

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ
ПРАВОВИХ НАУК
УКРАЇНИ**

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Тези доповідей учасників круглого столу
(м. Вінниця, 31 жовтня 2025 року)

Частина II

Вінниця 2025

УДК 351.746.1(477)
Н35

*Друкується за рішенням оргкомітету відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 19.08.2025 № 61*

Н35 **Національна безпека України: виклики та реалії сьогодення : тези**
доп. учасників круглого столу (м. Вінниця, 31 жовт. 2025 р.) : у 2 ч. / МВС
України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук
України. – Вінниця : ХНУВС, 2025. – Ч. II. – 101 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників круглого столу, присвячені актуальним проблемам національної безпеки України. Тематичні напрями охоплюють широкий спектр питань, серед яких: історико-правові і теоретико-правові питання юридичної природи національної безпеки; теоретичні, загальноправові та конституційно-правові аспекти забезпечення міжнародної та національної безпеки; модернізація міжнародної мережі миробудування в умовах глобальних і регіональних безпекових викликів тощо.

Матеріали круглого столу сприяють узагальненню наукових досягнень та практичного досвіду, а також слугують платформою для обміну ідеями між науковцями, працівниками практичної сфери, викладачами та здобувачами.

УДК 351.746.1(477)

*Матеріали викладені в авторській редакції
з незначними коректорськими правками.*

*Відповідальність за точність поданих фактів,
цитат, цифр і прізвищ несуть автори.*

*Електронна копія збірника безоплатно розміщується
у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету
внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука»,
сторінка «Конференції, семінари та круглі столи»,
а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).*

©Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Левченко К. Б. Посилення участі жінок у міжнародній мережі миробудування як реалізація глобального порядку денного «Жінки, мир, безпека».....	7
Бандурка О. М. Поняття і зміст національної безпеки України	9
Бандурка С. С. Захист прав і свобод людини в умовах воєнного стану як складова національної безпеки України	10
Батіщев В. О. Охорона національної безпеки засобами кримінального правового впливу в умовах воєнного стану	12
Безуса Ю. О. Національна безпека як засіб захисту національних інтересів українського народу ...	14
Войціховський А. В., Чупира Б. І. Реалізація принципу верховенства права в діяльності поліції в умовах воєнного стану	15
Войціховський А. В., Антошук С. А. Роль України у формуванні дискурсу реформування ради безпеки ООН: міжнародно-правовий вимір.....	17
Войціховський А. В., Кудря А. Р. Роль міжнародної правової допомоги в забезпеченні ефективності досудового розслідування в Україні під час воєнного стану.....	19
Голуб А. Є. Проблеми правового захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту	21
Гончаренко О. Ю., Манжос О. О. Джерела іонізуючого випромінювання поза межами регулюючого контролю в умовах війни як виклик міжнародній системі миробудування.....	23
Грібов М. Л. Оперативно-розшукова таємниця як елемент забезпечення національної безпеки.....	24
Желізко В. О. Криміналістична габітологія: перспективи розвитку в умовах воєнного стану	26
Здорик Д. В. Діяльність поліцейського офіцера громади як складник забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану	28
Зозуля О. І. Деякі зауваження до законопроекту № 13624 щодо розвитку контрактної армії в Україні	29

Іванова К. І.

OSINT як інструмент протидії дезінформації та deepfake-технологіям у системі інформаційної безпеки України 32

Віта Олександрівна Іващенко,

Кримінально-правова охорона основ національної безпеки України в умовах дії правового режиму воєнного стану 34

Кіблик Д. В., Умрихіна І. О.

Інформаційна та комунікаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки: теоретико-правовий аспект..... 35

Кіблик Д. В., Шишкарьова О.

Проблематика національної безпеки: аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх чинників 39

Клименко А. А.

Вплив ООН на забезпечення міжнародної безпеки 42

Ковальов А. І., Дразніков Д. С., Геннадійович К. Д., Сербин В. А.

Оцінювання вогнестійкості вогнезахищених сталевих конструкцій під час дії правового режиму воєнного стану 44

Колодяжний М. Г.

Системність і комплексність забезпечення національної безпеки України під час війни 46

Крамаренко В. В.

Особливості функціонування національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану 47

Кундеус В. Г.

Інформаційне перешкоджання діяльності збройних сил України як загроза національній безпеці: кримінально-правовий аспект..... 49

Лантінов Я. О.

Юридіко-системний погляд на забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану 51

Лисюк А. М., Юшкевич О. Г.

Процесуальні повноваження національної поліції України у документуванні воєнних злочинів 53

Мірошниченко О. С., Костяненко В. С.

Документування наслідків воєнних злочинів як один із видів діяльності національної поліції України в забезпеченні національної безпеки в умовах воєнного стану..... 54

Митрофанова Ю. С.

Оцінка умисних дій, спрямованих на допомогу державі-агресору, як загрози національній безпеці України..... 56

Мицька О. І.

Родинна безпека як складова національної безпеки України в умовах воєнного стану 57

Мосов С. П., Чубіна Т. Д.

Штучний інтелект і міжнародне гуманітарне право: проблема ші-зброї..... 59

Музичук Е. О.

Особливості практичної реалізації протидії корупції в національній поліції України 61

Новіков Є. В.

Історико-правові основи державності Ізраїлю та формування національної безпеки в середині ХХ століття 62

Перкатий Р. М., Мазур І. М.

Вогнева підготовка поліцейських як складова міжнародної та національної безпеки у воєнний час: перспективи законодавчого розвитку і міжвідомчої взаємодії 64

Плотян Д. С.

Рішення міжнародного комерційного арбітражу в контексті забезпечення міжнародної безпеки..... 66

Погорілець О. В., Щеборовський Г. Г.

Ризик-орієнтоване управління в діяльності органів правопорядку: перспективи для системи національної безпеки України..... 68

Попова С. М., Жук М. В.

Роль національної поліції України в забезпеченні національної безпеки держави в умовах воєнного стану..... 69

Прокопенко Н. М.

Військові злочини та злочини проти миру як історико-правова складова національної безпеки..... 71

Проценко І. О.

Забезпечення права на безпечне освітнє середовище: загальноправові та конституційні аспекти діяльності служби освітньої безпеки 73

Росяк С. Т., Проць І. М.

Проблема підзвітності та незалежності інституту військового омбудсмена в Україні 74

Савчук Д. Г.

Зв'язок національної безпеки з ресурсним забезпеченням оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій..... 76

Сезонова О. М.

Роль освітніх ініціатив у формуванні культури інформаційної безпеки під час правового режиму воєнного стану..... 77

Сербенюк С. О. Міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти в контексті закладів вищої освіти і національної безпеки	79
Стародубцев А. А. Професійна етика адвоката в умовах правового режиму воєнного стану.....	81
Супронюк В. В. Особливості проведення допиту під час розслідування колабораційної діяльності	83
Сушкова А. С. Економічна безпека регіонів України в системі національної безпеки.....	85
Татарінов О. С. Конституційні цінності як основа суспільного договору	86
Федоров С. І. Національна безпека України: особливості реалізації в умовах євроінтеграційних процесів	88
Цветкова М. А. Безпека дитини як елемент системи національної безпеки України	89
Чубань В. С., Павлова О. О. Нормативно-правове забезпечення розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту України.....	90
Шатрава С. О., Міллер О. А. Дослідження адміністративних інструментів у сфері забезпечення національної безпеки правоохоронними органами	92
Шеляженко Ю. В. Право на сумлінну відмову і безпекові міркування	94
Шипп В. В. Модернізація міжнародної мережі миробудування в умовах глобальних і регіональних безпекових викликів	95
Ясінський В. О. Виявлення наркозлочинів як складова забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану	97
Яценко О. С., Маркіна Ю. С. Національна поліція як суб'єкт підтримання публічного порядку та безпеки: питання сьогодення	98

Катерина Борисівна Левченко,

доктор юридичних наук, кандидат філософських наук, професор,

Урядова Уповноважена з питань гендерної політики

Секретаріату Кабінету Міністрів України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8334-7362>

ПОСИЛЕННЯ УЧАСТІ ЖІНОК У МІЖНАРОДНІЙ МЕРЕЖІ МИРОБУДУВАННЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА»

31 жовтня 2000 року Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію № 1325 «Жінки, мир, безпека», до підготовки якої була залучена Україна як на той час непостійна членкиня Ради Безпеки ООН, що є підтвердженням важливості гендерних аспектів безпеки. Протягом наступних років були розроблені і прийняті ще дев'ять пов'язаних із резолюцією № 1325 резолюцій, які отримали назву «сестринських резолюцій» і утворили в сукупності глобальний порядок денний «Жінки, мир, безпека». Це резолюції: № 1820 (2008 р.), що вперше в міжнародному праві засуджує сексуальне насильство як зброю війни й проголошує згвалтування та інші форми сексуального насильства військовими злочинами, а також зобов'язує Генсека ООН презентувати щорічні звіти щодо імплементації Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325; № 1888 (2009 р.), якою була створена посада Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, а також закріплено його зобов'язання готувати щорічні звіти щодо використання сексуального насильства у конфліктах (далі – СНПК); № 1889 (2009 р.), яка вимагала розробки глобальних індикаторів для відстеження процесу втілення Резолюції № 1325 та заснування посад радників/радниць із захисту жінок у складі миротворчих місій.

Резолюції № 1960 (2010 р.), № 2106 (2013 р.), № 2122 (2013 р.), № 2467 (2019 р.) сформулювали вимоги припинення безкарності за СНПК, зокрема шляхом формування спеціального додатку до доповідей Генерального секретаря ООН – «списку ганьби» – переліку сторін, які обґрунтовано підозрюються у вчиненні згвалтувань та інших форм сексуального насильства у ситуаціях збройного конфлікту або відповідальні за існування патернів таких порушень. У 2024 р. рф вперше в історії подання доповідей отримала попередження за систематичне вчинення СНПК її військовими в Україні, що є успіхом адвокації з боку постраждалих від СНПК, громадських та міжнародних організацій та Уряду.

У резолюції № 2106 визнається, що СНПК стосується не лише жінок, але й чоловіків і хлопців. Цей висновок підтверджується статистикою звернень постраждалих від російських окупантів до Проєкту невідкладних проміжних репарацій, який в 2024–2025 роках реалізовувався Урядом України у співпраці із Глобальним фондом допомоги тим, хто пережив насильство. Станом на 27 жовтня 2025 р. Проєктом отримано 1 208 звернень (819 – від чоловіків, 362 – від жінок, 27 – щодо дітей (20 дівчат, 7 хлопців)); погоджено виплату репарацій 919 особам (606 чоловікам, 293 жінкам та 20 дітям (4 хлопчики і 16 дівчат)); виплачено проміжні репарації 634 особам. Резолюція № 2242 (2015 р.) порушує питання відповідальності та участі чоловіків і хлопців у залученні жінок до вирішення питань встановлення миру та безпеки, партнерства з жіночими організаціями, Резолюція № 2493 (2019 р.) – участі й лідерства жінок у досягненні миру.

Перелічені документи належать до «м'якого права», але водночас є впливовим джерелом формування міжнародної та національної політики у сфері безпеки. Станом на серпень 2024 року 101 країна світу розробила і прийняла національні плани дій (далі – НПД) на виконання Резолюції № 1325, зокрема Україна¹.

У середині вересня 2025 р. була оприлюднена чергова доповідь Генерального секретаря ООН щодо прогресу у впровадженні резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 [1]. У ній

¹ Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p>.

зазначається, що, незважаючи на досягнутий прогрес, жінки залишаються значною мірою виключеними з офіційних мирних процесів, що підриває довговічність миру; існує нагальний заклик забезпечити більший захист, визнання та ресурси жінкам-миротворцям і правозахисницям, які стикаються зі збільшенням ризиків та звуженням громадянського простору. У 2024 році у 9 з 10 мирних процесів не було жінок-переговорників. Жінки становили лише 7 % переговорників та 14 % посередників у світі, а кількість конфліктів та війн у світі є найбільшою з часів Другої світової війни.

Аналізуючи питання напрямів модернізації міжнародної мережі миробудування в умовах глобальних і регіональних безпекових викликів, варто звертати увагу на катастрофічну недопредставленість жінок у цих мережах і процесах, про що свідчить українська і міжнародна практика. Також фактично не є дослідженими в національному правовому полі гендерні виміри всіх аспектів міжнародної безпеки та їхня імплементація на національному рівні. Це стосується як самих концептів, що формуються на рівні ООН і відображаються в її конвенціях, резолюціях, рекомендаціях та інших форматах документів, так і їхнього співвідношення із загальноприйнятими стандартами в галузі прав людини та гендерної рівності.

Важливим аспектом є також дослідження коректності перекладу міжнародних документів українською мовою. Новітні дослідження на стику права та лінгвістики виявляють системні помилки в перекладах, які часто укорінені у практиці використання як оригіналу не англійських або французьких джерел, а їхніх російськомовних перекладів, а також у нерозробленості глосарію і терміносистеми цієї галузі знань [2].

Повертаючись до практичного рівня опрацювання проблематики, потрібно зазначити, що забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя, зокрема в системі міжнародної безпеки, участь жінок у цих процесах є не лише виявом справедливості відносно всіх громадян, але й включає досвід і інтереси більш ніж половини суспільства. Тому в липні 2025 року було скероване звернення Урядової уповноваженої з питань гендерної політики до Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, який Указом Президента України від 22 липня 2025 року № 539/2025 був призначений головою офіційної делегації та уповноважений вносити, за погодженням із Президентом України, зміни до складу делегації України. Цим зверненням була надана пропозиція включити до складу офіційної делегації України фахівчинь Ольгу Айвазовську, Олену Сотник, Христину Кіт, Тетяну Печончик, Ларису Денисенко, Лесю Огризко з метою забезпечення представництва жінок у переговорному процесі.

Попри високу участь жінок в секторі безпеки й оборони (більше 72 000 тільки у ЗСУ), і досі поширені стереотипні уявлення про те, що сектор безпеки й оборони є «не жіночою справою». Це призводить до знецінення ролі жінок у військовому середовищі та ускладнює їх залучення не лише до служби у силах безпеки й оборони, але й до публічної комунікації щодо військової сфери. Як наслідок, жінки залишаються менш видимими у стратегічних дискусіях про безпеку та мир, що обмежує їх вплив на прийняття рішень і формує викривлене суспільне уявлення про роль жінок у війні та відновленні.

Бриф, підготовлений за результатами експертного обговорення «Посилення участі жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру», проведеного Асоціацією жінок-юристок України «ЮрФем», Українським Жіночим Фондом та Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики [3], містить такі пропозиції: 1) забезпечення послідовної імплементації національних стратегічних документів, зокрема Дорожньої карти з питань верховенства права, її блоку щодо гендерної рівності, НПД з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325; 2) забезпечення цілеспрямованих програм лідерського навчання та менторства для жінок, зокрема у секторі безпеки і оборони, їхня реалізація державними структурами, громадськими організаціями та навчальними закладами із залученням міжнародних партнерів через наставництво й обмін досвідом; 3) проведення просвітницьких та комунікаційних кампаній, які підкреслюватимуть роль жінок у процесах миробудування та формуватимуть суспільне розуміння сталого й справедливого миру. Такі кампанії сприятимуть зміні стереотипів, посиленню довіри до жінок-лідерок і мобілізації підтримки з боку суспільства та міжнародних партнерів.

Список бібліографічних посилань

1. Women and peace and security : Report of the Secretary-General. 5 September 2025 // United Nations : офіц. сайт. URL: <https://docs.un.org/en/S/2025/556>.
2. Дунебабіна О. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій в російськомовних перекладах резолюції Ради Безпеки ООН 1325 та її «Сестринських» резолюціях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2024. № 99. С. 63–75. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2024-99-08>.
3. Участь жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру: виклики та рекомендації : аналіт. бриф // ЮРФЕМ : сайт. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2025/09/УКР-жмир-електр-2.pdf>.

Олександр Маркович Бандурка,

доктор юридичних наук, професор,

академік Національної академії правових наук України,

заслужений юрист України,

перший віце-президент Національної академії правових наук України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Поняття і зміст національної безпеки України визначено в Законі України «Про національну безпеку України», яким встановлено, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз, а національні інтереси України визначено як важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян [1]. Зазначений Закон визначає і розмежовує повноваження державних органів у сферах національної безпеки й оборони, створює основи для інтеграції політики та процедур органів державної влади й інших державних органів, чиї функції стосуються національної безпеки й оборони, сил безпеки і оборони; визначає систему командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони; визначає підхід до планування у сферах національної безпеки й оборони, а також систему демократичного цивільного контролю над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони. Також Законом визначено такі складові національної безпеки, як воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, демократичний цивільний контроль, сектор безпеки й оборони, сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс та інші.

Сектор безпеки включає систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення із правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких передбачена Конституцією України та законами України і спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також захист громадян і громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

На основі Конституції України, згідно з якою Україна є суверенною та незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою, а її територія в межах кордону є цілісною і недоторканою [2], та відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» розробляються Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки, Стратегія кібербезпеки України, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегія інтегрованого управління державним кордоном України та інші нормативно-правові акти, які регламентують діяльність окремих складових сектору безпеки і оборони. В умовах воєнного стану, в якому перебуває Україна, зазначені стратегії перебувають у реальному виконанні та постійно змінюються, узгоджуються і коригуються з іноземними партнерами.

Правове регулювання діяльності окремих сил сектору безпеки й оборони здійснюється галузевими законами, зокрема «Про Збройні Сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про Національну поліцію», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національну гвардію України» та ін.

Війна російської федерації проти України зумовила необхідність посилення заходів з економічної безпеки України, протидії інформаційній війні росії проти України, захисту національної ідентичності, моральних цінностей і культури українського народу, забезпечення кібербезпеки України та нейтралізації чи ліквідації інших чинників, що загрожують національній безпеці нашої держави.

Поняття і зміст національної безпеки не обмежуються лише нормами відповідного закону та переліком суб'єктів права, залучених у сфері національної безпеки. Сукупність складових і сутність національної безпеки є багаторівневим утворенням – складною ієрархічною системою забезпечення суспільних і державних інтересів та захисту прав і свобод людини та громадянина.

На рівень національної безпеки, крім сектору безпеки і оборони, впливають також інші сторони людської життєдіяльності, такі як добробут людини, здоров'я нації, національно-патріотичне виховання, а також добровільне виконання громадянами конституційних обов'язків, які полягають у захисті Вітчизни, незалежності і територіальної цілісності України, шануванні її державних символів (ст. 65 Конституції України). Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66 Конституції України). Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, установлених законом (ст. 67 Конституції України). Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Сергій Сергійович Бандурка,

доктор філософії, молодший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту приватного права та

підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1928-4566>

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК СКЛADOVA НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У Законі України «Про національну безпеку України» [2] визначено основи та принципи національної безпеки й оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантують суспільству і кожному громадянину захист від загроз та ризиків для їхньої безпеки. У Законі зазначено, що національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян.

Відповідним Законом передбачено розроблення Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту, у якій визначаються напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз.

Згідно із Законом України «Про національну безпеку України», державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямована на захист людини і громадянина – життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території та навколишнього середовища – від надзвичайних ситуацій.

Як бачимо, реалізація та захист прав і свобод людини і громадянина є основоположними елементами національної безпеки України.

В умовах воєнного стану на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] передбачено заходи правового режиму в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан. Ці заходи полягають у тимчасових обмеженнях конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом Президента України «Про введення воєнного стану».

Перелік таких заходів є досить широким і визначений у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка має назву «Заходи правового режиму воєнного стану».

Одночасно в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» зазначено, що в умовах воєнного стану Президент України та Верховна Рада України діють виключно на підставі, в межах та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, військове командування, військові адміністрації, органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України [1] та законами України.

З метою забезпечення прав і свобод людини, законних інтересів суспільства і держави, у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» у ст. 19 визначено гарантії законності в умовах воєнного стану, які полягають у тому, що в умовах воєнного стану забороняється зміна Конституції України, проведення виборів як до Верховної Ради України, так і до органів місцевого самоврядування.

Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян, законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина на життя і здоров'я, честь і гідність, на правовий захист і допомогу з боку держави та уповноважених громадських організацій, зокрема адвокатури, а також інші права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою ст. 64 Конституції України.

Правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На такій території діють суди, створені відповідно до Конституції України, а створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Відповідно до Конституції України, Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», захист прав і свобод людини і громадянина в умовах правового режиму воєнного стану є важливою складовою всієї державної та суспільної діяльності із забезпечення національної безпеки України.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 (із змінами від 02.12.2019 р.).
2. Закон України «Про національну безпеку України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2018, № 31, ст. 241.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2015, № 28, ст. 250.

Владислав Олександрович Батіщев,

здобувач вищої освіти групи ННІ№5-ПДдср-23-2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6635-3341>

Науковий керівник:

Владислав Геннадійович Кундеус,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2430-5437>

ОХОРОНА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, оголошений в Україні у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, кардинально змінює умови функціонування держави та суспільства, висуваючи на перший план забезпечення національної безпеки держави. В цих умовах засоби кримінального правового впливу стають одним з найважливіших інструментів захисту життєво важливих інтересів держави та суспільства. Злочини проти національної безпеки та інші кримінальні правопорушення, що посягають на її основи в період агресії, набувають особливої суспільної небезпеки і вимагають адекватної кримінально-правової реакції держави.

У період воєнного стану, структура національної безпеки обов'язково включає: суверенітет і територіальну цілісність – верховенство, самостійність та незалежність державної влади, неподільність території держави, яка означає недоторканність кордонів, протидія окупації, анексії; обороноздатність – здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту, мобілізаційна готовність та ефективність Збройних Сил України у протидії агресії; економічну безпеку – здатність економіки забезпечувати військові потреби та базові соціальні функції; інформаційну безпеку – захист від дезінформації, кібератак, інформаційних диверсій; громадську безпеку та порядок – охорона прав і свобод людини та громадянина; екологічну та техногенну безпеку – захист критичної інфраструктури.

На час воєнного стану кожна функціональна складова системи національної безпеки військова, економічна, інформаційна, екологічна, продовольча, соціальна, політична, духовно-моральна – потребує не лише стратегічного управління, а й ефективного правового захисту. Кримінально-правовий вплив у цьому аспекті виконує роль інструменту превенції, нейтралізації та реагування на загрози, що посягають на життєво важливі інтереси держави та суспільства. Кримінальний кодекс України (далі – КК) є одним з ключових законів, що регулює правовідносини у сфері правового забезпечення охорони національної безпеки. Він виконує функцію охорони цих сфер шляхом встановлення кримінальної відповідальності за посягання на них.

В цьому зв'язку, особливого значення набувають норми КК, що встановлюють відповідальність за: 1) Злочини проти основ національної безпеки України (Розділ I КК): посягання на територіальну цілісність (ст. 110 КК), державна зрада (ст. 111 КК), колабораційна діяльність (ст. 111-1, 111-2 КК), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК), диверсія (ст. 113 КК), шпигунство (ст. 114 КК), перешкоджання діяльності ЗСУ (ст. 114-1 КК); 2) Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Розділ XX КК): злочин агресії (ст. 437 КК), воєнні злочини (ст. 438 КК), геноцид (ст. 442 КК), злочини проти людяності (ст. 442 КК); 3) Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (Розділ XIX КК): дезертирство (ст. 408), самовільне залишення військової частини (ст. 407 КК), ухилення від військової служби (ст. 409 КК),

наси́льство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК); 4) Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (Розділ IX КК України): терористичний акт (ст. 258 КК), порушення правил поводження зі зброєю (ст. 263 КК); 5) Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (Розділ XVI КК): несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерів (ст. 361 КК), створення шкідливих програм (ст. 361-1 КК). В умовах воєнного стану зазначені норми КК України функціонують у комплексі, утворюючи цілісну систему кримінально-правових засобів протидії загрозам національній безпеці. Їхнє застосування спрямоване не лише на притягнення винних осіб до відповідальності, а й на превенцію та нейтралізацію суспільно небезпечних проявів, що підривають обороноздатність держави, стабільність суспільно-політичної системи та довіру громадян до інституцій сектору безпеки і оборони.

Слід також зазначити, що у зв'язку з військовою агресією були оновлені положення норм Особливої частини КК спрямовані на вдосконалення правового механізму притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, що посягають на основи національної безпеки. Зокрема, уточнено та доповнено статті, що стосуються державної зради (ст. 111 КК), колабораційної діяльності (ст.сп/ 111-1, 111-2 КК), диверсії (ст. 113 КК). Введено нові кваліфікуючі ознаки, які враховують умови воєнного стану, а також конкретизовано склади злочинів, пов'язаних із посяганням на державний суверенітет, територіальну цілісність та обороноздатність. Крім того, Кодекс було доповнено статтею 43-1, яка розширила інститут обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, новою підставою – «виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». Також введено статтю 114-2 КК, що встановлює кримінальну відповідальність за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, а також про рух чи розміщення Збройних Сил України та інших військових формувань в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Висновки: Охорона національної безпеки в умовах воєнного стану є пріоритетним завданням держави. Кримінально-правові засоби відіграють ключову роль у системі захисту національної безпеки, встановлюючи кримінальну відповідальність за діяння, спрямовані на підри́в державного суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, а також інших критично важливих сфер, зокрема інформаційної, економічної та громадської безпеки. Ефективне застосування норм Кримінального кодексу України, а також адаптація законодавства до умов війни є необхідною умовою забезпечення ключових сфер безпеки та правового реагування на актуальні загрози.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
6. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Юлія Олегівна Безуса,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0494-6525>

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Із загально-теоретичної точки зору національні інтереси являють собою достатньо абстрактне явище, обумовлене визнанням, реалізацією та захистом об'єктивних і консолідованих потреб держави та суспільства. Однак, ст.1 Закону України «Про національну безпеку України» чітко визначає «національні інтереси України» як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян»[1]. А в ст. 3 цього ж Закону під фундаментальними, тобто першочерговими, найбільш важливими, національними інтересами розуміють: державний суверенітет, сталий розвиток економіки та громадянського суспільства, інтеграція України в європейський простір, захист державної мови, охорона культурної спадщини та збереження національної пам'яті Українського народу [1]. Під «національними», на нашу думку, слід розуміти інтереси не лише однієї нації, а всього народу, що проживає на території України і потребує мирного існування та добробуту.

Безумовно, національні інтереси є суспільно-історичним феноменом розвитку держави, суспільства та особи, адже вони засновані на об'єктивних геополітичних, економічних, соціальних, політичних, культурних та ідеологічних процесах і закономірностях у суспільстві та державі. Можна стверджувати, що саме національні інтереси визначають вектор зовнішньополітичної діяльності та поведінку держави в цілому. В той же час, як зауважує Ф. Медвідь, «національна безпека виступає як свідомий і цілеспрямований вплив суб'єкта управління на загрози та небезпеки, за якого через дію державних і недержавних інституцій, а також окремих громадян створюються сприятливі умови для реалізації національних інтересів» [2, с. 781]. І, хоча поняття «національної безпеки» має велику кількість вимірів та аспектів, більшість наукових праць визначають її як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. [3, с. 68] Саме тому, забезпечення національної безпеки наразі стає чи не найголовнішою функцією української держави і одночасно є виразом потреби сучасного суспільства.

Успішний результат на шляху здійснення заходів внутрішньої та зовнішньої політики держави більшою мірою залежить від ступеня розуміння національних інтересів та від способів і засобів їхньої реалізації. Слід звернути увагу на те, що як зовнішні (наприклад недопущення втручання у внутрішні справи України), так і внутрішні (такі, як збереження нації, підвищення рівня життя громадян тощо) національні інтереси України потребують рівного захисту з боку держави.

Отже, якщо захист національних інтересів – це та мета, до якої прагне держава, то національна безпека може розглядатися як система засобів і заходів для досягнення цієї мети. Таким чином, умови безпеки нерозривно пов'язані з процесами захисту та реалізації загальнонаціональних інтересів.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Дата звернення: 29. 10.2025)
2. Медвідь Ф. Національна безпека і національні інтереси України в глобалізованому світі. *Вісник Львівського університету*.2017. Спецвипуск. С. 781–789.
3. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*.№ 2 (30), 2021. С. 68-72.

Андрій Васильович Войціховський,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>;

Богдана Іванівна Чупира,

слухач магістратури 2 курсу

навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання реалізації принципу верховенства права у діяльності поліції в умовах воєнного стану поєднує конституційно-правові гарантії, спеціальні норми воєнного права та практичні виклики правоохоронної діяльності під час надзвичайного режиму. Верховенство права в Україні закріплене в Конституції як базовий принцип, що вимагає від держави та її органів здійснювати повноваження відповідно до закону і забезпечувати реальний захист прав і свобод людини. Це створює нормативну та ідеологічну основу для оцінки дій поліції навіть у період воєнного стану. Конституційний припис вимагає, щоб і під час обмежень, викликаних воєнними обставинами, правоохоронні органи діяли виключно в межах, прямо передбачених законом, не допускаючи сваволі чи позаправових втручань у сферу прав людини (ст. 8 Конституції України). [1]

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає порядок введення та функціонування цього особливого правового режиму, водночас підкреслюючи, що правовий статус і можливі обмеження прав і свобод людини повинні відповідати Конституції та власне закону (п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону) [2]. При цьому встановлено, що низка конституційних прав не може бути обмежена навіть у період воєнного стану (ч. 2 ст. 64 Конституції України). [1] Таким чином, правомірність дій поліції у воєнний час передбачає їхню відповідність і Основному Закону, і спеціальним нормам воєнного законодавства.

Нормативну основу діяльності поліції у воєнних умовах визначає і Закон України «Про Національну поліцію». Він закріплює ключові функції правоохоронного органу - превентивну діяльність, виявлення та розслідування злочинів, забезпечення публічної безпеки, охорону громадського порядку (статті 2 і 23 Закону). [3] Водночас можливість покладення на поліцію додаткових повноважень допускається лише на підставі закону, що виключає практику «адміністративного розширення» компетенції без законодавчого регулювання. Отже, і в умовах воєнного стану поліцейські мають діяти в межах суворо визначених законом процедур, що запобігає свавільному застосуванню сили чи обмеженню прав громадян.

Важливе значення мають і процесуальні гарантії у взаєминах між поліцією та громадянами. Кримінальний процесуальний кодекс України регламентує порядок затримання, тримання під вартою та реалізації права на захист, встановлюючи вимогу негайного повідомлення затриманого про підстави обмеження свободи, роз'яснення його прав та інформування родичів про місце перебування. У воєнний час діють спеціальні положення щодо строків тимчасового затримання та «особливого режиму кримінального провадження», проте й вони повинні відповідати загальним конституційним стандартам і не позбавляють громадян базових гарантій (статті 208–209 КПК України). [4] Дотримання цих вимог поліцією є індикатором реалізації принципу верховенства права, адже відмова від процесуальних гарантій підриває законність усіх слідчих дій.

Не менш вагомим орієнтиром для оцінки діяльності поліції залишаються міжнародно-правові стандарти. Україна є учасницею Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5) і право на справедливий суд (ст. 6). [5] Обмеження прав у період війни допускається, однак лише за умов

законності, необхідності у демократичному суспільстві та пропорційності. Для поліції це означає, що будь-які дії, пов'язані з перевіркою документів, контролем пересування чи затриманням, мають бути належним чином врегульовані законом, переслідувати легітимну мету та супроводжуватися гарантіями від зловживань.

Практика свідчить, що під час воєнного стану поліція стикається з низкою ризиків і викликів: надмірне розширення повноважень без достатньої законодавчої бази, проведення затримань з порушенням процесуальних процедур, обмеження доступу до захисника, непрозорість внутрішніх механізмів контролю, можливість зловживань у питаннях пересування чи дотримання комендантської години. Для мінімізації цих ризиків необхідні дієві інститути контролю - прокурорський нагляд, судовий розгляд, парламентський контроль, діяльність омбудсмена, а також технічні засоби фіксації поліцейських дій. Це створює систему запобіжників, яка унеможливорює перетворення формальних повноважень на фактичні безконтрольні компетенції.

Завдання забезпечення громадської безпеки й оборони держави потребує від поліції активних дій, однак верховенство права вимагає, щоб ці дії не виходили за межі необхідного втручання у права і свободи людини. Практичне втілення цього принципу означає застосування пропорційних заходів, використання найменш репресивних альтернатив, чіткі правила застосування сили, а також обов'язкову підзвітність і прозорість діяльності.

Перспективним є запровадження комплексу заходів, що дозволить підсилити законність і довіру до поліції в умовах війни. Серед них: законодавче уточнення меж поліцейських повноважень у воєнний час та їх публічне оприлюднення; гарантування процесуальних прав затриманих і реальне забезпечення доступу до адвоката; розвиток механізмів внутрішнього та громадського контролю; належна підготовка особового складу з питань прав людини; інтеграція практики Європейського суду з прав людини до внутрішніх протоколів діяльності поліції. Такі заходи підвищують ефективність роботи правоохоронних органів, знижують ризики правопорушень і водночас зміцнюють довіру суспільства до державних інституцій. [6, с. 300; 7, с. 231].

У підсумку, реалізація принципу верховенства права у діяльності поліції в умовах воєнного стану є не лише можливою, а й необхідною передумовою збереження правопорядку, легітимності державних дій та демократичного розвитку. Конституційні положення, закони України, міжнародні стандарти та практичні механізми контролю утворюють цілісну правову рамку, в межах якої поліція зобов'язана здійснювати свою діяльність. Дотримання цієї рамки не послаблює ефективність боротьби з безпековими викликами, а навпаки, посилює легітимність дій держави, запобігає зловживанням владою та забезпечує стійкість суспільства у найскладніші часи.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 07.10.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення 07.10.2025).
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 07.10.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 07.10.2025).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародна угода Ради Європи від 04.11.1950 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 07.10.2025).
6. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
7. Права людини у міжнародному праві: підручник / Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.] / за заг. ред. А. В. Войціховського. Харків : ООО «Планета- Принт», 2021. 404 с.

Андрій Васильович Войціховський,
 кандидат юридичних наук, доцент,
 професор кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини
 Харківського національного університету внутрішніх справ;
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>;
Сніжана Анатоліївна Антошук,
 курсантка групи ННІ4-23-302
 Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ДИСКУРСУ РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Проблематика реформування Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН) набула особливої актуальності у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, яка триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року. Україна, виступаючи безпосередньою жертвою агресії, ініціювала низку міжнародно-правових дискусій, що стосуються обмеження дії права вето постійного члена РБ ООН у випадках грубих порушень Статуту ООН. Таким чином, держава не лише захищає власний суверенітет, але й формує нові підходи до вдосконалення системи колективної безпеки.

Відповідно до статті 24 Статуту ООН, Раді Безпеки покладається «головна відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки».[1] При цьому держави-члени зобов'язуються діяти згідно з рішеннями РБ ООН (стаття 25 Статуту). [1] Водночас спеціальний статус п'яти постійних членів (США, Великобританії, Франції, Китаю та росії) закріплений у статті 27 Статуту ООН, що передбачає необхідність їхньої єдності для ухвалення рішень у питаннях, які не є процедурними. [1] Це так зване «право вето» фактично паралізує діяльність Ради Безпеки ООН у випадках, коли один із постійних членів є стороною конфлікту.

Агресія росії проти України демонструє системну кризу механізму підтримання міжнародного миру і безпеки, оскільки держава-агресор, яка є постійним членом Ради Безпеки ООН, блокує будь-які резолюції, спрямовані на відновлення міжнародного миру та справедливості. [2, с. 28-29] Таким чином, фундаментальний принцип Статуту ООН, закріплений у статті 2 (4) [1], що забороняє загрозу силою чи її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, опиняється під загрозою фактичної безкарності.

З початку російської агресії Україна системно порушує питання неефективності Ради Безпеки ООН. Зокрема, вже у березні 2014 року, після окупації Криму, представники України в ООН наголошували на потребі перегляду підходів до застосування права вето у випадках, коли йдеться про акти агресії або грубі порушення міжнародного права.

У 2022–2023 роках Україна посилила дипломатичну активність у цьому напрямі, підтримавши низку ініціатив держав-членів ООН щодо обмеження вето. Одним із ключових документів стала Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/76/262 «Постійний мандат на проведення дебатів у Генеральній Асамблеї у разі застосування вето у Раді Безпеки» від 26 квітня 2022 року, який передбачає автоматичне скликання засідання Генасамблеї ООН у випадку, коли постійний член РБ ООН застосовує вето. [3] Україна активно просувала цю ініціативу, розглядаючи її як інструмент підзвітності Ради Безпеки ООН перед усіма державами-членами ООН.

Крім того, Україна послідовно наголошує на проблемі легітимності перебування росії в Раді Безпеки ООН. З точки зору міжнародного права, правонаступництво росії від СРСР у 1991 році не було закріплене окремим рішенням Генеральної Асамблеї ООН чи зміною Статуту Організації, що створює підстави для сумнівів у правомірності її членства. Цей

аргумент став важливою складовою української правової позиції в сучасному дискурсі реформування ООН [4], адже він не лише підкреслює необхідність перегляду засад членства у Раді Безпеки, але й актуалізує питання справедливості, ефективності та легітимності всієї системи колективної безпеки.

У цьому контексті українська дипломатія обґрунтовує кілька ключових напрямів реформування Ради Безпеки ООН:

обмеження або скасування права вето у випадках агресії – відповідно до принципу *nemo iudex in causa sua* («ніхто не може бути суддею у власній справі»), держава-агресор не може блокувати рішення про власну відповідальність; [5, р. 136-137]

розширення складу Ради Безпеки ООН – Україна підтримує розширення представництва країн Азії, Африки та Латинської Америки, що підвищило б легітимність РБ ООН;

підзвітність Ради Безпеки ООН Генеральній Асамблеї – у контексті статей 10-12 Статуту ООН [1], які визначають компетенцію Генасамблеї, Україна підтримує ідею посилення її ролі як компенсаторного механізму у випадку блокування РБ ООН.

Практика України формує прецедентне значення у сфері міжнародного публічного права. По-перше, вона демонструє обмеженість чинних механізмів колективної безпеки та необхідність їх трансформації. По-друге, українські ініціативи стають частиною ширшого глобального руху за реформу ООН, що підтримується низкою держав (зокрема, Групою G4 – Німеччина, Японія, Індія, Бразилія). По-третє, завдяки активності України у Генеральній Асамблеї ООН формується новий звичай міжнародного права, який обмежує зловживання вето в контексті збройних конфліктів.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що Україна посідає ключове місце у формуванні сучасного міжнародно-правового дискурсу щодо реформування Ради Безпеки ООН. Її підхід спирається на основоположні принципи Статуту ООН, проте орієнтований на їх модернізоване тлумачення відповідно до нових глобальних викликів. Збройна агресія російської федерації проти України стала каталізатором переосмислення ефективності механізмів діяльності Ради Безпеки ООН, висвітливши нагальну потребу в реформах, здатних гарантувати дієвий захист міжнародного миру та безпеки. У цьому контексті український досвід набуває значення не лише як регіональний прецедент, а й як вагомий внесок у розвиток міжнародного права та удосконалення системи колективної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. United Nations Charter of 1945 / United Union. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (дата звернення : 20.09.2025).
2. Войціховський А.В. Реформування ООН як відповідь на глобальні загрози та виклики. Підвищення ефективності комунікацій в закладі вищої освіти : матер. Всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліф. (Львів-Торунь, 30 вер.–10 листоп. 2024 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 28-31.
3. Постійний мандат на проведення дебатів у Генеральній Асамблеї у разі застосування вето у Раді Безпеки : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/76/262 від 26.04.2022 / ООН. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/76/262> (дата звернення : 20.09.2025).
4. Заява МЗС України щодо нелегітимності перебування російської федерації в Раді Безпеки ООН та Організації Об'єднаних Націй у цілому (26.12.2022) / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zaiava-mzs-ukrainy-shchodo-nelehitymnosti-perebuvannia-rosiiskoi-federatsii-v-radi-bezpeky-oon-ta-orhanizatsii-obiednanykh-natsii-u-tsilomu> (дата звернення : 20.09.2025).
5. Moussa M. Expanding the Nemo Jurex Rule: Reflections on Non-Pecuniary Bias. JUDICIAL REVIEW. 2025. Vol. 30. Iss. 2. Pp. 135–148. DOI: <https://doi.org/10.1080/10854681.2025.2503651>.

Андрій Васильович Войціховський,
 кандидат юридичних наук, доцент,
 професор кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини
 Харківського національного університету внутрішніх справ;
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>;

Анна Романівна Кудря,
 слухачка магістратури 2 курсу
 навчально-наукового інституту № 1
 Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні виклики, зумовлені триваючою збройною агресією проти України та запровадженням воєнного стану, значно ускладнили здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Воєнний стан призводить до зміни умов функціонування правоохоронної системи, створює нові ризики для збору доказів, унеможливорює оперативний доступ слідчих і прокурорів до місць вчинення злочинів, ускладнює роботу з потерпілими та свідками, а також породжує загрози збереженню та належному документуванню доказової бази. Водночас в умовах широкомасштабної війни на території України значно зросла кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із воєнними злочинами, злочинами проти людяності та міжнародними злочинами, розслідування яких вимагає використання не лише національних механізмів кримінального процесу, а й активного залучення інструментів міжнародного співробітництва. Саме тому міжнародна правова допомога у кримінальних справах виступає одним із ключових елементів забезпечення ефективності досудового розслідування у період воєнного стану.

Нормативну основу регулювання міжнародної правової допомоги становлять міжнародні договори, а також положення Кримінального процесуального кодексу України, зокрема Розділу IX та глави 43 (статті 551-572). [1] У зазначених нормах детально визначаються порядок і форми співробітництва України з іноземними державами, зокрема направлення та виконання запитів про міжнародну правову допомогу, допустимість використання доказів, отриманих за кордоном, правила проведення процесуальних дій за межами України, а також процедура видачі осіб (екстрадиції). Особливе значення має стаття 552 КПК, яка встановлює вимоги до змісту та форми запиту про міжнародну правову допомогу, що є надзвичайно важливим у контексті воєнного стану, оскільки правильність оформлення запиту безпосередньо впливає на швидкість і результативність його виконання іноземними компетентними органами. Водночас стаття 544 КПК передбачає можливість надання міжнародної правової допомоги навіть за відсутності міжнародного договору, що забезпечує гнучкість і дієвість співпраці у випадках, коли міждержавні угоди не укладені або втрачають чинність унаслідок політичних обставин. У статті 558 КПК визначено порядок виконання запитів на території України, а стаття 584 закріплює процедури застосування запобіжних заходів у зв'язку з екстрадиційними процесами. [1]

Важливою правовою рамкою виступає і Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який регулює діяльність органів державної влади під час війни, встановлює можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини, а також визначає компетенцію військових адміністрацій та інших органів у сфері забезпечення національної безпеки та правопорядку. [2] З огляду на статтю 64 Конституції України, під час воєнного стану можуть встановлюватися певні обмеження конституційних прав людини, однак вони повинні відповідати критеріям необхідності та пропорційності. [3] Це означає, що навіть у надзвичайних умовах держава зобов'язана забезпечувати дотримання міжнародно-правових стандартів у сфері кримінального процесу та прав людини, зокрема у взаємодії з іноземними органами.

Практичні виклики, що виникають у досудовому розслідуванні під час воєнного стану, демонструють необхідність активного застосування міжнародної правової допомоги. По-перше, значна частина доказів воєнних злочинів, у тому числі цифрових (листування, дані соціальних мереж, супутникові знімки, інформація від іноземних телекомунікаційних операторів), знаходиться поза межами України. Самостійно отримати такі докази неможливо, отже, єдиним правовим інструментом є міжнародна правова допомога. По-друге, воєнні дії часто унеможливають проведення експертиз в Україні, що зумовлює потребу у залученні іноземних судово-медичних, балістичних, криміналістичних лабораторій. По-третє, численні підозрювані у вчиненні воєнних злочинів виїхали за кордон, тому екстрадиційні процедури стають невід'ємною складовою забезпечення їх притягнення до кримінальної відповідальності. По-четверте, потерпілі та свідки, які залишили територію України, потребують міжнародного процесуального захисту, включаючи участь у допитах за допомогою відеоконференцій або надання свідчень у присутності іноземних органів правосуддя.

Функціональне значення міжнародної правової допомоги у кримінальних справах у воєнний період проявляється у декількох аспектах. По-перше, це доступ до доказів, які знаходяться за кордоном, та їх подальше використання у кримінальному провадженні відповідно до вимог статей 551-552 КПК. [1] По-друге, координація спільних слідчих дій із використанням інституту спільних слідчих груп дозволяє поєднати зусилля українських правоохоронців та міжнародних партнерів. По-третє, застосування екстрадиційних процедур (стаття 584 КПК) гарантує доставлення підозрюваних на територію України або передання їх до міжнародних судових інституцій. [1] По-четверте, інститут міжнародних експертиз сприяє підвищенню якості доказування, що особливо важливо для розслідування воєнних злочинів, які потребують кваліфікації відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. По-п'яте, механізми міжнародної правової допомоги забезпечують захист прав потерпілих та свідків, які перебувають за кордоном, що відповідає положенням міжнародних договорів і Конституції України.

Водночас існують серйозні проблеми, які обмежують ефективність міжнародної правової допомоги у воєнних умовах. Це, зокрема, тривалі строки розгляду запитів, складність у дотриманні формальних вимог до запитів, колізії між національним законодавством і міжнародними договорами, ризики для безпеки учасників процесу під час обміну інформацією. Суттєвою проблемою є також відсутність договорів із низкою держав, що ускладнює процесуальну взаємодію. Проте стаття 544 КПК надає можливість застосовувати механізми співробітництва без договору, що є важливим у кризових умовах. [1]

У цьому контексті необхідно виробляти нові підходи до організації міжнародної взаємодії. Зокрема, запровадження пріоритизації запитів, що стосуються воєнних злочинів та злочинів проти людяності, створення спеціальних міжвідомчих координаційних органів, які б узгоджували дії прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України, а також розробка типових шаблонів запитів відповідно до статті 552 КПК з метою прискорення процедур. Необхідним є також впровадження технічних стандартів для обміну цифровими доказами та розвиток каналів захищеної комунікації для запобігання витоку інформації й забезпечення конфіденційності.

Законодавчі ініціативи у сфері міжнародної правової допомоги у кримінальних справах під час воєнного стану мають передбачати створення прискорених процедур розгляду запитів, збереження при цьому основних гарантій процесуальної справедливості та права на судовий контроль. Важливим завданням залишається підготовка спеціалістів, які мають досвід у сфері міжнародного кримінального права, а також розвиток співпраці з міжнародними організаціями (Інтерпол, Європол, Євроюст). [4, с. 381-385, 396-407]

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що міжнародна правова допомога у кримінальних справах виступає необхідною умовою забезпечення ефективності досудового розслідування в Україні під час воєнного стану. Її значення полягає у можливості отримання та використання доказів, які неможливо здобути в межах національної юрисдикції; у

координації дій із зарубіжними правоохоронними органами; у забезпеченні екстрадиції осіб, підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів; у проведенні міжнародних експертиз; у гарантуванні прав потерпілих і свідків. Водночас потреба у вдосконаленні національної правової бази та організаційних механізмів міжнародної співпраці залишається надзвичайно актуальною. Баланс між оперативністю дій та дотриманням прав людини, між національними потребами воєнного часу та міжнародними зобов'язаннями має стати основою для подальшої розбудови системи міжнародної правової допомоги. В умовах війни міжнародна правова допомога трансформується із суто юридичної процедури у важливий інструмент захисту національної безпеки та утвердження принципів верховенства права.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 29.09.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 29.09.2025).
3. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 29.09.2025).
4. Міжнародне право: підручник / А. В. Войціховський; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.

Анна Євгенівна Голуб,

аспірантка кафедри кримінального права та процесу

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1322-6298>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Національна та міжнародна безпека тісно пов'язані із схоронністю матеріальних цінностей, що належать народові, державі та загалом міжнародному співтовариству. Одними з таких цінностей, що, фактично, уособлюють культурний код та історичну ідентичність народів, є культурні цінності. На нашу думку, безперечно, слід використовувати саме поняття «культурні цінності» поміж інших, оскільки воно більш комплексно охоплює всі об'єкти, предмети та нематеріальні цінності, що можуть відноситись до сфери культури та історії. На наше переконання, для розширення переліку об'єктів правового регулювання слід витіснити в правовому полі поняття «культурна спадщина» (як-от навіть в самій назві Закону України «Про охорону культурної спадщини») [1], а замінити його (додавши відповідне визначення в саму назву Закону України «Про охорону культурної спадщини» та статтю 1 цього Закону) більш широким поняттям «культурні цінності» в наступному розумінні: «Культурні цінності – це широке коло об'єктів, що мають цінність в історичному, культурному, архітектурному, археологічному, естетичному та/або соціальному значенні для певної громади, народу або міжнародної спільноти або ж визнана такою внаслідок експертного дослідження, є незамінними та унікальними, які можуть бути як рухомими, так і не рухомими, а також мати та не мати вартісну оцінку (є об'єктами нематеріальної культурної спадщини та матеріальної)». Така прискіпливість до поняття має значення в контексті того, чи повний перелік культурних цінностей буде перебувати під захистом, чи то сама категорія, що використовується на їх позначення, буде здійснювати обмежувальний вплив на обсяг предметів, що захищатимуться законом.

Безумовно, кваліфікація протиправних діянь проти культурних цінностей під час збройного конфлікту має здійснюватись дуже прискіпливо, оскільки йдеться мова про кримінально-карані діяння, які вчиняються агресором по відношенню не лише до культурних

цінностей, а й культурного коду українців, самоідентичності українського народу та його історії. Крім цього важливо врахувати, що протиправні діяння, вчинені в мирний час, значно відрізняються від протиправних діянь, вчинених у стані війни. Безперечно, такими посяганнями слід вважати такі собі «класичні посягання» на культурні цінності, такі як крадіжка, пошкодження або знищення культурних цінностей, а також контрабанда. Всі ці протиправні діяння, вчинені під час збройного конфлікту, не мають власного складу кримінального правопорушення згідно чинного Кримінального кодексу України (далі - КК України) (а крадіжка культурних цінностей й все рівно не відмежована від крадіжки родових речей згідно статті 185 КК України) [2]. Багато вчених звертає увагу на відсутність норми щодо крадіжки культурних цінностей у мирний час в законі про кримінальну відповідальність [3]. В кримінальному законодавстві багатьох зарубіжних країн, зокрема Грузії [4], закладене окреме правове регулювання протиправної крадіжки культурних цінностей. Це дозволяє: а) відмежувати крадіжку культурних цінностей від крадіжку звичайних родових предметів, що несуть меншу цінність для суспільства та можуть бути відтворені, на відміну від предметів культури; б) вивести культурні цінності з переліку «трофеїв війни» або ж «воєнної здобичі». Тому не тільки в межах воєнного стану, але і в мирний час, крадіжка культурних цінностей має бути окремо відображена КК України.

Поруч із цим чинна стаття 438 КК України, яка хоч дотично має відношення до посягань на культурні цінності під час збройного конфлікту (в частині «розграбування національних цінностей», що є на практиці переважно звичайними родовими речами, та в частині «інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами», що є досить розмитим формулюванням), є вкрай не досконалою та не здійснює належний захист культурних цінностей. Поруч із цим слід розглянути реальну практику. Перш за все, звичайно, є факти неодноразового бомбардування, поцілення та обстрілу культурних цінностей. При цьому похідний наслідок – це руйнування чи пошкодження культурних цінностей внаслідок вібрації, вибухових хвиль чи іншого негативного впливу від ведення воєнних дій, що може бути використано в кваліфікуючих ознаках такого складу кримінального правопорушення, і що було, до прикладу, предметом міжнародних судових проваджень [5, с. 95]. З огляду на це, законодавство про захист культурних цінностей, а також закон про кримінальну відповідальність, має отримати чіткі зміни, що відобразатимуть: а) повне охоплення культурних цінностей захистом; б) чітке відмежування протиправних діянь, вчинених щодо культурних цінностей, в мирний час та в період збройного конфлікту; в) визначення та закріплення усіх протиправних діянь (а також відповідних наслідків у формі кваліфікуючих обставин) проти культурних цінностей під час збройного конфлікту.

Список бібліографічних посилань

1. Про охорону культурної спадщини: Верховна Рада України; Закон від 08.06.2000 № 1805-III (Редакція станом на 30.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> ;
2. Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України; *Кодекс України, Кодекс*, Закон від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 17.07.2025) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>;
3. Міщенко М.О. Щодо запровадження кримінальної відповідальності за викрадення культурних цінностей. Держава і право. 2011. Вип. 53. С. 564-568.
4. Уголовный кодекс Грузии: Общая часть (Закон от 22 июля 1999 года № 2287-вс) URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/66/GEO_CC_%202021_ru.pdf;
5. Schipper, Friedrich. Iraq: Its Cultural Heritage – a Post-Gulf-War Front. *Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict – a Challenge in Peace Support Operations*. Edited by Edwin R. Micewski and Gerhard Sladek. Vienna, Austrian Military Printing Press, 2002. P. 93-96. URL: https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_pcp.pdf.

Олександр Юрійович Гончаренко,

доктор філософії з біології,

старший викладач кафедри бойового та логістичного забезпечення

факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України

Київського інституту Національної гвардії України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4950-4387>;

Олексій Олександрович Манжос,

старший викладач кафедри бойового та логістичного

забезпечення факультету службово-бойової діяльності

Національної гвардії України,

начальник служби радіаційного, хімічного, біологічного захисту,

начальник служби екологічної безпеки

Київського інституту Національної гвардії України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0832-4483>

ДЖЕРЕЛА ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ ПОЗА МЕЖАМИ РЕГУЛЮЮЧОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ СИСТЕМІ МИРОБУДУВАННЯ

Вступ. Збройна агресія російської федерації проти України, розпочата у 2014 році, та повномасштабне неспровоковане військове вторгнення спричинили масштабні загрози у сфері ядерної та радіаційної безпеки. До початку війни в Україні функціонувала цілісна система регулюючого контролю над джерелами іонізуючого випромінювання (ДІВ), що включала законодавче забезпечення, державний реєстр, інституційний нагляд і впровадження міжнародних стандартів МАГАТЕ [1].

Проте внаслідок окупації частини територій, зокрема Чорнобильської зони відчуження, Запорізької АЕС та низки промислових підприємств, було втрачено контроль над значною кількістю ДІВ. Станом на початок 2024 року, 1014 джерел на 70 підприємствах у Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях перебувають на тимчасово окупованих територіях, тобто фактично поза межами регулюючого контролю України [1].

Стан та ризики втрати контролю над ДІВ. У мирний час штучні джерела опромінення підлягають суворому нагляду з боку Держатомрегулювання України та мають чітку категоризацію за рівнем потенційної небезпеки. Особливо небезпечними вважаються джерела І–ІІІ категорій, здатні спричинити серйозні детерміновані ефекти у разі втрати контролю чи розкрадання [1].

Унаслідок воєнних дій, обстрілів, руйнування інфраструктури та відсутності доступу до частини підприємств утворилася категорія так званих «покинутих» або «втрачених» джерел іонізуючого випромінювання. Їх неконтрольована наявність на окупованих або деокупованих територіях створює ризик незаконного вилучення, вторинного використання чи потрапляння до тіньового обігу. Втрата контролю над такими джерелами може призвести до тяжких радіаційних наслідків як для населення, так і для навколишнього середовища [2, 3].

Нормативно-правові аспекти та інституційні виклики. Система забезпечення ядерної та радіаційної безпеки України до війни базувалася на актах, гармонізованих із рекомендаціями МАГАТЕ. Проте війна виявила низку нормативних прогалин у сфері ядерної захищеності – складової національної безпеки, спрямованої на протидію умисним загрозам (диверсії, крадіжки, незаконний обіг) [2, 3].

Деякі виклики та прогалини в нормативно-правовій базі України щодо ядерної захищеності [2]:

1. Відсутність комплексного регламентування вимог до фізичного захисту радіоактивних відходів та інших ДІВ.

2. Недостатня деталізація кіберзахисту об'єктів ядерної галузі: чинний Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки» не охоплює специфіку інформаційного захисту ядерних установок.

3. Відсутність затвердженого порядку розробки та оновлення Об'єктової Проектної Загрози і методології оцінювання ризиків.

4. Фрагментація управлінських повноважень між різними державними структурами (ДІЯРУ, СБУ, НГУ, МВС, ДСНС та експлуатуючими організаціями), що створює «сірі зони» відповідальності.

Важливим кроком стало затвердження у 2024 році «Загальних положень захищеності ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів та інших джерел іонізуючого випромінювання» (Наказ ДІЯРУ №1071), яким уперше закладено правову основу державного режиму ядерної захищеності на нормативному рівні [3].

Висновки. Втрати контролю над ДІВ в Україні створили новий тип загрози для глобальної системи миробудування. Вони демонструють, що у сучасних конфліктах небезпека походить не лише від ядерних арсеналів, а й від неконтрольованих джерел радіації цивільного призначення

Україна залишається єдиною державою у світі, де одночасно поєднано бойові дії та експлуатацію великих ядерних об'єктів, що вимагає нових підходів до регулювання.

Відновлення регуляторного контролю над ДІВ потребує системного підходу, модернізації законодавства та інтеграції принципів ядерної захищеності у стратегію національної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Чала М.В., Кудряшова Є.В., Іванов З.В., Рублюк М.С., Бачинський В.В. Проведення позапланових інспекційних перевірок на підприємствах (установах, організаціях), що використовують джерела іонізуючого випромінювання, у зонах ведення бойових дій або тимчасово окупованих рф. Ядерна та радіаційна безпека. 2024. № 3(103). С. 4-14. DOI: [https://doi.org/10.32918/nrs.2024.3\(103\).01](https://doi.org/10.32918/nrs.2024.3(103).01).

2. Дімітрієва Д.О., Пащенко В.П., Мельник А.І., Кузмяк І.Я., Туранський О.Д., Валігун Н.П. Огляд нормативно-правової бази України в частині регулювання складових ядерної захищеності. Ядерна та радіаційна безпека. 2025. № 3(107). С. 30-45. DOI: [https://doi.org/10.32918/nrs.2025.3\(107\).03](https://doi.org/10.32918/nrs.2025.3(107).03).

3. Мазур О. Забезпечення радіаційної безпеки в Україні: діяльність МАГАТЕ в умовах російсько-української війни. Аспекти публічного управління. 2024. Т. 12, № 3. С. 86–91. DOI: <https://doi.org/10.15421/152441>.

Михайло Леонідович Грібов,

доктор юридичних наук, професор,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем

протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2437-5598>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТАЄМНИЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека України, в числі іншого, залежить від захищеності відомостей, розголошення яких може створювати ризики завдання шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу та іншим національним інтересам України. Захист цих відомостей від витоку та розповсюдження є складником забезпечення інформаційної безпеки держави.

Юридичні засоби такого захисту повинні бути адекватними загрозам, які можуть виникати у разі розголошення відповідних відомостей. Проте у теперішній час система цих заходів характеризується прогалинами, розбалансованою та колізійністю. Це стосується, зокрема, оперативно-розшукової діяльності (ОРД). Так, з одного боку законодавство не

містить положень, якими було б регламентовано заходи із запобігання викриттю секретної інформації (за допомогою дезінформації), що надзвичайно важливо в сучасних умовах. З іншого – на законних підставах витрачаються бюджетні кошти та інші ресурси на засекречування та охорону відомостей, розголошення яких не може завдати шкоди національній безпеці [1], зокрема, таких що вже були оголошені публічно та перебувають у вільному доступі, у тому числі, на офіційних інтернет-ресурсах державних органів.

Тому виникає необхідність впорядкування юридичних засобів забезпечення захисту відомостей (зокрема, про ОРД), пошук нових підходів до даного питання. Одним з таких засобів, поряд з віднесенням тих чи інших відомостей до категорії державної таємниці та службової інформації, є встановлення юридичної відповідальності за їх розголошення. Так, кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за розголошення лікарської таємниці (ст. 145), таємниці голосування (ст. 159), таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168), комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст. 232), державної таємниці (ст. 328). Кримінальна відповідальність передбачена і за розголошення даних ОРД та досудового розслідування (ст. 387). Проте, на відміну від інших видів охоронюваних законом таємниць, таємниця ОРД та досудового розслідування не знайшли детальної регламентації у інших законодавчих актах.

Відомості про ОРД охоплюють широкий спектр даних: від теоретичних та правових засад цієї діяльності, до інформації про залучення певної особи до конкретного оперативно-розшукового заходу (ОРЗ). Цілком природно, що різні відомості потребують відмінних підходів до їх захисту. Окремі з них такого захисту не потребують взагалі. Так, правові основи ОРД встановлюються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», де, серед іншого, визначено її мету, завдання, суб'єктів та перелік заходів (прав оперативних підрозділів), що можуть ними проводитися, визначено порядок їх проведення. Тобто фактично розкрито зміст ОРД. Ці відомості є публічно оголошеними державою та не потребують захисту. Те саме стосується і організації проведення ОРЗ, які згідно із законом, здійснюються в порядку передбаченому для негласних слідчих (розшукових) дій. Такий порядок регламентований відкритою інструкцією [2]. Водночас інформація про проведення конкретного ОРЗ відносно певної особи (його зміст, час, місце, учасників) не може бути відкритою. Адже витік такої інформації створює ризики провалу цього ОРЗ (або ж значне зниження його ефективності) та спричинення шкоди тим, хто залучений до його проведення. Тобто такий витік завжди загрожує інформаційній безпеці оперативної розробки та її суб'єктів.

Проте далеко не завжди розголошення відомостей про конкретний ОРЗ може створювати загрози національній безпеці (саме можливість існування таких загроз, відповідно до Закону України «Про державну таємницю» є критерієм віднесення відповідних відомостей до секретної інформації). Так, невинуватим є віднесення до категорії державної таємниці відомостей про проведення ОРЗ стосовно наркозалежної особи, яка придбала та зберігає партію наркотичних засобів для власного споживання; даних про оперативну розробку групи кишенькових злодіїв тощо. Для захисту подібних відомостей від витоку достатньо віднесення її до категорії службової інформації та (або) встановлення відповідальності за її розголошення. Проте на практиці таку інформацію засекречують на підставі п. 4.4.4. ЗВДТ.

Тож з-поміж інших таємниць, що охороняються законом (адвокатської, комерційної, лікарської тощо) закріплення та регламентації на законодавчому рівні потребує оперативно-розшукова таємниця (таємниця ОРД). Її поняття, зміст, суб'єкти та засоби та заходи забезпечення слід визначити у окремій статті Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Такий крок дасть можливість зекономити час працівників правоохоронних органів та матеріальні ресурси, які невинуватно витрачаються на засекречування, розсекречування та захист відомостей, розголошення яких не може становити загрози для національної безпеки. Крім того, запровадження зазначеного підходу забезпечить підвищення оперативності та ефективності ОРД, збільшить можливості використання матеріалів ОРД як доказів у кримінальному провадженні.

Список бібліографічних посилань

1. Погорецький М. А., Сухачов О. О. Система засобів охорони державної таємниці щодо діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 25. С. 24–37.
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. Наказом ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації ДПС України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. №144/1042/516/1199/936/1687/51.

Владислав Олександрович Желізко,

*курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Микола Миколайович Єфімов,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ГАБІТОЛОГІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови правового режиму воєнного стану на території України кардинально змінили вектори розвитку криміналістичної науки, зокрема, її галузі – габітології. Актуальність дослідження перспектив розвитку криміналістичної габітології в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю адаптації традиційних методів ідентифікації особи за ознаками зовнішності до специфіки воєнного часу, коли значно ускладнюються умови фіксації, збирання та дослідження габітологічної інформації.

Відповідно до навчального посібника В. В. Копчи та Н. В. Копчи, термін «габітологія» походить від латинського «габітус» – зовнішність і грецького «логос» – вчення. До наукових засад габітології відносяться положення анатомії, антропометрії, фізіології, біології генетики, морфології, судової фотографії, тощо [2].

Воєнний стан створює особливі умови для застосування методів криміналістичної габітології: масове переміщення населення, зміна звичайних умов життєдіяльності, обмежений доступ до місць скоєння кримінальних правопорушень, необхідність швидкого реагування в умовах бойових дій. Ці чинники потребують переосмислення традиційних підходів до використання габітологічних знань у правоохоронній діяльності. Іншими словами, криміналістична габітологія як галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності розвитку та змін зовнішності людини, розробляє техніко-криміналістичні засоби та методи збирання, дослідження і використання інформації про зовнішній вигляд людини для розслідування протиправних діянь, набуває нових векторів розвитку в умовах війни.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що правові основи застосування габітологічних методів у кримінальному провадженні закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема, у статтях, що регламентують проведення слідчих (розшукових) дій з фіксації зовнішності учасників процесу та призначення портретних експертиз [4].

Особливої актуальності набуває питання застосування габітологічних методів під час розслідування військових кримінальних правопорушень. В ч. 1 ст. 438 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, що може включати протиправні діяння проти цивільного населення, ідентифікація виконавців яких часто здійснюється саме за допомогою габітологічних методів [3].

У контексті воєнного стану особливого значення набуває використання сучасних технологій у габітології. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний

статус» передбачає можливість використання біометричних даних, включаючи цифрові зображення особи, що відкриває нові можливості для автоматизації габітологічних досліджень [5].

Вітчизняні дослідники підкреслюють важливість розвитку цифрових технологій у криміналістиці, зокрема, у праці професорки О. П. Ващук та О. С. Стевенсона акцентується увага на застосуванні інноваційних інформаційних систем та аналітичних платформ для підвищення ефективності розслідувань. Водночас, як вказують автори, важливими залишаються оновлення законодавства для забезпечення правоохоронців дієвими інструментами боротьби зі злочинністю, створення спеціалізованих підрозділів для розслідування тероризму та воєнних правопорушень, а також удосконалення методів виявлення військових кримінальних правопорушень. Також, на думку дослідників, не менш значущим є запровадження системи психологічної підтримки для працівників та протидія пропаганді шляхом забезпечення прозорості й об'єктивності в роботі криміналістів [1, с. 431].

Особливої уваги потребує питання міжнародного співробітництва у сфері габітологічних досліджень. В умовах війни Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями щодо документування військових кримінальних правопорушень, де габітологічні методи відіграють ключову роль у встановленні особи військових правопорушників.

Аналіз практики показує необхідність удосконалення методик роботи з габітологічною інформацією в умовах обмеженого доступу до місць події та свідків. Традиційні методи словесного портрета потребують адаптації до специфіки воєнного часу, коли очевидці можуть перебувати в стресовому стані або мати обмежений час для надання показань.

Важливим напрямом розвитку є створення мобільних лабораторій габітологічних досліджень, які могли б функціонувати в польових умовах. Це дозволило б проводити експрес-аналіз габітологічної інформації безпосередньо на місці події, що критично важливо в умовах швидкоплинних бойових дій.

Перспективним є розвиток методів 3D-моделювання зовнішності людини на основі фрагментарних даних, що особливо актуально при роботі з неповною інформацією про зовнішність розшукуваних осіб. Такі технології можуть значно підвищити ефективність габітологічних досліджень в умовах обмежених ресурсів.

Підсумовуючи, криміналістична габітологія в умовах воєнного стану потребує кардинального переосмислення традиційних підходів та методів. Перспективи її розвитку пов'язані з впровадженням новітніх технологій, адаптацією методик до специфіки воєнного часу, розвитком міжнародного співробітництва та підготовкою висококваліфікованих фахівців. Ці заходи дозволять підвищити ефективність габітологічних досліджень та їх внесок у забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану.

Список бібліографічних посилань

1. Ващук О. П., Стевенсон О. С. Перспектива криміналістики в умовах російсько-української війни. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття : синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 430–433.
2. Копча В. В. Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. пос. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення – 04.09.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення – 04.09.2025).
5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення – 04.09.2025).

Дмитро Валерійович Здорик,
ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1335-678X>

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ ЯК СКЛАДНИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основний тягар забезпечення національної безпеки в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, безумовно, несуть на собі Збройні сили України, які надають відсіч посяганням окупантів на територіальну цілісність та суверенітет нашої держави. Проте оборона України від загарбників не може бути ефективною без подолання внутрішніх загроз, на які, серед іншого, покладають великі сподівання представники країни агресора. Чільне місце серед таких загроз посідає злочинність, яка охоплює широке коло кримінально караних діянь від диверсійно-терористичної діяльності і корупції до банальних крадіжок та протиправних діянь у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Одним з головних завдань кожної демократичної правової соціальної держави є захист особи та суспільства від злочинних посягань. У воєнний час це завдання набуває ще більшої актуальності. Його виконання у більшості країн світу покладено, зокрема, на правоохоронні органи, які уповноважені запобігати злочинам, виявляти, припиняти та розслідувати їх. Важливе місце серед зазначених органів займає поліція, оскільки саме вона веде боротьбу з кримінальними правопорушеннями, які є найбільш чутливими для пересічного громадянина. Це злочини проти життя та здоров'я особи, її майна, статевої недоторканості, трудових та політичних прав тощо. Поліція стоїть на сторожі громадського порядку та публічної безпеки, веде боротьбу з наркозлочинами та кримінальними порушеннями правил дорожнього руху.

Для різних країн характерна різна структурна організація та спеціалізація поліції. Але у більшості держав існує інститут посадових осіб, які виконують поліцейські функції в конкретних населених пунктах у щільній взаємодії з місцевими територіальними громадами. Для означення посадової особи цього інституту використовуються різні назви: «Дільничний інспектор поліції», «Поліцейський офіцер громади», «Community Support Officer», «Neighbourhood Police Officer», «Neighbourhood Officer», «Local Police Officer», «Beat Officer». Перелік їх повноважень у кожній країні є різним. Але спільним є те, що ці поліцейські є первинною ланкою протидії злочинності. Їх розглядають як таких, що знаходяться на першій лінії (передовій) захисту конкретної особи та усієї громади від протиправних посягань та одночасно як представників цієї громади, які використовують поліцейські знання, вміння та навички для вирішення суспільних проблем [1]. Проте повній та усебічній реалізації ними можливостей щодо протидії злочинності на обслуговуваній території заважають різні фактори, зокрема, брак окремих повноважень. Серед таких повноважень є ті, що зазвичай вважаються винятковою компетенцією детективів, слідчих та працівників спеціальних оперативних підрозділів.

Інститут поліцейського офіцера громади набув значного поширення в багатьох країнах світу і є ефективним механізмом забезпечення громадської безпеки та протидії злочинності. Аналіз міжнародного досвіду показує, що успіх цього інституту залежить передусім від чітко визначеної мети, що полягає у забезпеченні безпеки громадян через постійну присутність та активну взаємодію поліції з населенням. Завдання таких офіцерів у різних державах є подібними та переважно охоплюють профілактику, своєчасне виявлення та припинення кримінальних правопорушень [2].

Водночас проведений аналіз нормативних актів та практики їх застосування в Україні виявив певні суперечності та прогалини, які перешкоджають повній реалізації потенціалу поліцейських офіцерів громад. Зокрема, опитування 200 поліцейських офіцерів з різних регіонів України продемонструвало, що більшість із них (78,5 %) активно використовує

негласні методи роботи, зокрема конфіденційне залучення місцевих мешканців до співробітництва у справі протидії кримінальним правопорушенням. 94,0 % опитаних вважають цей підхід ефективним, оскільки дозволяє отримувати інформацію, яку громадяни не готові надавати офіційно, через побоювання можливих наслідків або з особистих причин. Застосування поліцейськими негласних методів, таких як приховане спостереження, приховане опитування чи неофіційні відвідування житла громадян, також продемонструвало свою ефективність. Близько половини опитаних поліцейських мають позитивний досвід використання таких методів, хоча формально ці дії не передбачені чинним законодавством, що створює потенційні ризики для легітимності поліції [2].

Для повноцінного використання потенціалу поліцейського офіцера громади існує потреба забезпечити правову чіткість у питаннях визначення завдань та обсягу його повноважень. Особливого значення набуває легітимізація вже поширених і ефективних практик негласної діяльності офіцерів у межах територіальних громад. Поряд із цим критично важливо забезпечити належний рівень матеріально-технічного та кадрового забезпечення, що сприятиме посиленню довіри населення до поліції та ефективності її взаємодії з громадськістю у сфері протидії злочинності. Крім того, важливим складником забезпечення ефективного функціонування інституту поліцейського офіцера громади є його медійна підтримка.

Список бібліографічних посилань

1. Hecker M. Social disadvantage and trust in German police: Empirical evidence on procedural justice theory and context effects on perceived fairness in urban neighbourhoods. *The Police Journal*. 2023. № 97(3). С. 473–490.
2. Hribov M., Vozniuk A., Zdoryk D. Conceptual foundations and practical aspects of community police officer's participation in combating crime. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2025. № 30(1). С. 21–33.

Олександр Ігорович Зозуля,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач наукового сектору порівняльного

конституційного та муніципального права

Науково-дослідного інституту державного будівництва

та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3500-3423>

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ № 13624 ЩОДО РОЗВИТКУ КОНТРАКТНОЇ АРМІЇ В УКРАЇНІ

Сучасні виклики національній безпеці України, зумовлені триваючою агресією Російської Федерації, актуалізують питання подальшого розвитку та реформування Збройних Сил України. Одним із таких ключових напрямів є поступовий перехід до моделі контрактної армії, що потребує належного законодавчого врегулювання й розширення соціально-правових гарантій для військовослужбовців. У даному контексті на особливу увагу заслуговує законопроект від 12.08.2025 р. реєстр. № 13624 [1], метою якого задекларовано розвиток контрактної армії. Разом із тим, аналіз його положень дає підстави висловити низку зауважень і пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності законодавчого регулювання у сфері обороноздатності держави.

Передусім, слід підтримати прагнення до створення належних правових і соціальних умов для заохочення громадян до проходження військової служби за контрактом. Зокрема цілком слушним вбачається передбачене законопроектом розширення можливостей для отримання освіти під час військової служби, державна підтримка після звільнення з неї, а також удосконалення пенсійного законодавства. Втім, запропонований законопроектом перелік додаткових соціально-правових гарантій є доволі фрагментарним та незбалансованим, що не створює достатніх стимулів і передумов для переходу до контрактної армії.

Курс щодо переходу Збройних Сил України до моделі контрактної армії послідовно впроваджується в Україні щонайменше з 2001 року, будучи задекларованим в Указі Президента України від 07.04.2001 р. № 239/2001 [2]. Разом із тим, з початком російсько-української війни у 2014 році, а особливо з часу повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році, Збройні Сили України значною мірою комплектуються шляхом мобілізації на військову службу. На обґрунтування необхідності ухвалення законопроекту № 13624 в його Пояснювальній записці зазначено, що «сучасна безпекова ситуація в Україні засвідчує нагальну потребу ... переходу до переважно контрактної армії» [3]. Втім, наведене положення є доволі дискусійним, адже сьогодні в умовах триваючого спротиву повномасштабному вторгненню РФ навіть мобілізація неспроможна повною мірою забезпечити всі кадрові потреби Сил оборони України. Зокрема ще у 2014 році тодішній командувач оперативно-стратегічного угруповання військ «Хортиця» публічно у парламенті констатував брак особового складу та необхідність законодавчого посилення мобілізації [4].

Хоча законопроект № 13624 має набути чинності лише після припинення або скасування нинішнього воєнного стану, навіть припинення (призупинення) повномасштабних бойових дій в Україні, вочевидь, не виключатиме потребу продовження стримування та запобігання подальшій збройній агресії з боку РФ. Останнє вимагатиме збереження й підтримки значної чисельності Збройних Сил України, зокрема продовження їх комплектування військовослужбовцями як за контрактом, так і за мобілізацією. Саме тому більш слушним вбачається у законодавчій площині не обмежуватись запровадженням окремих стимулів для залучення громадян до проходження військової служби за контрактом, а комплексно посилювати систему соціального захисту всіх військовослужбовців і членів їх сімей, забезпечувати для них необхідні фінансові й матеріально-побутові умови, вдосконалювати систему пенсійного забезпечення.

Зміст законопроекту № 13624 лише частково відповідає його назві та задекларованому предмету регулювання. По-перше, передбачене ним розширення деяких соціально-правових гарантій для військовослужбовців, хоча й може певною мірою заохочувати громадян до проходження військової служби за контрактом, прямо не пов'язане з впровадженням єдиної державної програми розбудови контрактної армії в Україні. Водночас у законопроекті № 13624 відсутні інші конкретні положення щодо системного переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями контрактної служби. По-друге, положення законопроекту № 13624 щодо скорочення строків базової військової служби в мирний час із п'яти до двох місяців (у тому числі строку базової загальновійськової підготовки з трьох місяців до п'ятнадцяти днів, а фахової підготовки з двох місяців до сорока п'яти днів) взагалі прямо чи хоча би опосередковано не стосуються військової служби за контрактом.

Маємо зауважити відсутність у Пояснювальній записці до законопроекту № 13624 жодного обґрунтування як самої доцільності скорочення (у два з половиною рази) строків базової військової служби в мирний час, так і достатності її запропонованої тривалості – лише два місяці. Адже, безсумнівно, що якість військової підготовки не в останню чергу залежить від достатності відведеного на неї часу, який на відміну від воєнного стану цілком може бути забезпечений у мирний час.

Крім того, законопроект № 13624 передбачає скорочення існуючих строків базової військової служби тільки в мирний час (до двох місяців), але не змінює її тривалості під час дії воєнного стану (до трьох місяців). Логічність і послідовність такого підходу (довший термін базової військової служби під час воєнного стану, ніж у мирний час) може викликати деякий сумнів, щонайменше потребуючи надання додаткового обґрунтування. Адже, як вбачається, в умовах воєнного стану обмеженість ресурсів і зростаюча необхідність швидкого комплектування Збройних Сил України навпаки вимушено вимагатимуть саме скорочення тривалості військової підготовки (порівняно з мирним часом).

Законопроектом № 13624 передбачено надання особам, звільненим з військової служби за наявності вислуги військової служби не менше п'яти років, державної цільової підтримки

для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Цілком погоджуючись з важливістю подібної державної підтримки, вбачаємо її невідповідність задекларованим цілям законопроекту щодо «розвитку контрактної армії в Україні», адже право на отримання зазначеної державної цільової підтримки залежатиме від загального строку вислуги військової служби, а не, наприклад, від тривалості проходження військової служби саме за контрактом.

Іншою новацією законопроекту № 13624 є зменшення «особам, які проходили військову службу за контрактом», необхідного віку та страхового стажу для виходу на пенсію за віком «на 1,5 роки за кожні три роки вислуги років на військовій службі, починаючи з третього року військової служби». Проте неоднозначне формулювання даної норми не забезпечує необхідну правову визначеність й може негативно позначатись на майбутньому правозастосуванні.

Зокрема йдеться про те чи враховуватиметься для обчислення зменшення віку та стажу для виходу на пенсію «весь строк вислуги на військовій службі» або ж лише «строк вислуги за контрактом». Крім того, застосовуючи буквально тлумачення, наразі дана норма надаватиме право на зменшення віку та стажу для виходу на пенсію всім особам, які проходили військову службу за контрактом незалежно від її конкретної тривалості. Наприклад, якщо особа проходила військову службу за контрактом лише протягом 1 року, вона вже набуватиме право на зменшення віку та стажу для виходу на пенсію, а для обчислення такого зменшення також враховуватиметься її вислуга на всіх інших видах військової служби. Тому такий підхід сам по собі не обов'язково стимулюватиме довготривале проходження військової служби саме за контрактом. Вищевикладене потребує додаткового уточнення, у тому числі з точки зору відповідності цілям законопроекту щодо розвитку контрактної армії.

Таким чином, законопроект № 13624, хоча й містить низку позитивних ініціатив щодо поліпшення умов проходження військової служби та соціального захисту військовослужбовців, матиме обмежений вплив на розвиток контрактної армії. Формування сучасної та боєздатної контрактної армії в Україні потребує комплексного й збалансованого підходу, системності, поступовості та послідовності впроваджуваних законодавчих змін, зокрема щодо посилення соціально-правових гарантій для військовослужбовців. У фокусі уваги має бути не лише стимулювання залучення громадян на контрактну військову службу, але й створення належних умов для її проходження, гарантування гідного рівня соціального захисту всіх військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення правових засад для розвитку контрактної армії в Україні: проєкт Закону України від 12.08.2025 № 13624. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/3034743>.
2. Про Концепцію переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями контрактної служби на період до 2015 року: Указ Президента України від 07.04.2001 № 239/2001. Офіційний вісник України. 2001. № 15. Ст. 644.
3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення правових засад для розвитку контрактної армії в Україні». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/3034746>.
4. Юрій Содоль: Противник перевищує нас в 7-10 разів, у нас брак особового складу. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/04/11/yurij-sodol-protyvnyk-perevyshhuye-nas-v-7-10-raziv-u-nas-brak-osobovogo-skladu>.

Кіра Ігорівна Іванова,

курсантка групи ННІ4-24-202К6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Іванівна Гудзь,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини

Харківського національного університету внутрішніх справ

OSINT ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА DEERFAKE-ТЕХНОЛОГІЯМ У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах гібридної війни проти України одним із найнебезпечніших викликів сучасності стала масова дезінформація, поширення фейкових повідомлень і використання технологій deepfake. Такі явища не лише підривають довіру громадян до державних інституцій, а й формують викривлену картину дійсності, провокують панічні настрої, послаблюють моральну стійкість населення та дестабілюють суспільство. Протидія цим загрозам вимагає комплексного підходу, що поєднує правові, технічні та аналітичні інструменти. Особливе місце серед них займає OSINT – розвідка з відкритих джерел, яка дедалі активніше використовується у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави.

Перед аналізом практичних можливостей OSINT доцільно коротко охарактеризувати природу інформаційних викривлень, яким він покликаний протидіяти. Вони являють собою свідомо спотворені або неправдиві повідомлення, що вводять суспільство в оману. Основними формами таких викривлень є фейки, тобто вигадані факти, створені з метою маніпуляції, дезінформація як систематичне поширення неправдивих відомостей у політичних чи воєнних цілях, а також deepfake, тобто підроблений контент, сформований за допомогою штучного інтелекту [1]. Ці явища становлять складову інформаційної війни, спрямованої на підірив довіри до державних інституцій. Ефективна протидія таким впливам неможлива без усвідомлення інформації як самостійного об'єкта правового регулювання [2, с. 237–238], що поєднує технічні методи OSINT із правовими механізмами захисту інформаційного простору.

З огляду на викладене, OSINT виконує не лише аналітичну, а й практичну функцію протидії інформаційним загрозам. Його застосування сприяє зміцненню інформаційної безпеки, оскільки дає змогу виявляти джерела фейкових повідомлень, простежувати мережеві зв'язки між їх поширювачами, фіксувати цифрові докази та аналізувати динаміку інформаційних кампаній [3]. Використання відкритих ресурсів, соціальних мереж і цифрових архівів дає змогу формувати доказову базу для протидії дезінформаційним атакам, що набуває особливого значення під час воєнного стану.

Ефективність застосування OSINT у боротьбі з дезінформацією залежить не лише від рівня технологічної розвиненості, а й від чіткого визначення правових меж такої діяльності. Тож важливо, щоб держава, регулюючи цю сферу, забезпечувала не лише захист національної безпеки, а й дотримання фундаментальних прав людини. Відповідно до статей 34 і 64 Конституції України, держава забезпечує свободу слова та право громадян на інформацію, але може обмежувати їх з метою захисту національної безпеки. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють зазначені питання, є Закони України «Про інформацію», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та «Про правовий режим воєнного стану». Саме ці норми формують юридичне підґрунтя для діяльності державних органів, які реалізують практичні механізми протидії дезінформації.

Застосування визначених правових норм забезпечується діяльністю державних інституцій, які використовують аналітичні та цифрові інструменти для протидії дезінформації. На прикладному рівні цей процес втілюється у діяльності Національної поліції України, зокрема її кіберпідрозділів, які активно застосовують OSINT-методи та цифрову криміналістику для виявлення джерел поширення фейків і збору доказів. Як зазначають

Т. Гудзь і Д. Рябцева, OSINT став одним із ключових інструментів інформаційного спротиву в російсько-українській війні, оскільки дає змогу не лише документувати злочини агресії, а й оперативно реагувати на дезінформаційні атаки, поширювані в соціальних мережах [4, с. 156]. Ефективність такої роботи значною мірою зумовлена співпрацею державних органів із громадськими ініціативами та незалежними фактчекінговими платформами. Важливу роль відіграють Центр протидії дезінформації при РНБО, Служба безпеки України, Міністерство цифрової трансформації та державні комунікаційні центри, які координують дії з платформами «StopFake» і «VoxCheck». Завдяки цій взаємодії формується єдина система верифікації даних і підвищення медіаграмотності населення.

Отже, правове регулювання у сфері інформаційної безпеки має ґрунтуватися на дотриманні балансу між необхідністю протидії дезінформації та захистом свободи слова. Важливо, щоб створювані правові механізми дозволяли ефективно реагувати на інформаційні загрози, не допускаючи цензури й обмеження доступу громадян до правдивих відомостей.

Український досвід у сфері протидії дезінформації та забезпечення інформаційної безпеки ще перебуває на етапі інституційного становлення, тому важливо враховувати напрацювання держав, які вже створили дієві механізми в цій галузі. Досвід країн Європейського Союзу демонструє, що ефективна протидія дезінформації можлива лише за умови міжсекторної взаємодії держави, громадськості та приватних цифрових платформ. Європейський план дій проти дезінформації 2018 року [5] передбачає розвиток стратегічних комунікацій, оперативне реагування на фейки, співпрацю з ІТ-компаніями (Meta, Google, X) та підвищення медіаграмотності громадян. У Сполучених Штатах Америки аналогічні завдання реалізує Digital Forensic Research Lab при Atlantic Council, який використовує OSINT для виявлення маніпуляцій і deepfake-контенту в соціальних мережах. Для України перспективним є впровадження подібних підходів з урахуванням національних реалій, зокрема розбудова стратегічних комунікацій, розвиток OSINT-аналітики та зміцнення партнерства з цифровими платформами у сфері інформаційної безпеки.

З урахуванням зазначених тенденцій, подальший розвиток української системи інформаційної безпеки має спиратися на поєднання правових і технологічних засобів. Перспективними напрямками є розширення підготовки фахівців у сфері OSINT у системі МВС, насамперед у підрозділах кіберполіції, створення національної платформи фактчекінгу на основі відкритих даних, удосконалення правових механізмів відповідальності за поширення дезінформації із дотриманням конституційних гарантій свободи слова, а також поглиблення міжнародного співробітництва з цифровими платформами для підвищення стійкості національного інформаційного простору.

Узагальнюючи викладене слід зазначити, що OSINT як інструмент протидії дезінформації та deepfake-технологіям поєднує аналітичний потенціал, правові гарантії та технологічні ресурси сучасної держави. Його подальший розвиток в Україні визначає не лише ефективність реагування на інформаційні загрози, а й рівень цифрової зрілості суспільства та здатність держави забезпечувати інформаційну безпеку на демократичних засадах.

Список бібліографічних посилань

1. Як протистояти фейкам. StopFake : сайт. 24.10.2023. URL: <http://hvpku.ks.ua/?p=13680>
2. Svitlana Iasechko, Alla Ivanovska, Tetyana Gudzy, Mykola Marchuk, Oleksandr Venglinskyi, Alla Tokar. Information as An Object of Legal Regulation in Ukraine. International Journal of Computer Science and Network Security, Vol. 21, No. 5, May 2021, pp. 237–242. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.5.33>
3. Nser A. M., Minochkin D. A. Open Source Intelligence (OSINT). Перспективи телекомунікацій (ПТ-2022): матеріали міжнар. наук.-техн. конф. Київ : НТУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. URL: <https://conference-journal.its.kpi.ua/article/view/256894/253850>.
4. Гудзь Т. І., Рябцева Д. О. OSINT як засіб боротьби в російсько-українській війні. Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 31 трав. 2023 р.) / МВС України, ХНУВС, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 155–157.
5. European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. *Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Action Plan against Disinformation* (JOIN(2018) 36 final). Brussels, 05 Dec. 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52018JC0036>.

Віта Олександрівна Іващенко,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінології та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6076-3657>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах дії правового режиму воєнного стану питання кримінально-правової охорони основ національної безпеки України набули особливої актуальності. Звернемо увагу, що відповідно до Закону України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 р. національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (п. 9 ч.1 ст.1) [1].

У свою чергу Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) забезпечує охорону основ національної безпеки та передбачає відповідальність за відповідні кримінальні правопорушення [2]. Враховуючи, що збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до суттєвого зростання таких правопорушень, з'явилися також нові виклики для національної безпеки в умовах воєнного стану, законодавцем внесені зміни та доповнення до КК.

Розглянемо положення кримінального законодавства, зокрема й новели, в частині відповідальності за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, що можуть бути вчинені в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Але, насамперед, звернемо увагу на Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. [3]. КК доповнено ст. 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України».

Тобто, у КК з'явилася нова обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння. Вона можлива за умови дії в державі воєнного стану або в період збройного конфлікту. Розглянута обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, має важливе практичне значення і спрямована на правовий захист військовослужбовців та інших осіб, які беруть участь в обороні України.

У той же час, на жаль, частина громадян України та юридичних осіб підтримують державу-агресора та намагаються в різний спосіб їй сприяти. Тому виникла потреба ввести зміни до КК з метою забезпечення притягнення їх до відповідальності.

В Особливій частині КК розширено коло кримінальних правопорушень. Серед нових діянь: колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК); пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК); несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК); перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-6 КК); виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК). Тобто розширено коло не лише кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, а й громадської безпеки, військових правопорушень.

Деякі кримінально-правові норми викладено в новій редакції, переглянуто окремі санкції статей, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення. Наприклад, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» [4] передбачено ч. 2 ст. 111 КК вчинення державної зради в умовах

воєнного стану, а ч. 2 ст. 113 КК – диверсії в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. Причому ці злочини караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

Таким чином, враховуючи викладене, можна підсумувати, що в сучасних умовах для України вкрай актуальними залишаються питання збереження та відновлення територіальної цілісності, подолання російської агресії. Тому виникла практична необхідність посилити кримінально-правову охорону основ національної безпеки України, зокрема шляхом внесення законодавчих змін. Сподіваємося, що розглянуті положення КК, допоможуть у притягненні до відповідальності за кримінальні правопорушення, що вчиняються останнім часом, та сприятимуть у досягненні миру в державі.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку: Закон від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану: Закон від 15 берез. 2022 р. № 2124-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#n5>.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон від 03 берез. 2022 р. № 2113-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n2>.

Дар'я Володимирівна Кіблик,

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної

діяльності Національної поліції України

Донецького державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2518-7647>;

Ірина Олександрівна Умрихіна,

доктор філософії,

завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін

факультету підготовки фахівців для підрозділів

превентивної діяльності Національної поліції України

Донецького державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9041-5831>

ІНФОРМАЦІЙНА ТА КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Діяльність, спрямована на обмін інформацією, є особливим типом взаємодії, що виникає між суб'єктами сектору безпеки й оборони у контексті забезпечення національної безпеки. Оскільки чинне законодавство визначає численні механізми для реалізації цієї взаємодії, її автономний характер не потребує додаткових доказів. Проте, виникає потреба в осмисленні співвідношення між інформаційною та комунікаційною взаємодіями суб'єктів сектору безпеки й оборони в процесі гарантування національної безпеки.

Аналіз цього питання вимагає уточнення фундаментального принципу, тобто будь-яка взаємодія, як у природі, так і в суспільстві, здійснюється на інформаційній основі. Інформаційний аспект цієї взаємодії керується двома ключовими засадами: законом збереження інформації, що стверджує її незмінність доти, доки не змінюється її носій (пам'ять), та принципом мінімуму дисипації енергії [1, ст.125-129].

На основі аналізу наукових джерел можна виділити кілька ключових аспектів визначення інформаційної взаємодії. Це процес обміну відомостями, який забезпечує задоволення взаємних інформаційних потреб суб'єктів та призводить до збагачення їх знань. Оскільки інформація є центральним об'єктом цих відносин, така взаємодія є невід'ємною частиною суспільних відносин, що формують сучасне інформаційне суспільство. Таким чином, інформаційна взаємодія є формою суспільних відносин, що ґрунтується на обміні даними для задоволення функціональних чи особистих потреб її учасників.

Законодавча доктрина оперує цим терміном у схожому ключі, визначаючи інформаційну взаємодію, як обмін інформацією, який характеризується узгодженістю за складом, формою, структурою даних, а також періодичністю їх формування та передачі [2].

Варто зазначити, що, за О. Мар'їною, тлумачення поняття комунікаційної взаємодії дозволяє зробити висновки про її ключові характеристики. По-перше, комунікативна діяльність є формою взаємодії, що передбачає обмін інформацією. По-друге, вона, подібно до інформаційної взаємодії, функціонує на принципі зворотного зв'язку, без якого комунікативний процес неможливий. По-третє, кожна комунікативна дія є спрямованою та причинно зумовленою [3].

З огляду на зазначене, у сучасному дослідницькому просторі набули значного поширення такі терміни, як «інформаційно-комунікаційна взаємодія», «інформаційно-комунікативна діяльність», а також похідні від них поняття - «інформаційно-комунікативне середовище» і «інформаційно-комунікативні механізми».

Проте, комунікаційна взаємодія є більш широким поняттям, оскільки охоплює практичний аспект взаємодії. Якщо інформаційна взаємодія забезпечує обмін змістом (інформацією), то комунікаційна визначає цілі цього обміну та безпосередньо впливає на його кінцевий результат. Таким чином, комунікаційна взаємодія є первинною для розуміння динаміки, змін і розвитку інформаційної взаємодії, виступаючи чинником, що передуює її результату [4, ст.98-103].

Відповідно, можна стверджувати, що інформаційна та комунікаційна взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони у контексті забезпечення національної безпеки є відмінними процесами. Їхня різниця полягає у характері обміну: інформаційна взаємодія може бути односторонньою або епізодичною, тоді як комунікаційна вимагає безперервного спілкування та обміну даними. Водночас, комунікаційна взаємодія є первинною для інформаційної, оскільки вона створює основу для встановлення постійних взаємозв'язків, що надалі функціонують без необхідності додаткових узгоджень.

Узагальнюючи, ключові характеристики інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони, спрямованої на забезпечення національної безпеки, зводяться до наступного, що інформаційний обмін є її основною формою; мета обміну полягає у реалізації повноважень, закріплених у законодавстві; суб'єкти взаємодії мають статус учасників інформаційних відносин.

Враховуючи вищенаведене, інформаційні відносини тісно пов'язані з усіма етапами роботи з інформацією, включно з її формуванням, створенням, перетворенням, використанням, зберіганням, передачею та поширенням. Таким чином, цей тип взаємодії, як можна стверджувати, має різні класифікаційні різновиди.

Науковці М. Вітер, М. Сендзюк та О. Тищенко обґрунтовують доцільність класифікації інформаційної взаємодії на кілька видів: нормативно-правова, функціональна, обмін довідковою інформацією та телекомунікаційна. Крім того, вони розрізняють внутрішньоструктурну та зовнішню взаємодію, деталізуючи, що горизонтальна взаємодія відбувається як на вищому рівні (між центральними органами влади), так і на нижчому (між їх регіональними підрозділами). Ця взаємодія регулюється як загальнодержавними, так і міжвідомчими документами. Натомість, вертикальна інформаційна взаємодія здійснюється між центральними органами влади та їх підпорядкованими структурами. Обмін інформацією в рамках цього виду взаємодії може відбуватися: регламентовано; за ініціативою; за запитом [5, ст.1-9].

У руслі викладеного, ми вважаємо за доцільне виділити два типи взаємодії: регламентовану, порядок якої чітко визначено законодавчими актами чи відповідними нормативними угодами, та нерегламентовану, що реалізується за ініціативою одного з учасників інформаційних відносин без спеціального регулювання. Варто зазначити, що для обох типів характерною є як форма обміну інформацією за запитом, так і послідовна форма. Як приклад регламентованої взаємодії, можна розглядати інформаційний обмін між суб'єктами, що досліджуються, в процесі виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням захисту та стійкості критичної інфраструктури.

Відповідно до Регламенту обміну інформацією, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2022 р. № 1174, інформаційна взаємодія забезпечується шляхом послідовного обміну даними. Цей процес здійснюється уповноваженими особами відповідних суб'єктів за допомогою різних засобів зв'язку, включаючи електронні, конфіденційні, спеціальні та шифрувальні комунікації, а також інформаційно-комунікаційні системи. Документ також чітко регламентує порядок інформування про стан об'єктів критичної інфраструктури, вимагаючи одночасного усного та письмового сповіщення [6].

Наприклад, електронна інформаційна взаємодія є прикладом взаємодії за запитом. Чинне законодавство визначає е-взаємодію як передачу запитуваної інформації від одержувача до постачальника та, у відповідь, інформації від постачальника до одержувача. Для цього суб'єкти владних повноважень використовують або створюють спеціалізовані програмні комплекси, які забезпечують обмін електронними повідомленнями у визначених форматах [7].

Державні інституції, такі як Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, Державна прикордонна служба та Державна служба України з надзвичайних ситуацій, мають індивідуальні механізми електронної інформаційної взаємодії, що регламентуються відповідними внутрішніми актами. Регламент автоматизованого обміну інформацією передбачає, що обсяг даних, їхня структура, формат інформаційних файлів, а також процедури обміну та технічного супроводження визначаються спільними рішеннями, що фіксуються у протоколах або договорах між відповідальними підрозділами.

Передбачається, що інформаційна взаємодія реалізується за допомогою спеціалізованих інформаційних систем. Зокрема, у цьому контексті використовуються центральна підсистема єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ та система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (система «Трембіта»).

Єдина інформаційна система МВС є багатофункціональним інтегрованим комплексом, який забезпечує реалізацію функцій відповідних суб'єктів та надає інформаційну підтримку їхній діяльності. Вона об'єднує функціональні підсистеми, програмні комплекси та технічні засоби для обробки й захисту інформації, а також для внутрішньої та зовнішньої взаємодії.

Свою чергою, «Трембіта» є національною системою, призначеною для електронної взаємодії між державними реєстрами та інформаційними системами. Її мета - забезпечити державним органам та органам місцевого самоврядування оперативний, безперешкодний і надійний доступ до даних, необхідних для виконання їхніх повноважень. Завдяки «Трембіті» також досягається використання єдиних стандартів, зменшення дублювання даних і підвищення рівня інтеоперабельності державних інформаційних систем. Це дозволяє кожному публічному органу отримувати необхідну інформацію в автоматичному або ручному режимі відповідно до його компетенції [8].

Можливість здійснення взаємодії в системі електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів надається лише після укладання угоди про підключення з Державним агентством з питань електронного урядування України. Підключення до Системи зобов'язує її учасників дотримуватися певних вимог.

У випадках, коли передача даних за допомогою зазначених інформаційних систем неможлива з технічних причин, взаємодія може відбуватися через інші інформаційні системи. При цьому важливо, щоб ці системи мали комплексні системи захисту інформації, які пройшли державну експертизу та отримали підтвердження своєї відповідності.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що під час електронної інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони базовим критерієм виступає захист інформації, яка є об'єктом обміну. Особлива увага приділяється як рівню доступу суб'єктів, так і забезпеченню захисту об'єктів та каналів передачі даних. З цією метою суб'єкти застосовують організаційно-технічні заходи та використовують засоби криптографічного і технічного захисту інформації. Важливо, що інформація, яка передається, обробляється згідно із законодавством про захист персональних даних і використовується виключно для виконання покладених на суб'єктів завдань, а її розголошення чи передача третім сторонам заборонена, за винятком випадків, встановлених законом.

Підсумовуючи, електронна інформаційна взаємодія суб'єктів сектору безпеки й оборони в контексті забезпечення національної безпеки полягає в обміні інформаційними файлами для реалізації їхніх функцій. Ця взаємодія охоплює як обмін електронними документами, так і можливість автоматизованого отримання даних з інформаційних систем [9].

Отже, регламентована інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони є чітко врегульованим процесом обміну даними, безпека яких є пріоритетом для держави. Порушення умов її захисту вважається протиправним і тягне за собою відповідальність. Чинне законодавство лише окреслює загальні рамки такої взаємодії, оскільки деталізація процедур може створити ризики для її конфіденційності. З цієї причини, наприклад, спільні протоколи та угоди щодо цієї взаємодії, як правило, не підлягають розголошенню, що є цілком логічним.

Невід'ємними частинами цих угод є двосторонні протоколи, які розширюють їхні загальні положення, уточнюючи, зокрема, які саме інформаційні системи будуть використовуватися, хто відповідає за технічне супроводження, а також порядок формування запитів і надання відповідей.

З огляду на це, регламентована інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки має безособовий характер, оскільки всі необхідні умови для обміну інформацією між її учасниками попередньо узгоджені.

Що стосується нерегламентованої взаємодії, її наявність є виключним явищем, адже, як правило, вся діяльність суб'єктів владних повноважень повинна бути нормативно врегульованою. Така взаємодія можлива лише як виняток для обміну інформацією, яка не має суспільного чи державного інтересу, але є важливою для організаційного аспекту.

Слід зазначити, що запропонована наукова класифікація видів взаємодії є умовною. Аналіз чинного законодавства чітко показує, що інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору безпеки й оборони може бути фактичною та електронною. При цьому електронна форма набуває все більшого поширення, враховуючи її перспективність порівняно з традиційними методами.

Впровадження електронної взаємодії на практиці дозволяє суб'єктам сектору безпеки й оборони здійснювати передачу та отримання управлінських документів в електронному вигляді, а також забезпечує автоматизований обмін даними та доступ до електронних даних безпосередньо з їхніх інформаційних систем [10].

У підсумку, аналіз особливостей інформаційної взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони у сфері національної безпеки дозволяє сформулювати низку ключових висновків.

Інформаційна взаємодія є самостійним видом спільної діяльності, що підтверджується численними нормативно-правовими актами. Однак вона тісно пов'язана з комунікаційною взаємодією, що зумовлює широке використання термінів, які поєднують ці поняття, як-от «інформаційно-комунікаційна взаємодія» та «інформаційно-комунікативне середовище».

З наукової та законодавчої точок зору, інформаційна взаємодія є різновидом суспільних відносин, що ґрунтується на обміні інформацією для задоволення функціональних чи особистих потреб її учасників. Хоча інформаційна та комунікаційна взаємодії є різними процесами - перша може бути односторонньою, а друга вимагає постійного діалогу - комунікаційна взаємодія може слугувати основою для інформаційної, сприяючи налагодженню постійних зв'язків.

Нарешті, актуальною є потреба в створенні єдиної системи електронної взаємодії, яка об'єднає всі інформаційні ресурси суб'єктів сектору безпеки й оборони, забезпечуючи швидкий та безпечний обмін даними.

Список бібліографічних посилань

1. Шевченко М., Зозуля О. Системи забезпечення національної безпеки адаптивного та креативного типів: порівняльний аналіз. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 16. С. 125-129.
2. Яблоновський Д., Захаров А. Звільнити захоплену державу Україна: аналітичний документ. Центр економічної стратегії : сайт. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Zvilnyty-zakhoplenuderzhavu-Ukraina.pdf>
3. Roger Fisher, Bill Urey and Bruce Patten. Negotiations without defeat. Harvard Method. Sudo Null company, 2019. URL: <https://sudonull.com/post/12283-Summary-of-the-book-Negotiationswithout-defeat-Harvard-Method>
4. Varkhov Andrii. The legal nature of the administrative and legal instruments forming the structure of administrative and legal mechanism of security actors' interaction. Entrepreneurship, Economy and Law. 2023. № 1. P. 98–103.
5. Shapoval R. and Nastyuk V. International Expertise in Administrative Legal Support of National Security in Ukraine. Indian Journal of Science and Technology. 2016. Vol. 9. Is. 36. P. 1-9.
6. Про затвердження форматів електронних повідомлень та обміну даними системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 13 серп. 2018 р. № 51.
7. Система «Трембіта». Департамент цифрової трансформації, інформаційних технологій та електронного урядування Дніпропетровської обласної державної адміністрації : сайт. URL: <https://egov.dp.gov.ua/services/sistema-trembita>
8. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. : у 15 ч.а заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. Київ : Москаленко О.М., 2017. Ч. 14. Електронна взаємодія органів публічної влади. 60 с.
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015.

Дар'я Володимирівна Кіблик,

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету

підготовки фахівців для підрозділів превентивної

діяльності Національної поліції України

Донецького державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2518-7647>;

Олена Шишкарьова,

старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної

діяльності Національної поліції України

Донецького державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/009-0000-0086-6486>

ПРОБЛЕМАТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ

Сучасні дослідження питань національної безпеки України в умовах воєнного стану демонструють певний ступінь роздробленості. Наприклад, Д. Часник зосереджується на проблематиці захисту прав громадян під час відсічі військовій агресії. Водночас, О. Васильчишин, В. Титор та І. Кекіш, аналізуючи правову основу системи національної безпеки, дійшли висновку, що до повномасштабного вторгнення вона була адекватною. Однак, за їхніми словами, недостатня ефективність діяльності державних інституцій стала перешкодою для формування та реалізації якісної державної політики. Автори також звертають увагу на необхідність термінового законодавчого врегулювання гуманітарних, зокрема конфесійних, аспектів національної безпеки [1, с.289-297].

Дослідження в галузі інформаційної безпеки України у воєнний час охоплюють кілька ключових напрямків. Зокрема, В. Вовк розглядає феномен фейків, визначаючи їх як небезпечний інструмент гібридної війни, що створює загрозу для національної безпеки [2].

Водночас, І. Залєвська та Г. Удренас у своєму аналізі зосереджуються на досягненні цілей Стратегії інформаційної безпеки України в умовах повномасштабної російської агресії, оцінюючи можливості її реалізації під час воєнного стану [3].

Категорія національної безпеки є складною через постійну напругу між її основними складовими: збереженням, що тяжіє до стабільності, та розвитком, який вимагає змін. Ця суперечність особливо проявляється у підході, де пріоритет віддається захисту. Така стратегія ґрунтується на припущенні про ворожість зовнішнього середовища, де будь-яка вразливість може спровокувати агресію. Як наслідок, усі ресурси зосереджуються виключно на обороні, ігноруючи потреби у розвитку. Активні методи захисту в цьому контексті охоплюють: стримування агресора через демонстрацію спроможності завдати йому неприйнятної шкоди, превентивні заходи для упередження ворожих планів, контрдії для зменшення ефективності атак противника, а також повне усунення джерела загрози.

Пасивні засоби захисту, що включають уникнення контактів із ворожим соціальним оточенням, терпляче ставлення до викликів та смиренне відновлення після завданих збитків, можуть мати негативний вплив на систему національної безпеки, особливо в умовах воєнної агресії. Таким чином, стратегія самозбереження, яка віддає перевагу цим методам, не завжди є ефективною, а інколи може мати деструктивні наслідки. Відповідно, вибір способів захисту національної безпеки має бути обґрунтованим та доцільним з урахуванням конкретних обставин існуючих загроз. Другий підхід до національної безпеки фокусується на внутрішньому розвитку системи та її сталому зростанні. Ця парадигма виходить з того, що зовнішнє соціальне середовище є переважно доброзичливим або нейтральним. Отже, джерело загроз бачиться не ззовні, а всередині самої системи, що розглядає їх як наслідок непередбачених, поспішних або надмірно ризикованих саморуйнівних рішень. Головною метою стає мінімізація ризику прийняття таких рішень, які могли б перешкодити поступальному руху вперед або спричинити ланцюгову реакцію негативних наслідків. Таким чином, ключовим елементом безпеки вважається якість внутрішнього управління та зваженість у прийнятті стратегічних рішень.

З урахуванням кардинальних змін у глобальному безпековому середовищі, що характеризується множинністю загроз і викликів, проблематика національної безпеки сьогодні набула першочергового значення для більшості держав світу. Для України, яка активно бере участь у євроінтеграційних та інших міжнародних процесах, забезпечення належного рівня національної безпеки стає ключовим пріоритетом [4]. Система національної безпеки є багатокомпонентною, охоплюючи такі сфери, як військова, економічна, інформаційна, екологічна, продовольча, соціальна, політична, духовно-моральна тощо. Кожна з цих складових має власні, унікальні механізми, форми та методи забезпечення безпеки. При цьому, безпека має сприйматися не просто як теоретичне поняття чи сукупність вимог, а як реальний стан, який відчувають на собі людина, суспільство та держава.

Система освіти є ключовою складовою соціальної системи держави. Це зумовлено тим, що рівень розвитку людського капіталу прямо корелює зі сталістю державного розвитку та станом національної безпеки. Водночас, і стан національної безпеки має значний вплив на стійкість освітньої системи, а її порушення може спричинити серйозні диспропорції в соціальному, економічному, екологічному та виробничому середовищах. Це, своєю чергою, є прямим наслідком недостатнього розвитку людського капіталу. Це питання набуває особливої гостроти на тлі кризи в освітній сфері, що була каталізована пандемією, а також у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну. Цей вплив демонструє, що освіта є не лише наслідком стану безпеки, а й одним із її ключових факторів, що робить її дослідження вкрай важливим для стабільності держави. Отже, серед ключових викликів у сфері національної безпеки виділяються: трансформація концепції системи освіти, оновлення підходів до формування її стандартів та розбудова цифрового простору в освітній галузі.

Державна політика Сполучених Штатів Америки щодо впливу освіти на національну безпеку зосереджена на кількох ключових напрямках. Насамперед, пріоритетними галузями знань визначено STEM-дисципліни (природничі, математичні, технічні, комп'ютерні науки)

та сучасні іноземні мови. Знання у цих сферах застосовуються для розвитку штучного інтелекту, кібербезпеки, квантової інформатики, передових технологій та виробництва. Водночас, основними ризиками для національної безпеки вважається зниження рівня володіння STEM-навичками серед американських учнів та випускників, що, своєю чергою, призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів. Ситуація ускладнюється підвищенням рівня STEM-освіти в країнах-супротивниках, скороченням кількості студентів та випускників, що обирають ці спеціальності в США, а також збереженням розриву в академічних досягненнях між різними демографічними групами. Наслідком цих ризиків є дефіцит кваліфікованих фахівців у критично важливих галузях, який частково покривається за рахунок мігрантів, включно з вихідцями з країн-геополітичних супротивників. Ця ситуація також свідчить про неспроможність американської освітньої системи задовольнити внутрішній попит на робочу силу у сфері STEM та про загальну цифрову неграмотність населення. Для мінімізації цих ризиків державна політика США передбачає: покращення якості викладання STEM-дисциплін, збільшення кількості студентів та випускників у цих сферах, а також підвищення доступності STEM-освіти [5].

Проблеми, що виникли в системі національної безпеки України в умовах воєнного часу, були спричинені передусім військовою агресією та окупацією частини територій. У відповідь на ці виклики, життєво важливими елементами стали зміцнення обороноздатності, перерозподіл фінансування на користь оборонно-промислового комплексу, а також розробка інноваційної зброї та нових методів захисту населення. Водночас, незважаючи на прийняття необхідної законодавчої бази, реалізація ефективної політики ускладнювалася через недостатню ефективність державних органів, а також через зростаючий дефіцит фінансових ресурсів, що обмежувало закупівлю сучасного озброєння та військової техніки у необхідних обсягах. [1, с. 296].

Інформаційна безпека є однією з найважливіших проблем, що постають перед національною безпекою. Захист суспільства від фейків та викривлення інформації має першочергове значення, оскільки такі явища можуть спричинити панічні настрої, негативне сприйняття державних рішень та втрату довіри до органів влади, що в умовах війни може мати незворотні наслідки. Тому забезпечення захищеності в цій галузі є невід'ємною частиною всієї національної безпеки. Лише комплексний та системний підхід, що передбачає взаємодію різних сфер та захист інтересів як на рівні окремої особистості, так і на рівні всієї держави, може забезпечити її сталий розвиток [7].

На сучасному етапі ментальна безпека є запорукою виживання суспільства та держави, особливо з огляду на світові тенденції та існуючі загрози, такі як воєнні дії, інформаційні виклики та глобалізація. Хоча глобалізаційні процеси є об'єктивними і мають як позитивні, так і негативні аспекти, їхній деструктивний вплив на ментальність необхідно компенсувати в рамках системи національної безпеки. Проте найбільшу загрозу становлять інформаційні викривлення та фейки, які є інструментом «м'якої сили», що виявляється менш витратним і більш ефективним, ніж традиційні військові чи економічні методи. Ця проблема стає однією з найважливіших для забезпечення національної безпеки в сучасному світі. Ментальна безпека охоплює такі ключові сфери, як освіта, культура, духовність та соціально-трудові відносини.

Фінансування є однією з найважливіших проблем у системі забезпечення національної безпеки, оскільки фінансова безпека держави становить основу економічного розвитку країни, забезпечуючи її суверенітет, територіальну цілісність та гідний рівень життя громадян. Можливість акумуляції та цільового використання фінансових ресурсів для усунення загроз державній цілісності України, захисту її національних інтересів та громадян є ключовим елементом фінансової безпеки, що вимагає належного правового врегулювання [8].

Основними проблемами в системі забезпечення національної безпеки є патріотичне виховання та протидія корупції. Патріотичне виховання дітей та молоді є критично важливим для формування їхньої національної самосвідомості та розуміння ролі мови й культури, що, своєю чергою, сприяє розвитку національної ідентичності та єдності суспільства. Водночас, корупція є серйозною загрозою як у мирний, так і у воєнний час, оскільки її деструктивний вплив поширюється не лише на правову, соціальну та економічну, а й на військову сферу.

Вона підриває розвиток оборонно-промислового комплексу, перешкоджає запровадженню інновацій, розробці та випробуванню нової зброї, а також не дає забезпечити військовослужбовців необхідним обладнанням. Усі ці аспекти є життєво необхідними для оборони та захисту країни.

Недостатня ефективність системних заходів із запобігання та протидії корупції, що зумовлена відсутністю політичної волі, недосконалістю антикорупційних механізмів або непрофесійністю кадрів, становить серйозну загрозу. У воєнний час ця проблема шкодить не лише ситуації в регіонах бойових дій, а й підриває репутаційний капітал України на міжнародній арені. Втрата довіри союзників може призвести до припинення життєво необхідної допомоги у фінансуванні оборонно-промислового комплексу, наданні інноваційного озброєння та технологій, що, своєю чергою, може мати непоправні наслідки на полі бою. Тому подолання корупції є пріоритетним завданням для забезпечення національної безпеки України.

Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що забезпечення національної безпеки України має багатогранний характер і вимагає поєднання як внутрішніх, так і міжнародних зусиль. Успішна протидія сучасним загрозам залежить від кількох визначальних чинників: обґрунтованого встановлення стратегічних пріоритетів, глибокого розуміння існуючих проблем, пошуку оптимальних шляхів їх вирішення та, що найважливіше, тісної міжнародної співпраці. Лише колективна взаємодія дозволить ефективно вирішувати актуальні стратегічні завдання в умовах складних глобальних викликів, тим самим сприяючи як національній, так і світовій безпеці.

Список бібліографічних посилань

1. Васильчишин О., Титор В., Кекіш І. Національна безпека держави: особливості забезпечення у режимі воєнного стану. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. No 4. С. 289–297
2. Бовк В. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни. Право і політика. 2022. Т. 24. No 2. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1517>.
3. Залевська І.І., Удренас Г.І. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. Південно-український правничий часопис. 2022. No 1–2. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/6.pdf>.
4. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. Політичний менеджмент. 2012. No 1–2. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/vonsonovych_stan.pdf.
5. Cotton Blackburn. Kustoff unveils bill to restrict Chinese STEM graduate student visas & thousand talents participants. Press Release. Available from: https://www.cotton.senate.gov/?p=press_release&id=1371.
6. Богданович В.Ю., Воронич Б.О., Марко Є.І. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/download/168924/168736/372345>.
7. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. No 2. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view-261779/258188>.

Аріна Андріївна Клименко,

студентка групи ННІ5-ПЗдср-25-2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович Іванов,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії та держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ООН НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародна безпека є однією з ключових категорій сучасних міжнародних відносин, що забезпечує стабільність та сталий розвиток глобальної системи. У цьому контексті особливу роль відіграють міжнародні організації, які виступають центральними інституційними суб'єктами у сфері підтримання миру та безпеки. Їхня діяльність спрямована на реалізацію комплексних заходів, що охоплюють контроль над озброєннями, запобігання,

врегулювання конфліктів, а також захист і просування прав людини та громадянина. Ефективність функціонування таких організацій значною мірою визначає рівень міжнародної стабільності та передумови для сталого розвитку держав і суспільств у глобальному вимірі.

У сучасних умовах міжнародна безпека постає як складне, багатовимірне та динамічне явище, що охоплює широкий спектр загроз військового та невійськового характеру. Серед основних традиційних чинників воєнної небезпеки варто виокремити прагнення окремих держав до гегемонії, намагання здобути стратегічну перевагу в сфері ядерного озброєння, експансіоністські тенденції, міждержавні конфлікти, прояви міжнародного тероризму, транснаціональну організовану злочинність, незаконну торгівлю зброєю тощо. Сукупність зазначених факторів формує складну архітектуру сучасного безпекового середовища, яка характеризується зростанням взаємозалежності держав та необхідністю удосконалення механізмів глобального управління у сфері безпеки [1].

Сучасна система міжнародної безпеки перебуває у стані глибокої трансформації, що супроводжується підвищенням рівня вразливості та взаємозалежності держав. Системна криза міжнародної безпеки проявляється у зростанні кількості та інтенсивності загроз як військового, так і невійськового характеру. Вирішення цієї проблеми потребує розроблення ефективних механізмів глобального управління та колективної безпеки. У цьому контексті ключову роль відіграє Організація Об'єднаних Націй, яка завдяки універсальному представництву держав та комплексному підходу до регулювання міжнародних процесів здатна забезпечити координацію зусиль міжнародної спільноти у сфері підтримання миру та стабільності [2].

Для України надзвичайно важливою є інтеграція з міжнародними структурами, які забезпечують співпрацю, підтримку та посередництво у процесах врегулювання збройних конфліктів. Організації, що спеціалізуються на питаннях миру та безпеки, зокрема Організація Об'єднаних Націй, виступають ключовими інститутами у регулюванні та стабілізації конфліктних ситуацій на національному рівні.

Діяльність Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй спрямована на підтримання міжнародного миру та безпеки шляхом застосування різноманітних механізмів, зокрема: запровадження санкцій проти держав-агресорів, включно з можливістю проведення військових операцій; розгортання миротворчих місій у зонах конфліктів; а також організації процесів пост конфліктного відновлення. Крім того, Рада Безпеки може застосовувати примусові заходи, серед яких економічні санкції, фінансові стягнення, обмеження та заборони на подорожі, а також розрив дипломатичних відносин [3].

ООН активно долучається до процесів сприяння глобальному розвитку та формуванню безпечного суспільства. Проблематика міжнародної співпраці у сфері забезпечення міжнародної безпеки загалом набула особливої актуальності в сучасних умовах. Міжнародна спільнота через механізми ООН демонструє прагнення до широкомасштабного співробітництва, інтеграції зусиль, взаємодії, спільної участі, прозорості та відповідальності, а також застосування інноваційних підходів у вирішенні глобальних завдань зі створення безпечного світу.

Отже, Організація Об'єднаних Націй посідає провідне місце у системі міжнародних відносин, насамперед у сфері забезпечення глобальної безпеки. В умовах сучасних геополітичних викликів міжнародні організації, зокрема ООН, виконують ключову функцію у підтриманні миру, зміцненні стабільності та дотриманні норм міжнародного права, подальше посилення інституційного потенціалу ООН є необхідною умовою формування ефективної архітектури глобальної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Макаренко Є.А. Міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки: регіональний контекст. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 102 (Частина І). 2011.
2. Нарада на рівні міністрів присвячена проблемі тероризму. Заключний документ. Париж. 30 липня 1996 р. URL: <http://undocs.org/>
3. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФОП Рубан В. В.», 2022. 148 с.

Андрій Іванович Ковальов,

*доктор технічних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу інноваційної та патентної
діяльності науково-інноваційного центру*

Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6525-7558>;

Денис Сергійович Дразніков,

ад'юнкт Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5920-8783>;

Коломієць Денис Геннадійович,

ад'юнкт Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8626-4861>;

Віталій Андрійович Сербин,

старший викладач кафедри державного нагляду

у сфері пожежної та техногенної безпеки

Національного університету цивільного захисту України;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0174-3945>

ОЦІНЮВАННЯ ВОГНЕСТІЙКОСТІ ВОГНЕЗАХИЩЕНИХ СТАЛЕВИХ КОНСТРУКЦІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Щороку в світі фіксується приблизно 8 мільйонів пожеж, внаслідок яких гине до 100 тисяч осіб. Така статистика зумовлює необхідність як підвищення оперативної готовності аварійно-рятувальних підрозділів до реагування на надзвичайні ситуації, так і впровадження ефективних превентивних заходів, спрямованих на запобігання виникнення пожеж або мінімізацію їх наслідків. Незважаючи на те, що сучасні будівельні конструкції, спроектовані та виготовлені відповідно до нормативних вимог, розраховані на багаторічну експлуатацію, під дією пожежної навантаги вони можуть зазнати істотного руйнування вже через кілька годин або навіть хвилин після початку пожежі. Ще більшої актуальності це питання набуває у зв'язку зі змінами у світовому безпековому середовищі під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави, яка з 2014 року переживає безперервне знищення об'єктів цивільної та соціальної інфраструктури, а також житлового фонду. Внаслідок обстрілів, пов'язаних з потраплянням боєприпасів та їх уламків, обстрілів та вибухів від застосування ракет, БПЛА, обстрілів стрілецькою зброєю, тощо значна кількість об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів житлового фонду пошкоджені чи зруйновані повністю. В умовах повоєнної відбудови об'єктів критичної інфраструктури та інших об'єктів після поновлення будівництва таких об'єктів та розробки нових проєктів на будівництво виникатимуть питання, пов'язані з потребою у підвищенні меж вогнестійкості будівельних конструкцій до нормованих значень, а також захисту наявних конструкцій від впливу вогню. Завдання забезпечення нормативних меж вогнестійкості будівельних конструкцій, зокрема сталевих конструкцій із вогнезахисними покриттями, є надзвичайно актуальним у контексті сучасних вимог пожежної безпеки. Розв'язання цієї науково-технічної проблеми сприятиме підвищенню рівня пожежної безпеки будівель та споруд, а також забезпечить методологічну основу для точного та обґрунтованого оцінювання мтж вогнестійкості вогнезахисних сталевих конструкцій з урахуванням різних умов експлуатації та типів пожежної навантаги.

Оцінювання вогнезахисної здатності вогнезахисних покриттів сталевих несучих будівельних конструкцій полягає в отриманні залежності мінімальної товщини вогнезахисного покриття від приведеної товщини металу (коефіцієнту перерізу) і нормованого значення межі вогнестійкості для заданої критичної температури сталі. Значення критичної температури визначається проєктною документацією залежно від марки сталі та проєктних навантажень на сталеву конструкцію.

Імплементация в Україні стандартів [1-2], які гармонізовані з Європейськими стандартами групи А (Єврокодами), дозволяє застосовувати диференційний підхід до

визначення критичної температури сталевих елементів і розрахунку вогнестійкості сталевих конструкцій відповідно до Єврокоду 3. Однак, в Україні проєктувальники робіт з вогнезахисту в якості основної критичної (проєктної) температури сталевих конструкцій з вогнезахисними покриттями й облицюваннями згідно [3] продовжують використовувати сталу температуру, що дорівнює 500 °С. Це приводить до збільшення товщини вогнезахисного покриття (відповідно до збільшення затрат на вогнезахист) або навіть до неможливості використання певних вогнезахисних матеріалів, що також призводить до збільшення витрат замовника на вогнезахист. Тому питання обґрунтування критичної температури сталі для проєктування вогнезахисних сталевих конструкцій, а особливо в умовах впливу температурних режимів, відмінних від стандартних, є актуальною науково-технічною задачею. Розв'язання цієї задачі сприятиме підвищенню рівня протипожежного захисту будівельних об'єктів та створить умови для правильного оцінювання вогнестійкості вогнезахисних сталевих конструкцій при різних умовах роботи та різних впливах. А це, своєю чергою, позитивним чином вплине на основні показники пожежної статистики.

У разі пожежі повинен бути забезпечений достатній запас несучої здатності сталевих конструкцій протягом необхідного періоду часу.

Аналіз несучої конструкції з точки зору протипожежного захисту слід проводити із застосуванням встановлених для заданих розрахункових ситуацій моделей термічних та механічних впливів, а також параметрів несучої конструкції при підвищених температурах.

У випадках, коли потрібно забезпечити механічну міцність в умовах пожежі, сталеві конструкції повинні бути запроєктовані та змонтовані таким чином, щоб вони могли виконувати свою несучу функцію протягом всього часу дії пожежі.

Розрахункова оцінка вогнестійкості сталевих будівельних конструкцій об'єкта має проводитися у чіткій послідовності, відповідно до положень [1], а також з урахуванням норм [2], етапи якої наведено нижче:

1. Ідентифікація конструктивних елементів (визначення типу сталевих елементів, встановлення геометричних розмірів, умов обпирання).
2. Визначення пожежної навантаги та вибір температурного режиму пожежі в залежності від типу будівлі та функціонального призначення.
3. Теплотехнічний розрахунок (термоаналіз), що включає в себе визначення підвищення температури у сталевому профілі.
4. Визначення зниження міцності та жорсткості сталі.
5. Аналіз напружено-деформованого стану конструкції при знижених характеристиках сталі.
6. Визначення межі вогнестійкості (R), тобто моменту, коли конструкція втрачає несучу здатність та порівняння з нормованою вогнестійкістю (наприклад, R 30, R 60, R 90).

Таким чином встановлено, що використання розрахункових значень критичної температури при проєктуванні вогнезахисної обробки дозволяє значно знизити витрати вогнезахисного матеріалу, а відтак і витрати, які пов'язані з роботами по його нанесенню. Таким чином визначення критичної температури сталевих конструкцій відіграє дуже важливу роль у проєктуванні вогнезахисту сталевих конструкцій, і відповідно, у підвищенні пожежної безпеки будівель та споруд, в частині забезпечення вогнестійкості будівельних конструкцій.

Список бібліографічних посилань

1. ДСТУ-Н Б EN 1993-1-2:2010. Єврокод 3: Проєктування сталевих конструкцій. Частина 1-2. Загальні положення. Розрахунок конструкцій на вогнестійкість (EN 1993-1-2:2005, IDT). [Чинний від 2013-07-01]. Київ : Мінрегіонбуд України, 2012. 98 с.
2. ДСТУ-Н Б В.2.6-211:2016. Проєктування сталевих конструкцій. Розрахунок конструкцій на вогнестійкість. [Чинний від 2017-06-01]. Київ : Мінрегіон України, 2016. 111 с.
3. ДСТУ EN 1363-1:2023 Випробування на вогнестійкість. Частина 1. Загальні вимоги (EN 1363-1:2020, IDT). [Чинний від 2024-03-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2024. 65 с.
4. Ковальов А.І., Пурденко Р.Р., Отрош Ю.А., Томенко В.І., Качкар Є.В., Майборода Р.І. Оцінювання вогнестійкості вогнезахисних сталевих балок. Вісті Донецького гірничого інституту. Донецьк: ДВНЗ «ДНТУ». 2022. № 2 (51). С.43–53.

5. Ковальов А.І., Отрош Ю.А., Пурденко Р.Р., Томенко В.І. Дослідження вогнестійкості захищених реактивними вогнезахисними речовинами сталевих будівельних конструкцій. Пожежна безпека. Львів: ЛДУБЖД. 2022. № 41. С.57–66.

6. Sadkovyi, V., Andronov, V., Semkiv, O., Kovalov, A., Rybka, E., Otrosh, Yu. et. al. Fire resistance of reinforced concrete and steel structures. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER. 2021. 180 p.

Максим Геннадійович Колодяжний,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

завідувач відділу кримінологічних досліджень

Науково-дослідного інституту вивчення проблем

злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2149-9165>

СИСТЕМНІСТЬ І КОМПЛЕКСНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Наукові поняття й водночас важливі вимоги соціальної практики у виді системності та комплексності, які перебувають в основі системного та комплексного підходів, відповідно, потребують чіткого розуміння згідно із сучасним розвитком методології і наукового, і кримінологічного знання. Категорія системності виражається, головним чином, через вимогу цілісності. Остання є головною ознакою системності. Цілісність передбачає усвідомлення обсягу і масштабів певного системного об'єкту, яким, безперечно, є система національної безпеки України. До речі, чинний Закон України «Про національну безпеку України» у ст. 25 наголошує на принципах планування у сферах національної безпеки і оборони. Серед них виділено цілісність та системність планування [1]. Є думка, що вказані принципи фактично дублюють один одного, адже системність виражається саме через вимогу цілісності.

Дещо складнішим є інтерпретування поняття комплексності. Відповідно до класичного розуміння комплексності під нею прийнято вважати міждисциплінарний (міжгалузевий) характер певної діяльності (наукової, правоохоронної та ін.). Однак комплексність не вичерпується таким трактуванням. Міждисциплінарна природа комплексності виражає лише одну із її системних граней. Якщо уявити національну безпеку у виді специфічної соціальної системи, то комплексність матиме як зовнішній, так і внутрішній прояв. Звідси комплексність необхідно розуміти у її зовнішньо- та внутрішньосистемному змісті. Зовнішньосистемний аспект комплексності полягає у традиційному міжгалузевому характері забезпечення національної безпеки України. При цьому внутрішньосистемний характер комплексності проявлятиметься вже у повноті й внутрішньому наповненні різних й системно пов'язаних між собою напрямів діяльності щодо забезпечення національної безпеки в Україні. У внутрішньому трактуванні комплексності матимуть особливе значення її кількісно-якісні параметри у виді:

а) кількості напрямів і заходів, тобто певних елементів у межах відповідних комплексів;
б) якості комплексності щодо ступеня когерентності (внутрішньоконфлексної взаємодії) між різними елементами комплексів (окремими безпековими заходами);

в) відповідності безпекових заходів на досягнення єдиної внутрішньоконфлексної та загальної системної мети. Наприклад, у кожного комплексу безпекових заходів (правових, організаційних, інформаційних, технічних, військових та ін.) є своя ціль. Разом із тим окремі цілі певних комплексів заходів мають відповідати забезпеченню генеральної мети системи національної безпеки України. Така мета полягає у максимальній захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Лише у такому разі можна говорити, що національна безпека України базуватиметься на системних і комплексних засадах.

Звідси виникає логічне запитання: Як вимоги системності та комплексності мають проявлятися у реальній діяльності щодо забезпечення національної безпеки України у період правового режиму воєнного стану? Річ у тім, що вимога системності корелює з усвідомленням

обсягу системи національної безпеки з огляду на масштаб її цілісності. На цей обсяг істотним чином впливає розуміння різноманітних загроз національній безпеці України (об'єкти безпекового впливу), суб'єктів формування та реалізації державної політики України у сфері національної безпеки, різноманіття безпекових заходів (за рівнем суспільних відносин, спрямованістю, складністю, особливостями часових та територіальних параметрів здійснення та багато ін.). Систему національної безпеки України можна конкретизувати, ґрунтуючись на п. 6 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020 р.). Зокрема, у цьому пункті перелічено 15 напрямів реалізації пріоритетів національних інтересів України [2].

Щодо комплексності національної безпеки України, то вона має досягатись шляхом дотримання зовнішніх та внутрішніх системних параметрів. Перший зводиться до дотримання тісної міжсистемної взаємодії шляхом залучення 26-ти західних держав-партнерів, які підписали з Україною угоди про гарантії безпеки (станом на вересень 2025 р.), до забезпечення національної безпеки нашої країни. Крім цього, зовнішньосистемний прояв комплексності полягає у забезпеченні національної безпеки України на міждисциплінарних засадах, тобто шляхом поєднання кримінологічних, кримінально-правових, адміністративно-правових та інших видів правового впливу на різноманітні безпекові загрози.

Внутрішньосистемний прояв комплексності забезпечення національної безпеки корелює з повнотою та різноманітністю заходів, що відносяться до певної групи безпекових напрямів діяльності. Так, обсяг внутрішньої комплексності буде залежати від повноти заходів, що містяться у галузевих Стратегіях щодо планування у сферах національної безпеки і оборони. Нагадаємо, що 15 таких Стратегій перелічено у п. 66 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Указані стратегічні документи стосуються різних складових національної безпеки України.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 21.09.2025).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 21.09.2025).

Валентин Вадимович Крамаренко,

здобувач 4 курсу

навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юлія Олександрівна Загуменна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Національна поліція України (НПУ) перебуває в процесі фундаментальної та прискореної трансформації, що визначає виняткову актуальність цієї теми. Цей процес відбувається під впливом двох паралельних, але часто суперечливих векторів. З одного боку, триваюча повномасштабна агресія російської федерації вимагає мобілізації всіх силових ресурсів, що призводить до *de facto* мілітаризації НПУ, розширення її повноважень (за оцінками керівництва МВС, на 80% з початку вторгнення) та виконання нетипових завдань безпеково-оборонного характеру [1]. З іншого боку, стратегічний курс на європейську

інтеграцію та рекомендації Європейської Комісії висувають посилені вимоги до верховенства права, прозорості, підзвітності та неухильного дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів [2, с. 549].

Національна поліція є центральним органом виконавчої влади (ЦОВВ), діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ (Закон України «Про Національну поліцію», ст. 1, 14). Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» (в редакції станом на 05.10.2025), НПУ є невід'ємним та одним із ключових компонентів сектору безпеки і оборони, що виконує правоохоронні функції, забезпечуючи публічну безпеку і порядок [3].

Кабінет Міністрів України постановою від 12 травня 2023 р. № 485 (набрала чинності 18.05.2023) внесла зміни до Положення про Національну поліцію [4; 5]. До числа повноважень НПУ додали, зокрема: здійснює у взаємодії з ЗСУ, Нацгвардією, Держприкордонслужбою, Держспецтрансслужбою, СБУ боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями; забезпечує здійснення контролю за справами до державного бюджету платежів (адміністративні штрафи та інші санкції) згідно з переліком кодів бюджетної класифікації для Національної поліції, а також ведення обліку таких платежів у межах компетенції; на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вживає заходів у межах компетенції для забезпечення здійснення ним своїх повноважень, передбачених Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; забезпечує встановлення та притягнення до відповідальності власників радіообладнання будь-якого призначення, експлуатація якого заборонена в Україні або яке експлуатується без визначеного законодавством радіочастотного присвоєння, припинення порушень законодавства у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра; нагляд за дотриманням порядку виходу домашніх тварин (собак) у громадських місцях, дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження [2, с. 551; 6, с. 198].

Таке розширення повноважень розпорошує ресурси поліції, відволікаючи її від виконання основних завдань із забезпечення публічної безпеки та боротьби зі злочинністю, та ускладнює об'єктивну оцінку ефективності її діяльності.

Водночас, відбувається активна цифровізація, спрямована на підвищення операційної ефективності. Наказ МВС № 428 від 20.06.2024 року вносить технічні, але важливі зміни до функціонування інформаційно-комунікаційної підсистеми «СЛІД», оптимізуючи процеси досудового розслідування. Цей тренд корелює зі змінами до Дисциплінарного статуту 2025 року, які дозволили використання засобів електронної комунікації для виклику поліцейських у дисциплінарних провадженнях. Обидва приклади демонструють пріоритетність підвищення процесуальної ефективності над посиленням інституційної підзвітності [7].

Традиційні функції НПУ, визначені статтею 23 Закону «Про Національну поліцію», охоплюють превенцію, реагування на правопорушення, патрулювання, надання поліцейських послуг, а також досудове розслідування у формі дізнання та слідства. Однак в умовах воєнного стану відбулася найбільш суттєва трансформація функціоналу НПУ – її гібридизація та *de facto* мілітаризація [2].

Кульмінацією цієї трансформації стала пряма участь підрозділів НПУ у бойових діях. Йдеться не лише про спеціалізовані штурмові підрозділи (як-от Об'єднана штурмова бригада НПУ «Лють»), але й про виконання загальнополіцейськими підрозділами завдань з боротьби з диверсійно-розвідувальними силами (ДРГ) агресора. Ця функція виконується разом зі Збройними Силами України (ЗСУ), Національною гвардією (НГУ) та Службою безпеки України (СБУ). Це створює фундаментальну правову невизначеність. Коли поліцейський виконує функції комбатанта, він виходить з-під парадигми права прав людини (МПЛ) та Закону «Про Національну поліцію» і діє у рамках міжнародного гуманітарного права (МГП). Це породжує колосальні виклики для підзвітності, оскільки правила застосування сили (Rules of Engagement) кардинально відрізняються від стандартів поліцейської діяльності (застосування сили як крайнього заходу) [2, с. 556; 6].

Отже, у період дії правового режиму воєнного стану Національна поліція України зазнає глибоких трансформацій, що відображають подвійний характер сучасних безпекових викликів. З одного боку, її діяльність дедалі більше набуває ознак мілітаризованої структури, інтегрованої у систему оборони держави, що обумовлено потребами протидії збройній агресії російської федерації. З іншого боку, зберігається вимога до дотримання європейських стандартів верховенства права, прозорості, підзвітності та поваги до прав людини. Такий дуалізм формує явище гібридизації функцій поліції, коли межі між правоохоронними та оборонними завданнями стають розмитими. Унаслідок розширення повноважень НПУ та виконання нетипових для неї функцій постає загроза відхилення від базових принципів цивільного контролю та поліцейської підзвітності. Водночас цифровізація діяльності, хоч і сприяє підвищенню процесуальної ефективності, не завжди супроводжується належними гарантіями захисту прав людини. Таким чином, подальший розвиток Національної поліції України потребує вироблення збалансованої моделі, яка поєднає ефективність у сфері безпеки з неухильним дотриманням правових і демократичних стандартів.

Список бібліографічних посилань

1. Із початку війни повноваження поліції збільшились на 80%, – Ігор Клименко про реформу НПУ. Кабінет Міністрів України. Міністерство внутрішніх справ України, 24 лютого 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/iz-pochatku-viiny-povnovazhennia-politsii-zbilshylis-na-80-igor-klymenko-pro-reformu-npu>.
2. Резнік О. М. Організаційно-правові засади діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення публічної безпеки під час дії правового режиму воєнного стану. Interaction between law enforcement agencies and public authorities to create a secure environment under martial law: Scientific monograph. Riga : Baltija Publishing, 2025. С. 547–556. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-589-1-27>.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469>.
4. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp150877>.
5. Розширено повноваження поліції – постанова КМУ : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2023 р. № 485. БУХГАЛТЕР.UA. 26 травня 2023. URL: https://buh.ligazakon.net/news/219821_rozshireno-povnovazhennya-polts--postanova-kmu.
6. Zahumenna Yu. Functioning of the Police under Martial Law. Magyar Rendészet (Hungarian Law Enforcement) is a scientific journal of the Faculty of Law Enforcement at the University of Public Service (Nemzeti Közszołgálati Egyetem Rendészettudományi Kar). Special Issue No. 25(2025), pp. 197-209. DOI: <https://doi.org/10.32577/MR.2025.KSZ.1.13>.
7. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 червня 2024 р. № 428. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 липня 2024 р. за № 1125/42470. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-24>.

Владислав Геннадійович Кундеус,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2430-5437>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Національна безпека як об'єкт кримінально-правової охорони охоплює широкий спектр сфер: військову, інформаційну, політичну, економічну, екологічну тощо. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, є суб'єктами забезпечення національної безпеки України. Збройні Сили України (далі- ЗСУ) є

основним гарантом суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності держави. Їхня діяльність спрямована на захист національних інтересів, забезпечення обороноздатності та протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам. Збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року, поставила перед державою безпрецедентні виклики у сфері захисту національної безпеки. У цих умовах діяльність ЗСУ та інших військових формувань є критично важливою для захисту суверенітету та територіальної цілісності. Втручання в діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань у період збройної агресії становить пряму загрозу національній безпеці.

Стаття 114-1 Кримінального кодексу України (далі - КК) передбачає відповідальність за перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань в особливий період. Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань може проявлятися у різних формах. Особливої уваги потребують інформаційні способи впливу, які набули значного поширення завдяки розвитку цифрових комунікацій. Серед них - поширення через соціальні мережі та месенджери неправдивої або маніпулятивної інформації про діяльність ЗСУ, створення інформаційних повідомлень, спрямованих на провокування недовіри чи розколу між військовими та цивільним населенням, формування панічних настроїв у суспільстві, а також розголошення відомостей про переміщення чи дислокацію військових підрозділів.

Подібні деструктивні інформаційні практики нерідко поширюються як через телеграм-канали, так і через окремі онлайн-ЗМІ платформи, що фактично сприяє зниженню рівня обороноздатності та створює реальну загрозу національній безпеці. Особливу небезпеку становлять організовані заходи інформаційно-психологічного впливу, які координуються з боку держави-агресора та мають на меті дестабілізацію суспільно-політичної ситуації в країні, підризу довіри до інституцій сектору безпеки і оборони, деморалізацію населення та особового складу військових формувань.

Діяльність адміністраторів та активних учасників Telegram-каналів, які співпрацюють з державою-агресором, є типовим прикладом інформаційного перешкоджання законній діяльності ЗСУ. Їх завдання полягає у створенні та поширенні пропагандистських матеріалів, спрямованих на дискредитацію ЗСУ, легітимності української влади, поширення антиукраїнських наративів. Крім того, така діяльність цілеспрямовано підриває мобілізаційні заходи, дискредитує призов до ЗСУ та закликає громадян ухилятися від виконання військового обов'язку.

У кримінальних провадженнях за ст. 114-1 КК розглядаються дії адміністраторів та учасників Telegram-каналів, шляхом публікації точних адрес де перебувають військовослужбовці територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦКтаСП) під час здійснення заходів з оповіщення військовозобов'язаних. Так, суд засудив адміністратора телеграм каналу про повістки за перешкоджання діяльності ЗСУ (Справа № 753/6889/23 від 05.06.2023 р.). На думку суду, публікування у додатку «Telegram» місць перебування військовослужбовців ТЦКтаСП, які відповідно до чинного законодавства здійснюють мобілізаційні заходи та заходи щодо призову громадян, перешкоджає процесу оповіщення військовозобов'язаних та резервістів, адже особи, які проінформовані засобами масової інформації або за допомогою мобільних додатків, ухиляються від отримання повісток шляхом залишення місця проживання (реєстрації), уникнення спілкування із представниками ТЦКтаСП, працівниками органів Національної поліції України, що призводить до зменшення кількості мобілізаційних ресурсів (військовозобов'язаних), які прибувають до ТЦКтаСП та можуть бути сплановані до призову під час мобілізації, що у свою чергу ставить під загрозу терміни та обсяги виконання заходів комплектування військово-організаційних структур ЗСУ. У цьому зв'язку слід зазначити, що поряд з ефективним застосуванням кримінально-правових засобів захисту національної безпеки у протидії інформаційному перешкодженню діяльності ЗСУ та інших військових формувань, передбачених ст. 114-1 КК, існує проблема правової невизначеності та суперечливості у тлумаченні дій, пов'язаних із перешкоджанням їх законній діяльності. Відповідно до принципу *nulla poena sine lege certa* (немає покарання без чіткого

закону), будь-яке кримінально-протиправне діяння вимагає достатньої правової визначеності змісту. З огляду на це, перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань в особливий період вимагає чіткого законодавчого визначення у ст. 114-1 КК змісту такого перешкоджання.

Отже, ст. 114-1 КК є важливим інструментом у інформаційному перешкодженні діяльності ЗСУ. Вона спрямована на нейтралізацію дій, що підривають обороноздатність держави, зокрема через інформаційний вплив, дезорганізацію мобілізаційних процесів або створення перешкод у виконанні завдань, пов'язаних із захистом суверенітету та територіальної цілісності. Проте, актуальним залишається питання правового тлумачення меж криміналізації перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань в особливий період. Вкрай важливо, щоб правозастосування у сфері захисту національної безпеки залишалось неупередженим, ефективним та відповідало принципам верховенства права.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Вирок Дарницького районного суду м. Києва № 753/6889/23 від 05.06.2023 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111344469>
6. Письменський Є.О. Кримінально-правова кваліфікація перешкоджання мобілізації (поточна практика правозастосування та перспективи вдосконалення. Правовий часопис Донбасу. 2024. № 1 (86). С. 65– 71. URL: <http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1051/15.pdf?sequence=1>
7. Ключ Ю. Верховенство права в умовах війни: проблеми застосування статті 114-1 КК України URL: <https://pravo.ua/verkhovenstvo-prava-v-umovakh-viiny-problemy-zastosuvannia-statti-114-1-kk-ukrainy/>

Ярослав Олександрович Лантінов,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1858-6842>

ЮРИДИКО-СИСТЕМНИЙ ПОГЛЯД НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна військова агресія та встановлення правового режиму воєнного стану перевели питання національної безпеки України (далі – "НБУ") у площину критичного забезпечення життєдіяльності держави та нації. Забезпечення "НБУ" в умовах визначних військових, економічних та інформаційних викликів вимагає відмови від декларативних визначень на користь функціонального, системного розуміння, що ґрунтується на об'єктивних та прагматичних критеріях ефективності.

Наявні правові та доктринальні дефініції "НБУ", як показано раніше роботах, часто є багатоаспектними та ієрархічно складними, що створює методологічні труднощі при їх застосуванні, зокрема, у сфері кримінально-правової охорони [1]. У воєнний час ця методологічна нечіткість безпосередньо впливає на успішність діяльності суб'єкта управління з протидії загрозам.

Базуючись на принципі, що істинність правової концепції перевіряється лише її впливом на "діяльність" (прагматизм як синонім наукового мислення), пропонується така основна ідея: оптимальним буде вважати національною безпекою – стійкість (міцність) системи певного суспільства, як соціальної формації (у тому числі і нації).

Стійкість системи є об'єктивним критерієм успішності заходів забезпечення "НБУ". Це означає, що дієвими слід вважати лише ті заходи, які зберігають та підвищують здатність суспільної системи (нації) до самозбереження, функціонування та відновлення в умовах інтенсивних загроз.

Системний підхід вимагає розглядати "НБУ" через призму двох ієрархічних рівнів, визначених у попередньому дослідженні:

- "НБУ" у широкому сенсі ("НБУ-Ш"): Сукупна суспільна безпека, що є ієрархічним поєднанням безпеки держави, недержавних об'єднань та фізичних осіб, а також усіх функціональних аспектів (військово-політичної, економічної, інформаційної тощо).

- "НБУ" у вузькому сенсі ("НБУ-В"): Вищий рівень безпеки, змістом якого є забезпечення самобутньої життєдіяльності та суверенітету політичної нації як багатоетнічної спільноти громад [1].

Воєнний стан – це період, коли ієрархічне підпорядкування цих рівнів стає критичним. Заходи, спрямовані на захист "НБУ-Ш", повинні бути жорстко підпорядковані збереженню "НБУ-В" – функціональної та соціальної стійкості нації.

Прагнення перемоги у війні вимагає функціональної мобілізації та протидії загрозам. У цих умовах системна стійкість перевіряється через ключові показники:

- Функціональна стійкість: Здатність критичної інфраструктури та інститутів безперебійно виконувати функції під ударами.

- Соціальна стійкість: Збереження соціальної єдності, довіри та законності як основи мобілізаційного ресурсу.

- Правова стійкість: Здатність правової системи забезпечувати ефективний захист від загроз, не спричиняючи при цьому руйнівних наслідків для самої правової держави.

Водночас, в умовах воєнного стану відбувається природне посилення карально-репресивної політики (зростання криміналізації, жорсткість санкцій) – це перевага, необхідна для швидкої протидії загрозам. Однак, згідно з принципом "недоліки – це продовження переваг", ця перевага несе в собі і системний ризик.

Недолік полягає у наступному: надмірне, необґрунтоване чи несвоєчасне спрямування ресурсів до репресивного апарату й визначення його цілей може призвести до:

1. Зниження легітимності влади та підриву довіри до правосуддя.
2. Дестабілізації економіки та соціальної сфери.
3. Зменшення соціальної стійкості через зростання страху та правової невизначеності.

Застосовуючи прагматичний критерій стійкості, необхідно визнати, що оптимальна межа ескалації каральної політики є точкою, після якої недоліки перевищують переваги, тобто подальше посилення починає знижувати системну стійкість нації.

Виходячи з аналізу поточної практики в Україні, що включає масову криміналізацію низки видів діянь та значне фактичне розширення каральних механізмів, можна опосередковано припустити, що оптимальна межа вже була перетнута. Це вимагає, зокрема, особливої уваги до дотримання базових принципів законності при застосуванні заходів примусу та неприпустимості будь-якої поза- чи анти-правової практики, що має ознаки умисного позбавлення волі або незаконного зникнення, незалежно від обґрунтування військовою необхідністю. Лише відновлення своєчасного притягнення до кримінальної відповідальності за такі діяння може гарантувати правову стійкість і зберегти національну безпеку як систему, що ґрунтується на законі.

Висновки. Юридико-системний погляд на НБУ вимагає своєчасної та прагматичної оптимізації законодавства про кримінальну відповідальність та, ширше, усієї карально-репресивної політики.

Ключове завдання полягає у негайному припиненні необґрунтованої криміналізації та деталізації підстав кримінальної відповідальності з метою:

1. Концентрації ресурсів на злочинах, які безпосередньо руйнують функціональну та соціальну стійкість системи.

2. Відновлення балансу між безпекою та законністю, оскільки правова держава, що функціонує, є кінцевою метою та найвищим проявом національної безпеки (стійкості) нації.

Якщо концепція безпеки працює, вона не руйнує власні основи. Відтак, пошук цієї оптимальної межі є не просто питанням гуманізму, а критично важливою прагматичною умовою збереження стійкості системи України як нації у воєнний час.

Список бібліографічних посилань

1. Лантінов Я. О. Щодо визначення національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2011. № 1. С. 570–574.

Артём Миколайович Лисюк,

курсант групи ННП-24-203

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2926-9922>;

Олена Геннадіївна Юшкевич,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

У надзвичайних умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке супроводжується численними порушеннями міжнародного гуманітарного права, роль правоохоронних органів у документуванні воєнних злочинів набуває важливого значення, адже фіксація цих подій є елементом національної безпеки України.

Документування воєнних злочинів полягає в тому, що фіксація кожного факту воєнного злочину є фундаментом для забезпечення міжнародної кримінальної відповідальності винних осіб та держави-агресора. Серед усіх структур, що беруть участь у цьому складному процесі, відповідно до ст. 216 Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України) Національна поліція України (далі – НП України), а саме слідчі органи, що здійснюють досудове розслідування займають важливе місце у документуванні воєнних злочинів, забезпечуючи первинну фіксацію та збір доказів безпосередньо на місцях подій [1].

Згідно з ст. 438 КПК України воєнні злочини – це жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, незаконне переміщення або депортація дитини, невиправдана затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами [2].

НП України відіграє важливу роль у документуванні воєнних злочинів, завдяки своїй універсальності та присутності на звільнених територіях. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [3], основними завданнями НП України є забезпечення публічної безпеки, порядку, захист прав і свобод громадян, а також запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень.

Щодо самих процесуальних повноважень НП України у документуванні воєнних злочинів, тут можна виділити першочергові та невідкладні слідчі дії, насамперед огляд місця події, які зазначено у статті 237 КПК України. Ці дії включають фіксацію масових поховань, руйнувань інфраструктури та виявлення боєприпасів, що є важливими для встановлення первинної картини злочину. Крім того, НП України відповідає за проведення допитів свідків і потерпілих, що зазначено у статті 224 КПК України з метою отримання детальних показань про обставини скоєння воєнних злочинів. Для підтвердження та уточнення обставин злочину і характеру ушкоджень НП України ініціює призначення судових експертиз, відповідно до

статті 242 КПК України, зокрема судово-медичних, трасологічних, вибухотехнічних та балістичних. Важливим елементом роботи є взаємодія з прокуратурою, Службою безпеки України, Збройними силами України, Державним бюро розслідувань та міжнародними партнерами, такими як Міжнародний кримінальний суд, для ефективного обміну інформацією та спільного розслідування [1].

Безпосередній контакт з населенням є однією з найважливіших переваг НП України. Поліцейські, відновлюючи правопорядок, щодня взаємодіють з цивільним населенням, яке перебувало під окупацією. Ця взаємодія створює сприятливі умови для оперативного збору свідчень від потерпілих та очевидців. Документування цих свідчень відбувається відповідно до процедур, встановлених КПК України щодо допиту, отримання пояснень та інших процесуальних дій. Крім того, НП України забезпечує всеохоплюючу фіксацію злочинів. Поліція документує не лише очевидні тяжкі воєнні злочини, такі як вбивства чи катування, що кваліфікуються відповідно до статті 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни» [2], але й менш злочини, як-от розкрадання майна, незаконне ув'язнення або загрози. Усі ці дії, що підпадають під різні статті Кримінального кодексу України, згодом можуть бути кваліфіковані як складові більш масштабних воєнних злочинів.

Станом на 08.03.2024 НП України, вже задокументувала 114 тисячі фактів злочинів, скоєних військовослужбовцями РФ та їхніми пособниками [4]. Робота НП України в документуванні воєнних злочинів є важливою і багатогранною, що виходить далеко за рамки звичайних поліцейських функцій і перетворюється на стратегічну місію. Те, що поліцейські відновлюють правопорядок, одночасно документуючи злочини, дозволяє не лише забезпечити правосуддя, а й зберегти історичну пам'ять про події. Це не просто збір доказів, а крок до відновлення справедливості та зміцнення стійкості української держави.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінально процесуального кодексу України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/580-19>.
4. Ukrinform. Поліція вже задокументувала понад 114 тисяч воєнних злочинів. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://surl.li/uaxwga>.

Оксана Станіславівна Мірошніченко,

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування

навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5836-1509>;

Вікторія Сергіївна Костяненко,

слухачка ІПОтаЗН-25-101мПД

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОКУМЕНТУВАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Загроза національній безпеці України зросла з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої держави. Було зафіксовано велику кількість воєнних злочинів, що потребують належного документування. Слідчі Національної поліції України розпочали

173 673 кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил Російської Федерації та їхніми пособниками [1].

В цих реаліях Національна поліція України виконує важливу функцію, пов'язану з виявленням, збором, фіксацією та збереженням доказів воєнних злочинів.

Документування наслідків воєнних злочинів є не лише елементом кримінального провадження, а й ключовим інструментом у сфері національної безпеки. Цей процес включає: виїзд слідчо-оперативних груп до місць подій; фото- та відеофіксацію зруйнованої інфраструктури, тіл загиблих, пошкодженої техніки тощо; збір свідчень постраждалих та очевидців; співпрацю з міжнародними спостережними місіями; збереження зібраної інформації в базах даних Національної поліції.

В умовах воєнного стану працівники поліції стикаються з низкою викликів: відсутність доступу до тимчасово окупованих територій, ризики для життя при роботі у зонах активних бойових дій, психологічне навантаження, складнощі у збереженні доказів у належному вигляді тощо [2]. Однак завдяки співпраці та координації своїх дій з іншими силовими структурами (наприклад, Збройними силами України), підтримці міжнародних партнерів та запровадженню цифрових технологій (зокрема, використання дрон-технологій, супутникової зйомки, програм розпізнавання облич і геолокацій), Національна поліція поступово налагоджує системний підхід до документування воєнних злочинів. Це дозволяє не лише оперативно реагувати на нові виклики, а й формувати доказову базу для міжнародних судових інстанцій, зокрема, Міжнародного кримінального суду [3]. Також важливу роль відіграє комунікація з представниками інститутів громадянського суспільства, які можуть виступати джерелами інформації про воєнні злочини [4].

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України документування наслідків воєнних злочинів стало одним із ключових напрямів діяльності Національної поліції, що має безпосередній вплив на забезпечення національної безпеки. Ця діяльність поєднує у собі як кримінально-процесуальну, так і стратегічну складову: фіксація фактів порушення міжнародного гуманітарного права, збереження доказів, взаємодія з іншими силовими структурами та міжнародними інституціями. Попри численні виклики, зокрема, ризики для життя, складні умови роботи у зоні бойових дій та обмежений доступ до тимчасово окупованих територій, працівники поліції демонструють здатність адаптуватися, використовуючи сучасні цифрові технології та налагоджуючи міжвідомчу і міжнародну співпрацю. Усе це сприяє не лише ефективному збору доказів для подальшого судового переслідування винних у воєнних злочинах, але й укріплює систему національної безпеки загалом.

Список бібліографічних посилань

1. Злочини, вчинені військовими РФ під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 22.09.2025). Національна поліція України. URL: <https://npu.gov.ua/news/zlochyny-vchyneni-viiskovymy-rf-pid-chas-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-v-ukrainu-standom-na-22092025>.
2. Лугіна Н. А., Іваніцький В. М., Підгородецький В. О. Роль правоохоронних органів у виявленні та документуванні воєнних злочинів: національний і міжнародний контекст // Журнал східноєвропейського права. 2025. № 134. С. 139–145.
3. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998: станом на 21 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
4. Вікторія Пилип. Участь інститутів громадянського суспільства у документуванні воєнних злочинів // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2023. Спеціальний випуск No 2 (127). С. 218–223.

Юлія Сергіївна Митрофанова,

доктор філософії,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5448-2349>

ОЦІНКА УМИСНИХ ДІЙ, СПРЯМОВАНИХ НА ДОПОМОГУ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРУ, ЯК ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Проблема оцінки умисних дій, спрямованих на допомогу державі-агресору, посилює своє значення в умовах повномасштабної війни, яку російська федерація веде проти України. Такі дії кваліфікуються не лише як кримінально правопорушення, а й як системна загроза суверенітету, територіальній цілісності, політичній стабільності та довірі до інститутів державної влади. Вони підривають основи національної безпеки, послаблюють обороноздатність та сприяють інституційному утвердженню незаконної адміністрації на тимчасово окупованих територіях. Саме тому необхідним є аналіз правової природи пособництва, його форм, суб'єктного складу, механізмів реалізації та наслідків для безпеки держави.

Поняття пособництва традиційно визначається як умисне сприяння вчиненню злочину іншою особою. В кримінальному праві особливий уваги воно набуває в умовах агресії, оскільки йдеться про допомогу державі-агресору, її збройним формуванням або окупаційній адміністрації. Допомога може мати матеріальний, організаційний, інформаційний чи інший характер, зокрема включати передачу ресурсів, коригування вогню, участь у діяльності окупаційних структур або поширення пропагандистських наративів. Відповідальність за такі дії встановлено ст. 111-2 Кримінального кодексу України (далі – КК), що передбачає кримінальне покарання за умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Форми пособництва відзначаються значною різноманітністю. Інформаційне пособництво полягає у передачі відомостей про розташування підрозділів ЗСУ, коригуванні вогню, поширенні дезінформації та підтримці ворожих наративів у публічному просторі. Матеріальне виражається у наданні техніки, пального, продовольства або житла окупаційним силам. Адміністративне має місце у випадках участі осіб в органах окупаційної влади, організації псевдореферендумів чи виконанні рішень незаконних структур. Економічне полягає у веденні господарської діяльності з окупаційними адміністраціями, сплаті податків до їхніх бюджетів чи участі у фінансових схемах агресора. Освітнє та культурне проявляється у впровадженні стандартів держави-агресора, пропаганді її ідеології та участі у заходах, спрямованих на легітимізацію окупації. Незважаючи на специфіку кожної форми, їх об'єднує спільна мета – завдання шкоди національній безпеці України, підрив її обороноздатності та дестабілізація суспільного життя.

Мотивація осіб, що здійснюють пособництво, може бути різною: від ідеологічної підтримки агресора та особистої вигоди до примусу чи страху. Саме ця багатофакторність зумовлює складність кваліфікації таких дій. Особливе значення має розмежування добровільної участі у пособництві від дій, вчинених під тиском чи загрозою для життя і здоров'я. Це вимагає від правозастосовної практики чутливого врахування контексту, адже не кожна дія, що формально підпадає під ознаки злочину, може визнаватися кримінально караною.

Законодавець чітко визначає суб'єктів цього злочину: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, за винятком громадян держави-агресора. Такий виняток зумовлений

тим, що громадяни держави-агресора перебувають під юрисдикцією іншої держави, і їхня діяльність може кваліфікуватися в Україні лише за умови вчинення дій на її території. Цей підхід підкреслює акцент на внутрішній відповідальності та протидії колабораціонізму як формі пособництва.

Суб'єктами пособництва можуть бути як пересічні громадяни, так і представники органів місцевого самоврядування, правоохоронних чи судових органів, освітньої та культурної сфер. Найбільш небезпечними є випадки, коли пособництво здійснюють посадові особи, оскільки вони мають доступ до важливих ресурсів та інформації, що може бути використана проти держави. Це підриває довіру до державних інституцій та створює додаткові загрози легітимізації окупаційної влади.

З початку повномасштабного вторгнення ДБР розслідує 2 тис. 730 кримінальні провадження щодо злочинів проти національної безпеки, зокрема: 1 тис. 888 проваджень – за фактами державної зради (ст. 111 КК), 663 провадження – за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК), 46 проваджень – щодо пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК) та інші. Особливо гостро проявляється у регіонах, які перебували під тимчасовою окупацією або знаходяться у безпосередній близькості до лінії фронту. За даними правоохоронних органів, лише у Харківській області за останні три роки понад тисяча осіб отримала повідомлення про підозру у державній зраді, колабораціонізмі або передачі інформації ворогу. Серед них 182 особи підозрюють у державній зраді, 738 – у колабораціонізмі, 39 – у передачі інформації про переміщення українських військових. На сьогодні суди вже винесли вироки 382 особам, з яких більшість засуджено за колабораціонізм.

Підсумовуючи, слід зазначити, що пособництво державі-агресору становить не лише кримінально-правову категорію, але й складний соціально-політичний феномен, який має довготривалі наслідки для національної безпеки. Умови війни вимагають від держави поєднання рішучої реакції з виваженим підходом, що дозволить відрізнити добровільне пособництво від вимушеної співпраці, забезпечити невідворотність покарання для винних та створити умови для реінтеграції тих, хто став жертвою окупації. Лише комплексна правова та соціальна політика може мінімізувати ризики цього явища та забезпечити належний рівень захисту національної безпеки України.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
4. ДБР розслідує понад 2,7 тис. справ щодо злочинів проти нацбезпеки, до суду передано майже 1,3 тис. обвинувачень (ІНФОГРАФІКА) URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-rozslidue-ponad-2-7-tis.-sprav-shhodo-zlochiviv-proti-nacbezpeki-do-sudu-peredano-majzhe-1-3-tis.-obvinuvachen>

Олександр Іванович Мицька,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри формування та розвитку

професійної компетентності персоналу

Державної кримінально-виконавчої служби України

Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України (м. Чернігів);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4621-8809>

РОДИННА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття безпека є складним соціально-політичним явищем, яке охоплює багато сторін життя. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII закріплює два види безпеки : державна та національна, які нерозривно пов'язані між

собою. Так, державна безпека захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Національна безпека України у вищезазначеному законі визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз[1].

Щодо національної безпеки то вона має велику кількість вимірів та аспектів, відмінність між якими полягає, зокрема, і у відповідних позиціях, з яких розглядається це питання. Безперечно, ця категорія є конституційною, відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека - найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України - головна ціль державної політики національної безпеки [2].

Однією з найголовніших загроз національній безпеці України, яка спіткала Україну в ХХІ столітті стало широкомасштабне вторгнення Росії в Україну яке порушувало спокій українського народу, породило серед населення країни страх, стрес, психологічну втому, безпомічність та безпорадність.

Тисячі людей були вимушені шукати безпечні місця, оскільки на окупованих територіях ворог вчиняв тяжкі та особливо тяжкі військові злочини. Одним із протиправних посягань, яке деструктивна впливає на забезпечення національної безпеки України, посягає на права, свободи, честь та гідність людини є гендерно-обумовлене насильство з боку військових країни-агресора. Дане соціально-правове явище розповсюджено під час збройних конфліктів, що в переважній більшості відбувається на окупованих територіях.

Так, за даними Офісу Генпрокурора, кінець на 2023 рік зафіксовано 225 фактів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. 79 таких злочинів скоєно, щодо чоловіків, щодо жінок – 146, щодо неповнолітніх – 13 (12 дівчат та 1 хлопець).

Найбільшу кількість випадків сексуального насильства зафіксовано в Херсонській області – 68, у Київській – 52, у Донецькій – 55, у Харківській – 20, у Запорізькій – 15, у Чернігівській – 5, в Луганській – 3, у Миколаївській – 5, у Сумській області – 2.

Серед таких діянь (злочинів) виділяють зґвалтування, каліцтво або насильство над статевими органами, примусове оголення, погрози та спроби зґвалтування, примус дивитися на сексуальні знування з близьких осіб[3]. На наше переконання такі «звірства» мають бути кваліфіковані як злочини проти людяності.

Збройна агресія РФ вплинула на всі сфери життя українського народу.

Однією з таких сфер стала сімейно-побутова, в контексті домашнього насильства. Проблема домашнього насильства не є якоюсь новою, але вона є внутрішнім дестабілізуючим фактором національної безпеки України.

Не менш гостро постає проблема вчинення домашнього насильства в умовах воєнного стану. Як вказують вітчизняні вчені та практики за період збройної агресії збільшилась кількість випадків вчення домашнього насильства.

Причини цих насильницьких дій є доволі різноманітними. Так, Ю. Бисага виділяє такі фактори вчинення домашнього насильства в умовах воєнного стану як: по-перше, стрес і тривога, що супроводжують війну, можуть поглибити напругу в сімейних відносинах. Боязнь за майбутнє, економічна нестабільність і втрата членів родини часто призводять до зростання агресії в межах домівок. По-друге, перебування в умовах конфлікту часто обмежує можливості жертв насильства звернутися за допомогою до правоохоронних органів або громадських організацій, так як доступ до них ускладнений. По-третє, воєнний конфлікт сприяє культурним та соціальним нормам, які підтримують насильство в родині як засіб контролю чи покарання, що загострює ситуацію для потенційних постраждалих [4, с. 784].

Війна справді сильно впливає на психологічний стан суспільства: постійний стрес, невизначеність і втрата відчуття контролю над своїм майбутнім, горе та втрати, яких зазнали багато родин.

Як, зазначають, психологи серед чинників, що сприяють збільшенню випадків вчинення домашнього насильства під час війни є страх, невпевненість, відчуття безпорадності

та розгубленості; соціально-економічна нестабільність і втрата роботи; вимушене переселення та втрата безпечного оточення й усталеного міжособистісного простору; порушення сімейної динаміки та стосунків; підвищене вживання алкоголю та наркотиків; легкий доступ до різних видів зброї; виникнення посттравматичного стресового синдрому тощо.

Вчена Н. Сметаніна зазначає, що однією із перепон фіксації домашнього насильства може бути самостійне нівелювання і применшення постраждалою цієї проблеми. Так, постраждалі демонструють певне небажання та недовіру, особа може вважати, що це «не на часі», оскільки в держави вистачає проблем, і загалом це зараз не в пріоритеті. Це пов'язано з тим, що увага громадськості прикута до внутрішньої ситуації і вони не вірять в ефективність звернення до правоохоронних органів. Люди також можуть зіткнутися з іншими нагальними проблемами, такими як безпека, житло, працевлаштування, нові поселення та нове середовище [5, с. 368].

Отже з вищевикладеного можна зробити висновок, що внутрішнім деструктивним фактором національної безпеки в умовах воєнного стану є благополуччя в сім'ї. Скоєнню домашнього насильства у воєнних умовах є перш за все посттравматичний стресовий розлад, як результат воєнних дій та іншими факторами вживання психоактивних речовин, алкоголю, тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06. 2018 року № 2469-VIII. Дата оновлення: 30.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 05.10.2025).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 Дата оновлення 07.01.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення 05.10.2025).
3. Укрінформ, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3748035-v-ukraini-vid-pocatku-rovnomasstabnoi-vijni-zareestruvali-225-vipadkiv-seksualnogo-nasilstva.html> .
4. Бисага Домашнє насильство у військовий час: правові проблеми № 4 (2024): Аналітично-порівняльне правознавство С. 783–787.
5. Сметаніна Н.В Запобігання домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні Юридичний науковий електронний журнал № 7/2024 С. 367–369.

Сергій Петрович Мосов,

*доктор військових наук, професор,
старший викладач відділення навчання
операторів безпілотних літальних апаратів
Інституту наукових досліджень з цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0833-3187>;*

Тетяна Дмитрівна Чубіна,

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9383-3604>*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ПРОБЛЕМА ШІ-ЗБРОЇ

Разом з перспективами розвитку збройної боротьби у можливих війнах майбутнього, масова поява на озброєнні країн світу різноманітних видів смертельної автономної зброї (САЗ) із використанням штучного інтелекту (ШІ) викликає занепокоєння, пов'язане з тим, що вихід ШІ з під контроль людини може призвести не тільки до проблем управління роботами і роботизованими системами, а також до виникнення збройного протистояння між людьми і роботами. І для цього існують об'єктивні підстави.

ШІ швидко інтегрується в різні аспекти нашого життя: від безпілотних автомобілів до САЗ. Цей прогрес викликає побоювання щодо того, що ШІ може вийти за межі людського контролю і створити загрозу самому існуванню людства.

На Генасамблеї ООН 24 вересня 2024 р. президент США Джо Байден у ході свого виступу звернув особливу увагу на те, що світ стоїть перед викликом технологічних змін, найбільших за останні 50 років. Він також зацентрував увагу на тому, що ШІ змінює життя людей, роботу і навіть війни, при цьому науковий прогрес прискорюється так, як це не бачили раніше, а ШІ становить глибокі ризики.

Фізик і дослідник Дж. Гінтон, якого називають «хрещеним батьком штучного інтелекту», заявив, що ймовірність захоплення людства ШІ може становити до 20%. Він погодився з оцінками І. Маска, який раніше передбачав, що ШІ стане розумнішим за людство вже до 2029 р.

Сучасні збройні конфлікти стають все більш складними і, у зв'язку зі стрімким розвитком технологій, усе більш віддаленими. Це ставить під сумнів здатність роботів застосовувати людські емоційні якості, такі як емпатія й обережність, які критично важливі для ефективного прийняття рішень і оцінки в складних ситуаціях. Незважаючи на точність і надійність, яких можна досягти за рахунок роботизації військових дій, таких як ідентифікація цілей, з гуманітарної точки зору передача на аутсорсинг роботам ухвалення таких важливих рішень є вкрай проблематичним і загрозливим кроком.

Запобігання війні з використанням ШІ вимагає багатогранного підходу, що враховує як технологічні, так і людські фактори. Новітні технології кожний раз вимагали посилення міжнародного гуманітарного права на протязі минулого віку. Тому впровадження суворих етичних принципів і гарантій у розробку ШІ має вирішальне значення. Це включає в себе забезпечення того, щоб системи ШІ розроблялися з пріоритетом безпеки і благополуччя людини, перебували під контролем людини та були прозорими в процесі ухвалення рішень. Створення міжнародних угод і рамок для розробки та впровадження ШІ має вирішальне значення для запобігання перетворенню ШІ на новітню ШІ-зброю війни. Ці угоди повинні сприяти відповідальній розробці ШІ, запобігати поширенню технологій ШІ подвійного призначення та встановлювати чіткі правила використання ШІ у військових і цивільних цілях.

Хоча перспектива війни між людьми та роботами на основі ШІ може на сьогодні здатися малоімовірною, стрімкий розвиток технологій ШІ вимагає ретельного аналізу потенційних ризиків та вжиття запобіжних заходів для їх зниження. Об'єднуючи технологічні заходи безпеки, міжнародне співробітництво та підвищення обізнаності громадськості, слід рухатися до майбутнього в напрямку, в якому ШІ розширює людський потенціал і сприяє побудові більш мирного і процвітаючого світу.

В останні роки численні лауреати Нобелівської премії миру, десятки урядів країн світу, Ватикан і понад 180 неурядових організацій закликали до заборони ШІ-зброї. Багато інших закликали до суворих обмежень і регулювання ШІ-зброї. Більш того, понад сто лідерів індустрії ШІ, включаючи таких відомих особистостей, як Ілон Маск, опублікували відкритий лист, закликаючи світових лідерів до регулювання використання САЗ на основі ШІ. Дуже важливим кроком при цьому слід вважати морально неприйнятним делегування ШІ ухвалення рішення про життя і смерть людини.

Незважаючи на ці призови, людству, напевно, доведеться побачити жахливий ефект від застосування ШІ-зброї до того, як буде ухвалене в світі загальне рішення про його заборону. Підтвердженням цьому, на жаль, є досвід минулих війн. Перш ніж вжити заходів проти більшої частини зброї минулого, спочатку були проведені реальні випробування її у дії. Людству прийшлося спостерігати жахливі наслідки застосування хімічної зброї в Першій світовій війні, перш ніж були зроблені необхідні кроки і прийнятий Женевський протокол 1925 р. Людству також прийшлося зштовхнутися з жахами Хіросіми та Нагасакі, а також декількома гострими ситуаціями протягом періоду холодної війни, перш ніж була ухвалена міжнародна угода про заборону розробку, випробування, зберігання, придбання, транспортування та використання ядерної зброї у 2017 р, хоча дев'ять країн "Ядерного клубу": США, Росія, КНР, Велика Британія, Франція, Індія, Пакистан, КНДР та Ізраїль не взяли участь у роботі Конференції ООН для узгодження положень міжнародної угоди.

Ураховуючи можливі наслідки створення та застосування ШІ-зброї для всього людства, вирішальне значення для пошуку балансу між технологіями та етикою в сучасних умовах має

цілеспрямована співпраця між урядами, вченими та громадами, а також випереджальний розвиток міжнародного гуманітарного права.

Едуард Олександрович Музичук,

доктор філософії в галузі права,

старший науковий співробітник

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8695-8807>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Особливості практичної реалізації протидії корупції у Національній поліції України проявляються через комплексність і багатовимірність антикорупційних заходів, що охоплюють нормативно-правову, організаційну, кадрову, превентивну та технологічну складові.

Передусім варто відзначити, що поліція як ключовий орган у сфері забезпечення правопорядку та громадської безпеки належить до категорії інституцій з високим рівнем корупційних ризиків, а тому механізми протидії в її системі мають бути не лише формальними, а й ефективними у практичному застосуванні. Правову основу антикорупційної діяльності становлять Закон України «Про Національну поліцію», Закон «Про запобігання корупції» та низка підзаконних актів, які визначають стандарти доброчесності, процедури фінансового контролю та дисциплінарної відповідальності.

Важливим практичним елементом є діяльність Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України, що виконує функції виявлення та попередження корупційних проявів серед особового складу, а також взаємодіє з НАБУ, САП і НАЗК, забезпечуючи міжвідомчу координацію у сфері боротьби з корупцією.

Превентивний напрям протидії передбачає системний контроль за доброчесністю поліцейських, перевірку декларацій, реагування на факти конфлікту інтересів, а також застосування процедур службових розслідувань. Окреме місце займають заходи кадрового забезпечення: конкурсний відбір, тестування та психологічні перевірки, які мають зменшити ризики потрапляння до служби осіб, схильних до корупційних практик.

Значущим чинником є формування антикорупційної культури, що здійснюється через професійну підготовку, навчальні програми з доброчесності та тренінги, спрямовані на вироблення здатності протидіяти неправомірному впливу. Додаткову гарантію мінімізації зловживань забезпечує цифровізація управлінських процесів: автоматизовані системи документообігу, електронні сервіси, використання нагрудних камер і технічних засобів фіксації службових дій. Не менш важливим є залучення суспільства до контролю за діяльністю поліції шляхом функціонування гарячих ліній, механізмів анонімного інформування та моніторингових ініціатив громадських організацій.

Сукупність зазначених заходів визначає специфіку антикорупційної діяльності Національної поліції України, яка має інтегрований характер і поєднує правові, організаційні та технологічні механізми з інституційним і громадським контролем. Разом із тим, ефективність практичної реалізації протидії корупції безпосередньо залежить від послідовності застосування цих механізмів, наявності політичної волі, розвитку демократичних інститутів і реальної підзвітності правоохоронної системи суспільству.

Важливо зазначити, що одним із ключових викликів залишається забезпечення реальної незалежності підрозділів внутрішньої безпеки та дисциплінарних комісій, адже у практичній площині нерідко фіксується формалізація їхньої діяльності або вплив вищого керівництва на результати службових перевірок. Це створює ризики приховування корупційних правопорушень і знижує рівень довіри суспільства до інституцій поліції.

Не менш значущою є проблема кадрової ротації та внутрішньої мобільності працівників. У міжнародному досвіді протидії корупції, зокрема у поліції країн ЄС, ротація

кадрів використовується як інструмент мінімізації корупційних ризиків, адже тривале перебування на одній посаді створює умови для формування неформальних зв'язків і корупційних практик. В Україні ця практика лише частково застосовується, а тому залишається необхідність у більш системному запровадженні кадрових ротацій та посиленні контролю за кар'єрним зростанням поліцейських.

Особливе значення має взаємозв'язок між рівнем матеріального забезпечення працівників поліції та їхньою стійкістю до корупційних ризиків. Недостатній рівень заробітної плати, відсутність належних соціальних гарантій і страхування створюють передумови для зловживань. Це питання прямо корелює з якістю кадрового відбору: низька привабливість професії може сприяти приходу до поліції осіб, орієнтованих не на служіння суспільству, а на власну вигоду. Тому підвищення рівня фінансового забезпечення слід розглядати не лише як соціально-економічний захід, а й як складову антикорупційної політики.

Отже, сучасний стан протидії корупції у Національній поліції України характеризується поєднанням формальних і практичних інструментів, спрямованих на мінімізацію ризиків зловживань. Разом із тим, існують системні проблеми, що знижують результативність антикорупційних заходів: формалізація дисциплінарної відповідальності, недостатній рівень незалежності контролюючих органів, нерозвиненість механізмів кадрової ротації та низький рівень матеріального забезпечення поліцейських. Подолання цих викликів вимагає комплексного підходу, що має включати посилення інституційної автономії антикорупційних підрозділів, підвищення рівня соціального забезпечення працівників, впровадження міжнародних стандартів прозорості та створення реальної системи підзвітності перед суспільством.

Євгеній Вадимович Новіков,

курсант групи ННІ4-24-206

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1326-7910>

Науковий керівник:

Олександра Владиславівна Головка,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін

навчально-наукового інституту № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8137-5944>

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОСТІ ІЗРАЇЛЮ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека це – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз[1]. Особлива актуальність концепції національної безпеки проявляється для держав у стані збройного конфлікту, зокрема для України, що обороняється від агресії Російської Федерації з 2014 року, та Ізраїлю, який з моменту незалежності стикався з численними загрозами. Аналіз історико-правових передумов державності Ізраїлю середини ХХ століття дозволяє виявити механізми формування стабільної національної безпеки в умовах екстремальних загроз.

Формування ізраїльської держави у середині ХХ століття відбувалося під впливом міжнародного права, політичних домовленостей та історико-культурних факторів, що безпосередньо визначили основи системи національної безпеки та оборони.

Першим важливим етапом у формуванні державності Ізраїлю був Британський мандат у Палестині (1922–1948), який створив правову та адміністративну основу для розвитку місцевого самоврядування.

Відповідно до розділу А статті 1 Резолюції ООН № 181 «Про поділ Палестини»(1947): «Дію мандату на Палестину слід припинити якнайшвидше, але не пізніше 1 серпня 1948 року.[2]».

У розділі С Резолюції зазначено, що тимчасовий уряд кожної з зазначених держав, до набуття ними незалежності, має подати Організації Об'єднаних Націй Декларацію, яка повинна містити, серед інших положень, статті щодо місцезнаходження органів влади, будівель та територій, політичних прав і прав меншин, громадянства, міжнародних фінансових зобов'язань та релігійних положень.

Декларація незалежності Ізраїлю (1948) закріпила суверенітет, право на самооборону, рівність прав громадян незалежно від релігії та національності, а також закликала до міжнародного співробітництва: «Держава Ізраїль буде відкритою для єврейської репатріації та повернення вигнанців; вона докладе зусиль для розвитку країни на благо всіх її жителів; буде спиратися на принципи свободи, справедливості та миру відповідно до настанов єврейських пророків; забезпечить повну громадянську та політичну рівність усіх своїх громадян незалежно від релігії, раси чи статі; гарантуватиме свободу віросповідання, совісті, вибору мови, освіти та культури; охоронятиме святі місця всіх релігій і буде вірною принципам Статуту ООН.[3]»

Для забезпечення оборони країни та національної безпеки було ухвалено законодавство, яке визначає організацію армії, систему громадського порядку та механізми захисту державного суверенітету:

1)Указ Армії оборони Ізраїлю № 4 від 5708-1948 встановлював обов'язкову військову службу та формував структуру армії для захисту держави. Стаття 1 Указу зазначає, що: «Цим створюється Армія оборони Ізраїлю, що складається з сухопутних військ, військово-морських сил та військово-повітряних сил[4].». Відповідно до статті 2: «У разі надзвичайного стану запроваджується обов'язковий призов до всіх служб Армії оборони Ізраїлю[4].».

2)Конституційні акти, що регулюють права громадян, державні інституції та безпеку.

Також було створено системи цивільної та військової розвідки:

1)Моссад - служба зовнішньої розвідки та спецоперацій, яка відома переслідуванням нацистських злочинців після Другої світової війни та операціями у відповідь на теракт у Мюнхені 1972 року;

2)Шин Бет - служба внутрішньої безпеки, що забезпечує діяльність по запобіганню терористичним загрозам всередині країни, контррозвідку та захист державних і стратегічних об'єктів.

Ізраїльський досвід показує, як новостворена держава швидко сформувала ефективну систему оборони та інтегрувала військові й розвідувальні органи. Досвід Ізраїлю може бути адаптований Україною для створення ефективної системи безпеки на основі правових норм та організаційної структури. Проте під час напрацювання основ концепції національної безпеки необхідно враховувати місцеві (регіонально-етнічні) особливості, які в умовах війни суттєво впливають на психологічні стани населення і реагування на події[5]. Тому Україна має формувати власний шлях розвитку системи безпеки, зважаючи на ці детермінанти.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 181 «Про поділ Палестини» : Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, 29.11.1947. URL: [https://undocs.org/A/RES/181\(II\)](https://undocs.org/A/RES/181(II)) (дата звернення: 08.10.2025).
3. Декларація про створення Держави Ізраїль : Декларація тимчасового уряду Ізраїлю / Офіційне видання № 1, Тель-Авів, 5 іяра 5708 р. (14.05.1948), стор. 1.
4. Указ Армії оборони Ізраїлю № 4 : 5708–1948 / Армія оборони Ізраїлю, Тель-Авів, 1948.
5. Погрібний С. О., Кріцак І. В., Денищук Д. Є. Необхідність розроблення концепції безпекового середовища на прикладі МВС України: нормативно-кримінологічні та духовно-ціннісні аспекти. *Нове українське право*. 2022. Вип. 4. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.4.14>

Роман Миколайович Перкатий,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1512-7664>;

Ігор Миколайович Мазур,
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9809-0224>

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК СКЛADOVA МІЖНАРОДНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО РОЗВИТКУ І МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В умовах воєнного стану в Україні питання вогневої підготовки поліцейських набуло особливої ваги, адже саме вона визначає здатність правоохоронців ефективно протидіяти загрозам, що виникають унаслідок збройної агресії Російської Федерації. Конституція України у статті 17 встановлює, що захист суверенітету та територіальної цілісності є справою всього народу, а забезпечення державної безпеки покладається на Збройні Сили України та інші військові формування і правоохоронні органи. Водночас стаття 64 Конституції передбачає, що навіть у період воєнного стану окремі права і свободи можуть бути обмежені, проте фундаментальні гарантії, такі як право на життя і гідність, залишаються недоторканими [1]. Це створює правове підґрунтя, у межах якого формуються сучасні стандарти діяльності поліції, де вогнева підготовка розглядається не лише як професійна навичка, але і як елемент архітектури національної та міжнародної безпеки.

Нормативно-правова база України чітко визначає вимоги до підготовки поліцейських у сфері поводження зі зброєю. Статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу і допускається лише у визначених законом випадках, зокрема для відбиття нападу чи звільнення заручників. Водночас законодавець передбачив, що поліцейський уповноважений на носіння та застосування зброї тільки після проходження відповідної спеціальної підготовки. Додатково у частині сьомій статті 73 цього ж закону прямо вказано: заборонено залучати до діяльності, пов'язаної з використанням зброї чи спеціальних засобів, осіб, які не пройшли спеціальної професійної підготовки [2]. Це є фундаментальною гарантією того, що доступ до зброї отримують лише правоохоронці з належним рівнем знань і практичних навичок. Відомчі положення МВС деталізують ці вимоги, закріплюючи обов'язкове складання заліків з вогневої підготовки перед закріпленням табельної зброї [3]. Таким чином, у законодавстві створено багаторівневу систему контролю за якістю підготовки кадрів, що підвищує рівень легітимності дій поліції у сфері застосування сили.

Міжнародні стандарти, з якими Україна гармонізує власне законодавство, підкреслюють принципи крайньої необхідності та пропорційності при застосуванні сили. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 році, наголошує, що сила може застосовуватись лише у випадках крайньої необхідності й у мінімально необхідному обсязі. Аналогічну вимогу містить Європейський кодекс поліцейської етики, затверджений Радою Європи у 2001 році, де застосування вогнепальної зброї допускається тільки в умовах абсолютної необхідності. Українське законодавство відображає ці підходи: стаття 46 Закону про Нацполіцію містить заборону застосування зброї там, де це може завдати шкоди стороннім особам, за винятком випадків крайньої необхідності. Таким чином, національні норми узгоджуються з базовими принципами міжнародного права.

Особливе значення в умовах воєнного стану має міжвідомча взаємодія у сфері підготовки та застосування зброї. Сектор безпеки й оборони України охоплює широкий спектр

органів, серед яких Національна поліція, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає, що всі ці суб'єкти зобов'язані координувати свої дії з метою відсічі збройної агресії [4, с. 230-231]. У цьому контексті поліцейські тісно співпрацюють з військовими адміністраціями, територіальною обороною та СБУ. Важливим кроком законодавця стало ухвалення статті 46-1 Закону «Про Національну поліцію», яка надала поліцейським підрозділам особливого призначення право застосовувати зброю і бойову техніку у випадках, встановлених для Збройних Сил України [3]. Це свідчить про зростання рівня інтеграції функцій поліції та ЗСУ у спільних оборонних заходах. Міжвідомча координація проявляється також у проведенні спільних навчань, несенні служби на блокпостах та участі у контрдиверсійних заходах.

Попри суттєвий прогрес у нормативному врегулюванні, залишаються проблемні аспекти. Зокрема, чинні курси стрільб для поліцейських, затверджені наказами МВС ще до повномасштабної війни, не повною мірою враховують досвід ведення бою в умовах міста, потребу протидії безпілотним апаратам чи загрозам від диверсійних груп [5, с. 316-318]. Необхідним є оновлення навчальних програм з урахуванням практики воєнних дій, а також закріплення на нормативному рівні обов'язковості регулярних міжвідомчих навчань і обміну інструкторами між підрозділами поліції, ЗСУ, Нацгвардії та прикордонників. Перспективним напрямом є створення єдиних стандартів вогневої підготовки, що відповідатимуть і українському законодавству, і міжнародним стандартам. Це дозволить забезпечити високу сумісність і єдність підходів до застосування сили в межах усього сектору безпеки.

Таким чином, вогнева підготовка поліцейських у воєнний час постає як ключовий чинник стійкості держави. Законодавство України вже містить низку прогресивних положень, що відповідають міжнародним стандартам, проте потребує подальшої адаптації до нових викликів зумовлених війною. Перспективи розвитку полягають у закріпленні військових компонентів у поліцейській підготовці, уніфікації стандартів для всіх відомств сектору безпеки, розширенні міжнародної співпраці та впровадженні сучасних методів навчання. Високий рівень вогневої підготовки не лише підвищує ефективність дій поліції на внутрішньому рівні, але й зміцнює міжнародний авторитет України як держави, що дотримується принципів законності та прав людини навіть у найскладніших умовах війни. Це робить поліцію невід'ємною складовою системи як національної, так і міжнародної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.09.2025).
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII (із змінами). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 27.09.2025).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації діяльності поліції в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. Голос України. 2022. № 61. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20> (дата звернення: 27.09.2025).
4. Зінченко Д.А., Гопко Д.О. Особливості взаємодії національної поліції з іншими органами державної влади в умовах воєнного стану // Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». –Вінниця : ХНУВС, 2023. – С. 230-231.
5. Шелест Ю. Д. *Вогнева підготовка працівників поліції під час воєнного стану* // Проблеми сучасної поліцейстики: тези доповідей наук.-практ. конф. (м. Харків, 2022). – Харків, 2022. – С. 316–318. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ebd94d8c-f558-4590-9afa-7ec25ede25e8/content> (дата звернення: 27.09.2025).

Дарина Сергіївна Плотян,
 аспірант науково-дослідної лабораторії
 з проблем державотворення та правозастосування
 навчально-наукового інституту права та психології
 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

Науковий керівник:

Ольга Олексіївна Старицька,
 кандидат юридичних наук, доцент,
 т.в.о. завідувача науково-дослідної лабораторії
 з проблем державотворення та правозастосування
 навчально-наукового інституту права та психології
 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5237-5889>

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні глобальні виклики – збройні конфлікти, економічні кризи, санкційна політика, що призводять до порушення ланцюгів постачання – створюють ризики для міжнародної безпеки та стабільності міжнародного бізнесу. У таких умовах особливого значення набувають ефективні способи альтернативного врегулювання спорів, які не лише знижують рівень правової невизначеності, а й підтримують економічну стійкість держав.

У сучасному світі міжнародний комерційний арбітраж, як альтернативний спосіб вирішення спорів, стає інструментом не лише економічного правосуддя, а й запобігання конфліктам у сфері міжнародної торгівлі, що є складовою системи глобальної безпеки.

Міжнародна безпека у правовому контексті охоплює не лише військові чи політичні аспекти, але й стабільність правових механізмів, що регулюють міжнародну торгівлю та інвестиції.

Необхідно зазначити, що існує багато підходів до визначення поняття «міжнародна безпека». На думку Васильєва Г. Ю. міжнародна безпека – це система міжнародних відносин, заснована на додержанні усіма країнами загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань та розбіжностей між ними за допомогою сили або погрози [1, с. 158].

Шамраєва В. М. вказує, що під поняттям міжнародна безпека слід розуміти систему міжнародних відносин, яка базована на дотриманні всіма державами (та/або іншими міжнародними акторами) загальновизнаних принципів та норм міжнародного права (та взятих на себе міжнародних зобов'язань), що виключає вирішення спірних питань та розбіжностей за допомогою сили чи погрози її застосування [2, с. 89].

Зогола Т. М. вважає, що міжнародна безпека – це такий стан міжнародних відносин, при якому створюються умови, необхідні для існування та функціонування держав при забезпеченні їх повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливості відсічі військово-політичному тиску та агресії, їх рівноправних відносин з іншими державами [3, 135].

Таким чином, міжнародна безпека – це не лише військова чи політична категорія, але й стабільність правових і економічних механізмів, що безпосередньо впливають на діяльність міжнародного бізнесу.

У сучасній правовій доктрині міжнародна безпека розглядається як багаторівнева система, у якій особливе місце належить інституціям альтернативного вирішення спорів, здатним забезпечити стабільність договірних відносин і довіру між державами та бізнесом.

При цьому необхідно зазначити, що ефективна арбітражна практика є важливим фактором міжнародної безпеки, оскільки вона гарантує захист прав сторін з міжнародним елементом і виконання договірних зобов'язань, незалежно від глобальних процесів та тенденцій.

Окремо у контексті нашого дослідження слід проаналізувати національний досвід вирішення згаданого питання. Так, в Україні уже більше 30 років функціонує Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України. З моменту заснування МКАС при ТПП України здійснив розгляд понад 11000 справ, щорічно приймаючи до розгляду в середньому 300-600 справ. При цьому в середньому сторонами у справах є представники 50-55 країн. Загалом у період з 2019 по 2024 роки ним було винесено 1700 рішень, з яких 407 за 2023 рік та 440 за 2024 рік [4].

Рішення МКАС при ТПП України визнаються та виконуються в інших державах відповідно до положень Нью-Йоркської конвенції 1958 року, що підкреслює його інтегрованість у світову систему арбітражу. Незалежність складу арбітрів, дотримання принципів конфіденційності та неупередженості забезпечують високий рівень довіри з боку міжнародних партнерів.

У цьому контексті роль арбітражних установ, таких як МКАС при ТПП України, стає критично важливою для підтримки економічної стабільності та довіри від міжнародного правового простору.

Рішення арбітражу формують стабільну комерційну практику. Зокрема, у рішеннях арбітражу послідовно реалізуються принципи верховенства права, добросовісності сторін, поваги до міжнародних договорів і забезпечення виконання контрактів навіть у надзвичайних обставинах, зокрема в умовах воєнного стану.

Остаточність арбітражних рішень також підтверджується висновками Верховного Суду у постановах Верховного Суду по справі № 824/87/21 від 13 січня 2022 року та по справі № 824/205/21 від 02 червня 2022 року, відповідно до яких, вирішуючи питання про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, суд не може оцінювати його правильність по суті чи вносити будь-які зміни до його змісту, а перевіряє лише дотримання строків звернення з клопотанням, дотримання вимог процесуального закону щодо його форми і змісту та наявності обставин, які можуть бути підставою для відмови в задоволенні заяви [5, 6].

Крім того, практика МКАС при ТПП України сприяє зниженню ризиків міжнародних інвестиційних спорів. Підприємства-нерезиденти отримують упевненість у наявності дієвого, незалежного та компетентного органу, який здатен розглядати спори на основі міжнародних стандартів. Це створює правове середовище, сприятливе для відновлення економіки України, а відтак – для зміцнення її національної та регіональної безпеки.

Слід також зазначити, що у сучасних умовах МКАС при ТПП України активно адаптує свої процедури до викликів часу – впроваджує електронний документообіг, дистанційні слухання, цифрові докази. Це підвищує доступність арбітражу й зменшує вплив зовнішніх ризиків, пов'язаних із безпековими обмеженнями.

Отже, міжнародна безпека виступає комплексним явищем, що охоплює політичний, економічний і правовий виміри світової взаємодії. Її ефективність залежить від здатності міжнародної спільноти забезпечувати верховенство права, передбачуваність та стабільність договірних відносин. У цьому контексті важливу роль відіграють інституції міжнародного арбітражу, які сприяють мирному врегулюванню спорів.

Діяльність та рішення МКАС при ТПП України є важливим чинником правової та економічної стабільності, що безпосередньо впливає на рівень міжнародної безпеки. Вони сприяють збереженню довіри між учасниками зовнішньоекономічних відносин, забезпечують передбачуваність відповідних процесів і формують позитивний імідж України як надійного партнера у світовому бізнес-середовищі.

Таким чином, рішення МКАС при ТПП України є не лише правовим, а й стратегічним інструментом підтримання міжнародного миру й стабільності через забезпечення верховенства права у сфері міжнародної торгівлі. У перспективі роль міжнародного комерційного арбітражу лише зростатиме, адже саме він формує «правову основу миру» – стабільність договірних відносин та взаємну довіру.

Список бібліографічних посилань

1. Васильєв Г. Ю. Підтримка міжнародної безпеки – глобальна проблема людства // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Харків, 2014. № 2 (21). С. 155–166.
2. Шамраєва В. М. Основні теоретичні підходи до дослідження еволюції концепту «міжнародна безпека». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм*. Харків, 2018. Вип. 8. С. 88–94.
3. Зогола Т. М. Теоретичні підходи до дослідження співвідношення понять «міжнародна безпека», «колективна безпека» та «глобальна безпека» // *Вісник Херсонського національного технічного університету*. Херсон, 2022. № 4 (83). С. 133–137.
4. Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України. *Статистика МКАС за 2024 рік*. URL: <https://icas.org.ua/statystyka-ta-praktyka/statystyka/> (дата звернення: 07.10.2025).
5. Верховний Суд. *Постанова у справі № 824/87/21 від 13 січня 2022 року*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102892214> (дата звернення: 07.10.2025).
6. Верховний Суд. *Постанова у справі № 824/205/21 від 02 червня 2022 року*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104644611> (дата звернення: 07.10.2025).

Олена Валеріївна Погорілець,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем досудового розслідування

навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4739-4441>;

Геннадій Геннадійович Щеборовський,

слухач 2-го магістерського рівня

групи ІПОтаЗН-25-104мПД

Харківського національного університету внутрішніх справ

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Нормативно-правовим впровадженням поняття «ризик-орієнтований підхід» (далі – РОП) у термінологію чинного національного законодавства стало прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон № 361-IX) [1] та Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» (далі – Закон № 1150-IX) [2], що посилює актуальність реалізації у правоохоронній практиці такого підходу в питаннях протидії злочинності.

Ризик-орієнтований підхід став основоположним принципом у системі міжнародних стандартів FATF після чергового перегляду Рекомендацій FATF у 2012 році [3]. Застосування РОП є необхідною передумовою для ефективного втілення рекомендацій FATF у життя, оскільки спрямований на виявлення, оцінювання та ефективне управління ризиками легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму залежно від їхнього рівня. Принципи рекомендацій FATF ґрунтуються на ризик-орієнтованому підході, який передбачає, що заходи протидії мають бути пропорційними до рівня ймовірних загроз [4].

Закон № 361-IX (стаття 1) трактує норму-дефініцію «ризик-орієнтований підхід», як «визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня».

Фактично аналогічне визначення РОП містить Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», їх спільним є така складова, як «вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня».

Але, наразі, зазначені визначення чітко виокремлюють лише одну з спільних та ключових рис РОП – збір та аналіз інформації про клієнтів, їхні бізнес-операції та пов'язані ризики.

Таким чином, кінцевою метою застосування РОП є виявлення (актуалізація) саме кримінальних ризиків (загроз, вразливостей, наслідків), визначення елементів управління ними та сприяння в розробці стратегії розвитку системи національної, економічної, публічної безпеки.

Перехід від нормативно-орієнтованого підходу до ризик-орієнтованого зумовлює появу чималих труднощів. Суб'єкти контролю повинні добре розуміти ризики, спиратися на стабільну правову базу (стосовно зобов'язань та повноважень), відчувати політичну та організаційну підтримку, а також мати відповідні можливості, ресурси та компетентності, щоб забезпечувати успішне використання ризик-орієнтованого підходу у правоохоронній та регулятивній діяльності [5].

Виявлені ризики мають динамічний характер, оскільки з часом можуть трансформуватися під впливом нових технологій, соціальних практик чи політичних процесів, що зумовлює зростання їх кількості, асиметричності та непередбачуваності.

Тому, на нашу думку, доцільним є оновлення підходів до розгляду питання щодо виокремлення загальних принципів РОП в контексті впровадження в діяльність органів правопорядку ризик-орієнтованих підходів однакових для всіх органів правопорядку: ідентифікація ризику; оцінка ризику, що дозволяє визначити пріоритетність заходів з контролю та моніторингу; моніторинг; використання технологічних досягнень для забезпечення більш точної та швидкої аналітики; співпраця між правоохоронними органами для обміну інформацією та координації дій у виявленні та припиненні злочинів; звітність щодо проведених заходів моніторингу, контролю та результатів оцінки ризиків, що допомагає забезпечити прозорість та відповідність системи РОП.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text/>.
2. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
3. Сорок рекомендацій FATF від 20.06.2003. URL: <https://www.fatfgafi.org/media/fatf/-documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202003.pdf>.
4. FATF (2012 – 2019), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, FATF, Paris, France. URL: www.fatf-gafi.org/recommendations.html.
5. Керівництво із застосування ризик-орієнтованого нагляду, FATF (2021), Париж. URL: www.fatf-gafi.org/publications/documents/Guidance-RBA-Supervision.html.

Світлана Миколаївна Попова,

доктор юридичних наук, кандидат економічних наук, професор,

професор кафедри правоохоронної діяльності

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-4133>;

Максим В'ячеславович Жук,

начальник Берестинського районного відділу поліції

Головного управління Національної поліції в Харківській області

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національна безпека є фундаментом державності, що охоплює захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [1]. Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році питання забезпечення національної безпеки набуло критичного значення. В умовах воєнного стану

особлива роль належить не лише Збройним Силам України, а й іншим складовим сектору безпеки, зокрема Національній поліції України, яка виконує важливі функції із забезпечення правопорядку, охорони прав і свобод громадян, протидії злочинності та стабілізації внутрішньої безпеки [2].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [1], система безпеки держави охоплює політичну, економічну, військову, інформаційну, соціальну, екологічну, енергетичну та внутрішню безпеку. Саме внутрішня безпека є сферою діяльності Національної поліції України [2].

Серед ключових викликів національній безпеці в умовах воєнного стану слід виділити такі:

- триваюча агресія Російської Федерації та спроби дестабілізувати тиліві території;
- зростання рівня злочинності, мародерства, незаконного обігу зброї;
- інформаційні диверсії та підрив довіри до правоохоронних органів;
- гуманітарна криза через масові переміщення населення;
- необхідність забезпечення безпеки під час евакуації та бойових дій.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на забезпечення публічного порядку, охорону прав і свобод громадян, протидію злочинності та підтримання громадської безпеки [2].

В умовах воєнного стану органи Національної поліції виконують низку стратегічно важливих завдань, таких як:

- підтримання правопорядку на територіях, де ведуться бойові дії або здійснюється евакуація населення;
- протидія злочинності та мародерству, контроль за дотриманням комендантської години, охорона об'єктів критичної інфраструктури;
- забезпечення публічної безпеки і правопорядку у громадах, що перебувають поблизу зони бойових дій;
- взаємодія з військовими адміністраціями та територіальною обороною у питаннях охорони громадського порядку;
- робота з цивільним населенням – допомога евакуйованим, забезпечення гуманітарного супроводу;
- протидія інформаційним загрозам, виявлення агентурних мереж та кіберзлочинів [5].

Таким чином, Національна поліція виступає ключовим елементом системи внутрішньої стійкості держави, яка забезпечує захист тилу, підтримує законність і правопорядок навіть у прифронтових регіонах. Але слід акцентувати на інституційних змінах та нових форматах діяльності поліції.

З початком війни Національна поліція оперативно адаптувала свою роботу до умов воєнного часу. Відбулися структурні зміни, спрямовані на підвищення ефективності управління та координації сил безпеки [5; 6], а саме:

- створено мобільні групи швидкого реагування для боротьби з диверсійними групами;
- запроваджено систему єдиного оперативного управління спільно з Нацгвардією, ДСНС та Збройними Силами України;
- розширено мережу проєкту «Поліцейський офіцер громади», який підтримує правопорядок у віддалених населених пунктах;
- організовано розслідування воєнних злочинів та фіксацію злочинів агресії;
- активізовано міжнародну взаємодію з Interpol, Europol та іноземними правоохоронними структурами.

Завдяки цим змінам Національна поліція продемонструвала високу гнучкість і професіоналізм, що дозволило забезпечити безперервність правопорядку у кризових ситуаціях [7].

Крім того ефективна національна безпека можлива лише за умови тісної координації дій усіх суб'єктів сектору безпеки. Національна поліція взаємодіє із Збройними Силами України, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою, місцевими військовими адміністраціями та громадськими організаціями [3; 5].

Така міжвідомча співпраця дозволяє створити єдиний безпековий простір, підвищити оперативність реагування та забезпечити стабільність у тилі регіонах.

Попри значні досягнення, діяльність Національної поліції у воєнний період стикається з низкою викликів, а саме:

- нестача технічного забезпечення та транспорту;
- психологічне виснаження особового складу;
- потреба в удосконаленні професійної підготовки до роботи в умовах війни;
- необхідність посилення аналітичної та кібербезпеки [4].

Тому для підвищення ефективності своєї діяльності органам Національної поліції доцільно:

- розвивати цифрові системи управління та моніторингу;
- розширювати міжнародну співпрацю та обмін даними;
- удосконалювати кадрову політику і соціальний захист поліцейських;
- посилювати громадську довіру через відкритість та партнерство з населенням [6].

Таким чином, Національна поліція України є невід’ємним елементом системи національної безпеки держави. В умовах воєнного стану її діяльність має вирішальне значення для забезпечення правопорядку, внутрішньої стабільності та підтримання обороноздатності країни.

Органи Національної поліції не лише виконують правоохоронну функцію, а й відіграють безпекову, соціальну та комунікаційну роль. Їх діяльність у тісній взаємодії з іншими силовими структурами забезпечує стійкість українського суспільства та сприяє наближенню перемоги.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
2. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02 липня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджено Указом Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану», введено в дію Указом Президента України № 21/2024 від 23 січня 2024 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/212024-49521>.
5. План роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2025 рік (із змінами, внесеними наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 березня 2025 року № 210). URL: <https://mvs.gov.ua/upload/2/0/3/4/8/5/plan-roboti-mvs-na-2025-rik-zi-zminami.pdf>.
6. Щомісячний аналітичний огляд «Україна: від війни до миру та відновлення. Аналітичні оцінки» (березень 2024 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/04/08/2024-PAKT-March-3.pdf>.
7. Попова С.М., Тельний М.А. Особливості протидії економічній злочинності органами Національної поліції / Збірник наукових статей «Здоров’я і суспільство в умовах війни» / м. Кропивницький: Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна», 2022 р. 433 с., С. 112–117.

Наталія Миколаївна Прокопенко,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4985-937X>

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ ЯК ІСТОРИКО-ПРАВОВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Проблематика військових злочинів та злочинів проти миру мають не лише міжнародно-правовий, а й національний вимір. Історичний досвід XX–XXI ст. переконливо свідчить, що ці дії становлять загрозу не тільки міжнародному правопорядку, а й внутрішній стабільності держав, їхній національній безпеці. Розглядаючи історико-правовий контекст, можна

зазначити, що після Другої світової війни категорія «злочинів проти миру та безпеки людства» була закріплена в Статуті Нюрнберзького трибуналу (1945), що стало основою формування сучасної системи міжнародного кримінального права [1]. Згодом норми про воєнні злочини отримали розвиток у Женевських конвенціях 1949 року та додаткових протоколах до них (1977) [2].

Для національних правових систем важливим орієнтиром стало внесення цих положень до кримінальних кодексів (наприклад, розділ XX Кримінального кодексу України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку») [3].

Воєнні злочини як загроза національній безпеці передбачають порушення законів і звичаїв війни, застосування заборонених методів і засобів ведення війни, жорстоке поводження з військовополоненими та цивільним населенням. Вони безпосередньо підривають гарантії прав людини та руйнують базові механізми правопорядку. Систематичне вчинення таких злочинів призводить до дестабілізації держави, масових міграційних процесів, підриву оборонного потенціалу та підпорядкування суспільства військовій анархії.

Злочини проти миру та їхній зв'язок із національною безпекою. Злочини проти миру (агресивна війна, підготовка та планування агресії) є прямою загрозою існуванню суверенних держав. Їхня історична еволюція свідчить, що агресія завжди призводила до руйнування системи міжнародної безпеки та була джерелом нових збройних конфліктів. Для національної безпеки особливе значення має запобігання цим злочинам на конституційному та законодавчому рівнях, а також виконання міжнародних договорів, спрямованих на запобігання агресії.

До національного законодавства та міжнародних зобов'язань України належать Конституція України (ст. 17, 18): закріплює пріоритет захисту національної безпеки та участі держави в підтриманні міжнародного миру й порядку [4]; Кримінальний кодекс України (ст. 437, 438) криміналізує планування агресивної війни та порушення законів і звичаїв війни [3]. Україна як учасник Римського статуту Міжнародного кримінального суду перебуває в процесі наближення національного законодавства до норм міжнародного права.

Аналіз воєнних злочинів та злочинів проти миру через призму національної безпеки дає змогу глибше зрозуміти їхній руйнівний вплив на державний суверенітет та правопорядок. Історико-правовий підхід сприяє виробленню стратегій кримінально-правової політики держави, спрямованих на попередження цих діянь та захист суспільства.

На підставі зазначеного вище, можна дійти висновку, що воєнні злочини та злочини проти миру – невід'ємна частина історико-правової характеристики національної безпеки. Вивчення їх дає змогу виявити механізми захисту держави та суспільства від загроз, що виникають як від зовнішньої агресії, так і від внутрішніх проявів збройного конфлікту. Національна безпека неможлива без ефективної кримінально-правової протидії цим категоріям злочинів та без інтеграції міжнародно-правових стандартів у національну правову систему.

Список бібліографічних посилань

1. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 08.08.1945 р. № 998_201. URL: https://zakononline.ua/documents/show/140950__140950.
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. : ратифік. Указом ПВР УРСР від 03.07.1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Ірина Олександрівна Проценко,

аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2655-8561>

Науковий керівник:

Ірина Вікторівна Панова,

кандидат юридичних наук, професор,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності

навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4325-5428>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ

Формування безпечного освітнього середовища є одним із основних та базових засад функціонування сучасного суспільства. Саме безпечне освітнє середовище сприяє ефективній взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що забезпечує не лише засвоєння знань, а й формування навичок співпраці, розвиток довіри між учнями та педагогами, створює умови для гармонійного особистісного зростання й підвищує рівень якості освіти. Дотримання основних засад не варто вважати формальною складовою, перш за все це передумова успішного освітнього процесу, адже безпека суб'єктів освітнього процесу це той стан, котрий підвищує психологічний комфорт та стимулює учнів до навчання.

Основний Закон України – Конституція України, прямо визначає та закріплює право на освіту, що передбачає реалізацію даного права в умовах безпеки. На сьогоднішній день, враховуючи ряд інформаційних загроз та інших небезпек у навчальному середовищі, питання забезпечення безпеки освітнього процесу набуває все більшої актуальності, а у деяких аспектах і нагальності. Саме тому здійснення дослідження та аналізу конституційно-правових засад функціонування Служби освітньої безпеки як інституційного механізму реалізації цього права є вкрай актуальним питанням [1].

Забезпечення права на безпечне освітнє середовище є важливою складовою реалізації конституційного права на освіту. Так, діяльність Служби освітньої безпеки має стратегічне значення у процесі формування правової держави, у якій захист учасників освітнього процесу не вважається формальною нормою, а є реальним пріоритетом державної політики.

Право на безпечне освітнє середовище має комплексний характер, адже охоплює сукупність різних аспектів безпеки – правових, соціальних, психологічних, інформаційних тощо. Саме тому безпечне освітнє середовище це не лише відсутність фізичних загроз, а й гарантія психологічного комфорту, що забезпечує рівний доступ до навчання.

Конституційний аспект забезпечення освітньої безпеки базується на певних засадах, серед яких можна виокремити:

- 1) верховенство права та недопустимість обмеження учнів у отриманні повної загальної середньої освіти;
- 2) держава несе відповідальність за створення безпечних умов освітнього середовища;
- 3) пріоритет превентивних заходів щодо попередження таких явищ як булінг, дискримінація тощо [2].

Досить важливу роль у реалізації вказаних засад належить Службі освітньої безпеки, адже її діяльність націлена на профілактику правопорушень серед учнів, протидію булінгу та забезпечення правопорядку.

Незважаючи на позитивні зрушення, нормативна база діяльності Служби освітньої безпеки потребує подальшого вдосконалення. Відсутність окремого законодавчого акта, який би чітко визначав її статус, функції, повноваження та механізми взаємодії з іншими структурами, створює колізії у практичній роботі.

Перспективним напрямом є розроблення відомчого Закону України, який би закріпив понятійний апарат, систему суб'єктів, а також гарантії прав усіх учасників освітнього процесу.

Отже, забезпечення права на безпечне освітнє середовище є невід'ємною частиною реалізації конституційного права на освіту. Його сутність полягає як у створенні фізичної безпеки, так і у забезпеченні психологічного комфорту учасників освітнього процесу. Діяльність Служби освітньої безпеки є ключовим елементом у цьому механізмі, адже саме вона здійснює практичну реалізацію принципу превенції, а також сприяє захисту прав і законних інтересів учасників освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

Софія Тарасівна Росяк,

здобувачка вищої освіти

навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6196-8363>;

Іванна Миколаївна Проць,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін

навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6483-0121>

ПРОБЛЕМА ПІДЗВІТНОСТІ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА В УКРАЇНІ

Питання запровадження інституту військового омбудсmana в Україні постає на тлі масштабних викликів, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод військовослужбовців під час воєнного стану. В умовах, коли у Збройних Силах України та інших військових формуваннях проходять службу десятки тисяч громадян, на перший план виходить необхідність створення ефективних механізмів контролю за дотриманням їхніх прав. Це пояснює появу законодавчих ініціатив щодо запровадження інституту військового омбудсmana як спеціалізованого органу парламентського контролю у сфері оборони.

Запровадження інституту військового омбудсmana в Україні є кроком, покликаним посилити гарантії прав і свобод військовослужбовців, а також забезпечити додатковий демократичний контроль за діяльністю сектору безпеки та оборони. Водночас, прийняття Верховною Радою України 17 вересня 2025 року Закону України «Про Військового омбудсmana» (далі – Закон) викликало значні дискусії в юридичній спільноті, оскільки деякі його положення стосуються питання незалежності та підзвітності новоствореної інституції. Згідно із затвердженою редакцією, військовий омбудсman призначатиметься Президентом України, що зазначено у ч.1 ст. 4 Закону: «Військовий омбудсman призначається на посаду Президентом України строком на п'ять років. Рішення про призначення Військового омбудсmana на посаду оформлюється Указом Президента України», та фактично діятиме в структурі, що перебуває під політичним впливом глави держави. Це суттєво відрізняється від класичної моделі інститутів омбудсmana, які, згідно з Паризькими принципами ООН (1993 р.), повинні мати високий рівень автономії та незалежності від виконавчої влади.

Конституція України у ст. 3 – «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», ст. 17 –

«Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей» та ст. 55 – «Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» - закріплює обов'язок держави забезпечувати права та свободи людини, зокрема військовослужбовців, та гарантувати право на захист у разі їх порушення [2].

Система парламентського контролю вже передбачає існування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який є незалежним та підзвітним парламенту. Саме парламентська форма підзвітності омбудсмена вважається найбільш збалансованою, оскільки мінімізує ризики політичного тиску з боку виконавчої гілки влади. Однак новий Закон створює особливу ситуацію: військовий омбудсман, підзвітний Президенту, стає елементом президентської вертикалі влади, що ставить під сумнів реальність його незалежності.

Проблема полягає в тому, що у військовій сфері права людини найчастіше порушуються органами виконавчої влади – Міністерством оборони, Генеральним штабом Збройних Сил України, територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки. Якщо омбудсман структурно залежить від Президента, який одночасно, згідно із ст. 106 Конституції України: «є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави», то виникає очевидний конфлікт інтересів [2]. Військовий омбудсман у такій моделі може не мати достатніх гарантій об'єктивного реагування на скарги військовослужбовців щодо дій органів оборонного сектору.

Вперше посаду військового омбудсмена засновано парламентом Швеції 19 травня 1915 року. Для порівняння, у низці європейських країн, зокрема у Німеччині та, військові омбудсмани є парламентськими уповноваженими. У Німеччині парламентський комісар у справах збройних сил (Wehrbeauftragter des Bundestages) є «законним захисником солдата» та підзвітний лише Бундестагу [3, с. 63]. Така модель забезпечує справжню незалежність та гарантує, що уповноважений може безперешкодно контролювати дії військового командування, навіть якщо вони пов'язані з політичними рішеннями уряду чи президента. Україна, обравши президентську форму підзвітності, ризикує створити інституцію, яка не зможе виконувати функції незалежного контролю, а перетвориться на дорадчий орган при главі держави.

Таким чином, ключовою проблемою впровадження інституту військового омбудсмена в Україні є відсутність належних механізмів його незалежності та парламентської підзвітності. Закріплення залежності від Президента суперечить як міжнародним стандартам, так і внутрішній логіці системи захисту прав і свобод людини у військовій службі. Такий підхід може звести нанівець саму ідею створення омбудсмена з питань військовослужбовців, оскільки замість ефективного захисту прав військовослужбовців суспільство отримає інституцію, контрольовану політичною владою. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом перегляду законодавчої моделі, наближення її до парламентського формату, що відповідатиме як Конституції України, так і міжнародним зобов'язанням держави у сфері прав людини.

Список бібліографічних посилань

1. Про Військового омбудсмена: Закон України № 4586-IX від 17.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4603-IX#Text> / (дата звернення: 20.09.2025).
2. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> / (дата звернення: 17.09.2025).
3. Загуменна, Ю. О. Міжнародний досвід функціонування військового омбудсмена: інституційні особливості та перспективи впровадження в Україні / Юлія Олександрівна Загуменна // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. прав. наук України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 63-66. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fc15e6c7-2d63-4377-ac6d-650f31a17ebb/content>.

Дмитро Георгійович Савчук,
кандидат економічних наук, доцент,
працівник Державного бюро розслідувань;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1860-848X>

ЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ З РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Загальновизнаним є те, що одною із загроз національній безпеці України є злочинність. Під час воєнного стану актуальність питань протидії злочинності суттєво збільшується через те, що вона може бути використана агресором для досягнення своїх протиправних деструктивних цілей. Основний тягар протидії злочинності в мовах воєнного стану несуть правоохоронні органи, на які законодавцем покладено завдання із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, їх виявлення та припинення. При цьому завдання з пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України [1] несуть оперативні підрозділи Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України. Саме вони є суб'єктами, уповноваженими на проведення оперативно-розшукової діяльності (ОРД) та виконання доручень слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій (зокрема, негласних) у кримінальному провадженні. Негласність роботи оперативних підрозділів дає їм можливість успішно виконувати завдання з протидії злочинності, викривати добре законспіровані кримінальні правопорушення.

Діяльність оперативних підрозділів із запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, припинення та розслідування неможлива без належного ресурсного забезпечення, зокрема, фінансового. Проте питання такого забезпечення законом не урегульовано. Відповідних норм немає ані у Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України [2], ані у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3], ані у профільних законах про правоохоронні органи, що є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності. Не містить таких норм і бюджетне законодавство України. Як наслідок, кожне відомство встановлює свої процедури та правила фінансування та забезпечення оперативних підрозділів усім необхідним для виконання покладених на них завдань. Часто такі процедури і правила суперечать принципу системності правового регулювання, позбавляють оперативно-розшукову діяльність активності та наступальності, межують з порушенням вимог Закону України «Про державну таємницю» [4]. Усе це негативно позначається на ефективності діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Незважаючи на потужний науковий доробок, створений фахівцями в галузі ОРД та кримінального процесу, окремі важливі проблеми діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України залишилися невирішеними. Так, у сучасній науковій літературі словосполучення «ресурсне забезпечення» не можна побачити поруч з термінами «оперативно-розшукова діяльність» та «негласні слідчі (розшукові) дії» (НСРД). Водночас діяльність оперативних підрозділів із запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, припинення та розслідування неможлива без належного забезпечення різноманітними ресурсами.

Проведені нами дослідження засвідчили, що ОРД і НСРД є близькими за змістом але окремими видами діяльності, що слугують захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення невідворотності покарання за їх вчинення.

ОРД становить спеціальний, самостійний вид державно-правової діяльності, спрямований на запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, документування та припинення, а також на встановлення місця знаходження осіб, оголошених у розшук. Ця діяльність складається з елементарних діяльнісних актів (ОРЗ), які, у переважній більшості, за фактичним змістом тотожні НСРД та відрізняються від них юридичною формою.

НСРД є окремим інститутом у межах кримінального процесу, одним з інструментів здійснення досудового розслідування. НСРД (теоретично та практично – на рівні закону) слід визначити як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт, час, місце конкретних об'єктів та суб'єктів проведення яких не підлягають розголошенню до закінчення досудового розслідування, окрім випадків, визначених КПК України.

ОРД та НСРД, як і інші види діяльності державних органів, потребують ґрунтовного забезпечення кадровими, фінансовими та матеріально-технічними ресурсами. Унаслідок своєї специфіки ці види діяльності мають і особливі потреби через необхідність витрат: на залучення, підготовку та оплату послуг конфіденційних співробітників (негласного апарату), їх соціальний захист; на придбання, технічне обслуговування, ремонт спеціальних технічних засобів; на забезпечення негласності (конспірації) проведення окремих ОРЗ та НСРД, збереження у таємниці належності до оперативних підрозділів окремих приміщень, транспортних засобів та осіб; на створення несправжніх (імітаційних) та заздалегідь помічених (ідентифікованих) засобів; на організацію проведення окремих ОРЗ і НСРД та інше.

Потреби ОРД та НСРД у ресурсному забезпеченні слід розмежовувати за напрямом (кадрові, фінансові, матеріально-технічні та інші) та за рівнями (тактичні – щодо проведення конкретних заходів і дій; стратегічні – щодо функціонування окремих оперативних підрозділів та їх системи в межах конкретного правоохоронного органу).

Недосконалість правового регулювання ресурсного забезпечення ОРД та НСРД зумовлює необхідність подальших наукових досліджень з метою визначення конкретних проблем у цій сфері та розробки шляхів їх вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
4. Про державну таємницю: Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

Ольга Миколаївна Сезонова,

кандидат юридичних наук,

начальник відділу організації освітнього процесу

Харківського національного університету внутрішніх;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7545-7046>

РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії та ведення гібридної війни інформаційний простір України перетворився на повноцінне поле бою, де об'єктом ураження є суспільна свідомість, національна єдність та стійкість державних інституцій. Запровадження правового режиму воєнного стану актуалізувало завдання захисту національних інтересів не лише у військовій, а й у не менш важливій інформаційній сфері. Сучасні виклики вимагають від системи освіти сприяння розвитку таких ключових компетентностей, як критичне мислення, цифрова грамотність та здатність адаптуватися до змін [1]. Відтак, формування культури інформаційної безпеки серед населення через цілеспрямовані освітні ініціативи стає не просто педагогічним завданням, а стратегічним елементом національної безпеки та оборони.

Формування культури інформаційної безпеки в умовах воєнного стану спирається на розгалужену систему нормативно-правових актів, що створюють підґрунтя для реалізації державної політики у цій сфері. Аналіз законодавства демонструє поступову еволюцію

підходів: від захисту технічної інфраструктури до захисту свідомості громадян, де освітній компонент відіграє ключову роль. Конституційною основою є стаття 53 Конституції України, яка гарантує кожному право на освіту. Реалізація цього права в екстремальних умовах визначається Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2], що створює правову рамку для адаптації освітнього процесу до загроз військового характеру, зокрема через можливість запровадження дистанційного навчання та евакуації закладів освіти. Цей закон є передумовою для впровадження специфічних освітніх програм з безпеки, що відповідають викликам часу.

Спеціальне законодавство конкретизує механізми забезпечення безпеки в освітній сфері. Закон України «Про освіту» закріплює принцип створення безпечного освітнього середовища, яке включає не лише фізичний, а й психологічний та інформаційний захист учасників освітнього процесу [3]. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає засади функціонування національної системи кіберзахисту, що є фундаментальним для захисту освітніх платформ, електронних ресурсів та персональних даних. Його положення є основою для технічного та організаційного захисту інформації в освітніх установах, зокрема у закладах зі специфічними умовами навчання [4]. Важливим кроком у посиленні комплексного підходу до безпеки стало внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту», підписаних Президентом України 15 жовтня 2025 року [5]. Ці новели передбачають запровадження чітких правил доступу до закладів освіти, обладнання їх тривожними кнопками та огороження території, що свідчить про усвідомлення державою необхідності інтегрованого захисту, де інформаційна складова є невід’ємною частиною загальної безпеки.

На стратегічному рівні ключовим документом є Стратегія інформаційної безпеки, розрахована на період до 2025 року. Однією з її пріоритетних цілей є «Підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства». План заходів з реалізації Стратегії передбачає конкретні кроки, такі як здійснення медіа-моніторингу, розроблення стандартів викладання медіаграмотності та забезпечення функціонування освітніх платформ [6].

Ця нормативна еволюція свідчить про зміну парадигми державної політики. Якщо раннє законодавство, наприклад, Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», було зосереджене переважно на технічних аспектах – криптографічному захисті, сертифікації засобів, контролі доступу до систем, – то сучасні стратегічні документи зміщують акцент на «людський фактор». Визнання того, що найвразливішою ланкою в системі безпеки є людина, яка не володіє навичками критичного аналізу інформації, призвело до переходу від суто кібербезпеки (захисту систем) до ширшого поняття інформаційної безпеки, що включає когнітивну безпеку (захист свідомості від маніпуляцій). У цій новій, проактивній моделі освітні ініціативи стають головним інструментом, а не просто доповненням до технічних заходів [1].

Система освітніх ініціатив як превентивний механізм виконує функцію протидії дезінформації та маніпуляціям. В Україні сформовано багаторівневу систему освітніх ініціатив, яка охоплює всі ланки освіти та реалізується через різноманітні формати, від інтегрованих уроків до загальнонаціональних цифрових платформ.

В університетах відбувається впровадження як окремих курсів з медіаграмотності, фактчекінгу та протидії дезінформації, так і інтеграція відповідних компонентів в освітні програми, насамперед для майбутніх журналістів, соціологів, політологів та педагогів. Дослідження, проведене в українських університетах у 2024–2025 роках, показало активізацію цієї роботи, хоча й виявило потребу в подальшій систематизації та оновленні навчальних програм відповідно до сучасних загроз [7].

Слід зазначити, що подальший розвиток культури інформаційної безпеки в умовах воєнного стану вимагає переходу від фрагментарних ініціатив до системної державної політики. Назрілим є завдання вдосконалення інституційного та правового механізмів. Для цього першочерговим кроком має стати розробка та ухвалення рамкового Закону України «Про цифрову освіту та інформаційну грамотність». Такий акт дозволить систематизувати

державну політику, закріпити єдину термінологію, визначити базові стандарти компетентностей для різних вікових груп та встановити чіткі механізми координації. Водночас ключовим залишається кадрове забезпечення: необхідно забезпечити обов'язкове включення модулів з інформаційної гігієни та протидії дезінформації до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Окрім цього, слід стимулювати розробку університетами новітніх міждисциплінарних освітніх програм (на бакалавраті та магістратурі), що поєднують право, інформаційні технології, психологію та журналістику, для підготовки фахівців, здатних протидіяти сучасним когнітивним загрозам.

Список бібліографічних посилань

1. Нагайчук О. В., Зоря М. В., Кучинський С. А. Інноваційні підходи до створення безпечного освітнього середовища для здобувачів вищої освіти в Україні під час війни. ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ. 2024. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/431>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19>.
5. Президент підписав Закон про безпеку в закладах загальної середньої освіти. Портал «Педагогічна преса». 21 жовтня 2025. URL: <https://pon.org.ua/novyny/12323-prezydent-pidpysav-zakon-pro-bezpeku-v-zakladakh-zagalnoi-serednoi-osvity.html>.
6. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 № 272-р. Офіційний вісник України. 2023. № 38. Ст. 2028. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/272-2023-%D1%80>.
7. Глобальний тиждень медіаграмотності 2025: події в Україні та світі. MediaSapiens. 26.10.2025. URL: <https://ms.detector.media/mediaprosvita/post/38556/2025-10-26-globalnyy-tyzhden-mediagramotnosti-2025-podii-v-ukraini-ta-sviti/>.

Симон Олександрович Сербенюк,

науковий співробітник відділу організації наукової діяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ключові засади міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, зокрема основні рівні та напрями такої співпраці, проголошуються у ряді нормативних правових актів. Концентруючи увагу на закладах вищої освіти та наукових установах, які надають послуги щодо здобуття вищої освіти, як підприємствах, установах та організаціях, уповноважених державою на забезпечення права на вищу освіту громадян і іноземців, які законно перебувають в Україні, та осіб без громадянства (зокрема, відповідно до статей 53 і 26 Конституції України [1] та статті 4 Закону України «Про вищу освіту» [2]), зосередимо увагу на нормативних правових актах, регламентуючих прямо види міжнародної співпраці закладів вищої освіти.

Ключову увагу доцільно приділити статті 75 Закону України «Про вищу освіту» та в контексті закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України - Положенню про вищі навчальні заклади МВС (зокрема, - пунктам 2.4, 2.5, 7.2, 7.3 та 8), затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14 лютого 2008 року № 62.

Укладання договорів про співпрацю, встановлення прямих зв'язків з іноземними підприємствами, установами, фондами та організаціями тощо є різновидами міжнародної співпраці закладів вищої освіти відповідно до частини 1 статті 75 Закону України «Про вищу освіту» [2]. У той же час частина 2 цієї статті окреслює основні напрями такого співробітництва, зокрема [2]:

- Залучення іноземних фахівців до організації та здійснення освітнього процесу та/або наукової діяльності.
- Участь у здійсненні спільної наукової, науково-технічної, методичної, видавничої тощо діяльності.
- Академічна мобільність та обмін працівників і здобувачів освіти чи наукових ступенів.
- Створення та реалізація спільних з іноземними підприємствами, установами, організаціями освітніх та/або наукових програм, проєктів, заходів тощо. Участь у міжнародних грантових програмах.
- Участь та/або організація міжнародних освітніх та наукових заходів (конференцій, круглих столів, олімпіад, конкурсів тощо).
- Надання послуг іноземцям щодо здобуття вищої / післядипломної освіти.
- «Інші напрями і форми, не заборонені законом».

Саме категорія «інші напрями і форми» приховує ряд актуальних напрямів міжнародного співробітництва закладів вищої освіти, спрямованих на залучення інвестицій у повоєнну відбудову, реалізацію гуманітарних проєктів і заходів, просвітницьку діяльність, зокрема в контексті удосконалення знань права прав людини, міжнародного гуманітарного права тощо в суспільстві. Особливе місце у міжнародному співробітництві посідає напрям національної безпеки, у складі котрого доцільно виокремити протидію злочинності та удосконалення механізмів правоохоронної діяльності.

Так, відповідно до згаданого вище Положення про вищі навчальні заклади МВС саме підтримка міжнародних зв'язків у галузях правоохоронної діяльності й науки виокремлюється серед прав ([3], пункт 2.4 Положення) закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ з дотриманням договірних зобов'язань як одного з обов'язків ([3], пункт 2.5 Положення). У той же час «вивчення та впровадження вітчизняного та зарубіжного позитивного передового досвіду в практичну діяльність органів внутрішніх справ України» ([3], пункт 7.2 Положення) є одним із завдань наукової (науково-технічної) діяльності, яка здійснюється, зокрема, шляхом реалізації «в установленому порядку творчих контактів та співробітництва з відповідними установами інших держав» ([3], пункт 7.3 Положення).

Останні тлумачення виступають передумовою формулювань таких напрямів міжнародної співпраці закладів вищої освіти МВС ([3], пункт 8.1 Положення):

спільні наукові дослідження у галузях права, правоохоронної діяльності та боротьби зі злочинністю;

обмін досвідом (професійним / роботи), навчальною та методичною літературою.

Окремими (у переліку основних) напрямами також виступають (у відповідності до згаданого пункту Положення [3]) академічний обмін, організація та проведення спільних наукових заходів, участь в міжнародних освітніх та/або наукових програмах, а також зовнішньоекономічна діяльність, основні види котрої визначені підпунктом 8.3 Положення [3].

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 № 62 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

Андрій Андрійович Стародубцев,
доктор юридичних наук, доцент, адвокат;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9044-163X>

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Імплементація правового режиму воєнного стану в Україні детермінувала фундаментальний виклик для стійкості ключових інститутів правової держави. В умовах, коли дія низки конституційних прав і свобод людини і громадянина об'єктивно та легітимно може бути обмежена (відповідно до ст. 64 Конституції України), а сама система правосуддя функціонує під екстремальним тиском, інститут адвокатури зазнав суттєвої функціональної трансформації. Він перетворився із сервісної інституції на ключовий, по суті, безальтернативний елемент забезпечення верховенства права. Принципове значення має той факт, що стаття 59 Конституції України [1], яка гарантує кожному невід'ємне право на професійну правничу допомогу, належить до переліку тих, що не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану. Ця конституційна норма прямої дії неминуче переводить адвокатуру в статус єдиного інституційного гаранта права на захист та справедливий суд.

Правовий режим воєнного стану не скасував фундаментальні етичні принципи, але радикально ускладнив їх дотримання, створивши нові, раніше не характерні форми тиску. Вбачаються систематичні порушення принципу незалежності та свободи від втручання. До традиційних форм тиску (з боку правоохоронних органів чи опонентів) додався новий потужний суб'єкт – військові структури. З 2022 року сформувалася «специфічна група порушень» професійних гарантій з боку працівників Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) [2, с.3–5]. Зафіксовані та задокументовані випадки включають: пряме втручання в професійну діяльність, незаконне затримання адвокатів, застосування фізичного насильства, відбирання особистих речей (включно з цифровими носіями, що містять адвокатську таємницю) , а також вручення повісток адвокатам безпосередньо під час виконання ними професійних обов'язків (наприклад, у приміщенні ТЦК при представництві інтересів клієнта). Такі дії є прямим та брутальним порушенням ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Як інституційну відповідь, НААУ ініціювала законопроект щодо внесення змін до Кримінального кодексу України (КК України), зокрема до ст. 374 та ст. 397, з метою встановлення військовослужбовця як спеціального суб'єкта відповідальності за втручання в діяльність захисника [3; 4, с.49–52.].

Принцип конфіденційності (адвокатська таємниця) зазнав бінарної природи загроз. По-перше, фізичної – через ризик несанкціонованого вилучення носіїв інформації на блокпостах або під час взаємодії з представниками ТЦК. По-друге, цифрової – через підвищену вразливість електронних каналів комунікації до кібератак та посиленого моніторингу з боку як ворожих спецслужб, так і національних органів безпеки, що діють у режимі контррозвідувальних заходів [2, с.4].

Практика ЄСПЛ, зокрема у справі *Demirtaş and Yüksekdağ Şenoğlu v. Türkiye* (2023), підтверджує, що будь-яке обмеження конфіденційності спілкування адвоката з клієнтом у справах, пов'язаних з національною безпекою (в тій справі – тероризмом), може бути допущене лише у виняткових випадках та має супроводжуватися «адекватними та достатніми гарантіями» проти зловживань. Новітні документи Ради Європи (2025) [5; 6] також підкреслюють, що адвокатська таємниця «заслужує на особливий захист», хоча і може підлягати балансуванню з легітимними інтересами національної безпеки.

Системні обмеження, іманентні воєнному стану (скорочені строки розслідування, практика закритих судових засідань у справах про державну зраду , фізична неможливість доступу до клієнтів на тимчасово окупованих територіях (ТОТ)), створюють позитивний етичний обов'язок адвоката шукати альтернативні, часто нетрадиційні шляхи захисту.

Практика ЄСПЛ у справах проти України (Kuzmenko v. Ukraine, Konichenko v. Ukraine) демонструє, що Суд ретельно перевіряє пропорційність та законність обмежень, запроваджених внаслідок воєнного стану (наприклад, заборони на виїзд), що задає високий стандарт і для національної правової системи [7].

Проведений аналіз доводить, що правовий режим воєнного стану не скасував, а, навпаки, каталізував і вивів на перший план екзистенційне значення професійної етики адвоката. Він став тим випробуванням, що виявило як інституційну стійкість адвокатури, так і її системні вразливі місця. Дослідження засвідчило виникнення нових системних загроз незалежності адвокатури, зокрема з боку військових структур, та кристалізацію глибоких внутрішніх етичних дилем, де професійний обов'язок вступає у прямиий конфлікт з особистою безпекою та суспільними очікуваннями ретрибуції [8, с.255].

В умовах, коли формальні норми права об'єктивно обмежуються легітимними потребами оборони, саме етичні імперативи – незалежність, конфіденційність та пріоритет інтересів клієнта – трансформуються з регуляторної функції у головний правозбережний механізм, що забезпечує реалізацію фундаментальних прав людини, гарантованих ст. 59 та ст. 64 Конституції України.

Перспективи розвитку адвокатської етики в Україні, таким чином, лежать у двох паралельних, але взаємопов'язаних площинах. Перша – зовнішня (євроінтеграційна) – полягає у негайній ратифікації та імплементації Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (2025), що надасть українським адвокатам дієвий міжнародно-правовий щит. Друга – внутрішня (адаптаційна) – вимагає рішучої та глибокої реформи ПАЕ та дисциплінарної практики для їх приведення у відповідність до суворих реалій «воєнного часу», а не до звичної логіки «мирного» функціонування. Лише такий подвійний стратегічний підхід дозволить адвокатурі не лише вистояти під безпрецедентним тиском війни, але й виконати свою історичну місію у неминучих процесах післявоєнної відбудови правової держави.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
2. Бакаянова Н. М. Захист професії адвоката: сучасний вимір. Актуальні проблеми судового права : матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (25 квітня 2025 р.) / [відп. ред. Л. М. Москвич] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2025. С. 3–8.
3. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 №5076-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
4. Доманська Х. Ю. Актуальні питання перешкоджання діяльності адвоката у ТЦК та СП. Дев'яносто сьомі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки : матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 29–30 травня 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В. Б., 2025. С. 49–52. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5295/>.
5. Council of Europe. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights : Right to liberty and security. Updated 31 March 2024. Strasbourg : European Court of Human Rights, Council of Europe, 2024. 126 с. URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_5_eng.pdf.
6. Council of Europe. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer : Explanatory Report (CM(2024)191-add2final, 12 March 2025). Strasbourg : Council of Europe, 2025. 29 с. URL: [https://search.coe.int/cm/eng?i=CM\(2024\)191-add2final](https://search.coe.int/cm/eng?i=CM(2024)191-add2final).
7. Council of Europe. KUZMENKO v. Ukraine and 1 other application : Applications nos. 16877/23 and 29499/23, Fifth Section. Judgment published 8 January 2024. Strasbourg : European Court of Human Rights, 2024. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-230040>.
8. Загуменна Ю. О., Наджафлі Е. М. Принципи адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія ТОВ «ПланетаПрінт». Харків, 2020. 276 с. https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2672/1/Pryntsypy%20advokatskoi%20diialnosti%20v%20Ukraini_monohrafiia_Zahumenna%20Yu_Nadzhafl%20E_2020.pdf.

Віктор Вікторович Супронюк,

*курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Микола Миколайович Єфімов,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах військового конфлікту правоохоронні органи України стикаються з новими видами кримінальних правопорушень, які потребують особливого підходу до розслідування. Серед таких протиправних діянь особливе місце займає колабораційна діяльність, яка становить значну загрозу національній безпеці та територіальній цілісності нашої держави.

3 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято зміни до Кримінального кодексу, якими введено нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», згідно якої вона визначається як умисне, добровільне і публічне заперечення суверенітету, територіальної цілісності України, приєднання до рішень, заяв і дій держави-агресора чи окупаційної влади, що спрямовані проти суверенітету, територіальної цілісності України, або публічні заклики до таких дій [1]. Це нововведення стало відповіддю на актуальні виклики сьогодення та потребу в ефективному протидії співпраці з окупаційною владою російської федерації на території України.

Як вірно вказує І. А. Скічко, «...соціально-демографічні ознаки особи колабораціоніста дають істотну інформацію про особу злочинця. Вона може бути використана як у науці, так і в практичній діяльності, зокрема під час розроблення та реалізації заходів профілактики кримінальних правопорушень, розроблення версій, підготовки та безпосереднього проведення слідчих (розшукових) дій. Поведінка людини багато в чому залежить від її статусу в суспільстві, тому соціальні прояви є необхідними для вивчення особистості злочинця. Соціально-демографічні ознаки містять інформацію, без якої неможлива повна криміналістична характеристика особи» [5].

Криміналістична методика розслідування колабораційної діяльності знаходиться на етапі формування та потребує наукового обґрунтування тактичних прийомів проведення окремих слідчих дій, зокрема, допиту. Відповідно до статті 224 Кримінального процесуального кодексу України, допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням з особою, яка підлягає допиту [2]. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день.

Тактика допиту при розслідуванні колабораційної діяльності має свої специфічні особливості, обумовлені криміналістичними характеристиками цього виду кримінальних правопорушень. Уповноважена особа повинна володіти інформацією про типові способи вчинення колабораційної діяльності, механізм слідоутворення та особливості особи злочинця.

Підготовка до допиту включає вивчення всіх наявних матеріалів кримінального провадження, зокрема відеозаписів публічних виступів підозрюваного, його публікацій у засобах масової інформації та соціальних мережах, документів, що підтверджують його участь в діяльності окупаційних структур. Важливим елементом підготовки є аналіз обстановки вчинення кримінального правопорушення, включаючи особливості функціонування окупаційної влади на конкретній території, систему пропагандистського впливу та методи залучення місцевого населення до співпраці.

При визначенні тактики допиту уповноважена особа повинна враховувати психологічний портрет особи, яка підозрюється у колабораційній діяльності. Такі особи часто

демонструють конфлікт лояльності, можуть перебувати під впливом пропаганди або, навпаки, усвідомлювати протиправність своїх дій. У зв'язку з цим доцільно застосовувати диференційовані тактичні прийоми залежно від психологічного типу допитуваної особи.

Особливу увагу слід приділити встановленню елементів складу кримінального правопорушення під час допиту. Необхідно з'ясувати умисний характер дій, їх добровільність та публічність, а також спрямованість проти суверенітету та територіальної цілісності України. Важливо детально встановити обставини вчинення конкретних дій, мотиви та цілі підозрюваного, характер його взаємодії з представниками окупаційної влади.

Особливого значення набуває використання під час допиту речових доказів та документів, зокрема відеозаписів публічних виступів, фотографій з місць подій, копій документів окупаційної влади. Пред'явлення таких доказів під час допиту дозволяє конкретизувати показання та усунути можливі неточності або неправдиві твердження.

Фіксація результатів допиту повинна відповідати вимогам криміналістичної тактики та забезпечувати можливість використання отриманих відомостей для доказування у суді. Необхідно детально відображати всі обставини, що стосуються предмету доказування, включаючи точний час, місце та обставини вчинення конкретних дій, мотиви та наміри підозрюваного, характер його взаємодії з іншими особами.

Колективом науковців Харківського національного університету внутрішніх справ у 2024 році видано комплексний навчальний посібник «Розслідування колабораційної діяльності: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти», в якому детально розглянуто тактику допиту та використання спеціальних знань при розслідуванні цієї категорії кримінальних правопорушень. Крім того, автори наголосили, що, враховуючи специфіку колабораційної діяльності як нового виду кримінального правопорушення, слідчі органи потребують розробки спеціальних методичних рекомендацій щодо проведення допиту у таких справах. Як висновок, дослідники констатували, що необхідно також забезпечити підготовку слідчих до роботи з особливими категоріями підозрюваних та свідків, які можуть мати складні психологічні стани внаслідок перебування в умовах окупації [3].

А вже І. А. Скічко вірно відмічає, що «...особа злочинця найбільш повно характеризується саме в момент вчинення злочину, і тут простежуються кримінологічні особливості поведінки певної категорії злочинців. Крізь призму притягнення особи до кримінальної відповідальності, з точки зору того механізму, що формує КК України та КПК України, неможливим є невстановлення таких суттєвих елементів, як стать, вік, фах, освіта, соціальний стан, роль у суспільстві тощо» [4, с. 55].

Підводячи підсумок, зазначимо, що проведення допиту під час розслідування колабораційної діяльності вимагає від слідчого глибокого розуміння політико-правової природи цього кримінального правопорушення, володіння спеціальними психологічними навичками та знання особливостей функціонування окупаційних режимів. Ефективність розслідування таких справ значною мірою залежить від правильного планування та проведення допитів всіх учасників кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення – 17.09.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення – 19.09.2025).
3. Розслідування колабораційної діяльності: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Сокуренька; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2024. 256 с.
4. Скічко І. А. Розслідування колабораційної діяльності : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2025. 194 с.
5. Скічко І. А. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування колабораційної діяльності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Вип. 4. С. 224-228. URL : <http://nvppp.in.ua/vip/2023/4/39.pdf> (дата звернення – 17.09.2025).

Анна Сергіївна Сушкова,
*старший викладач кафедри правового забезпечення
 підприємницької діяльності та фінансової безпеки
 навчально-наукового інституту № 5
 Харківського національного університету внутрішніх справ;
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7264-9865>*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах повномасштабної війни регіони України страждають від низки економічних проблем, які стають загрозою як для регіональної, так і для національної безпеки. Сучасний стан економіки України важко назвати позитивним, оскільки її стан є гіршим, ніж був у довоєнний період. Особливо страждає економіка прифронтових регіонів, частина яких тимчасово окупована, тому функціонування промисловості тут є неможливим. Страждає вітчизняний туризм, який у багатьох регіонах був основою економічного зростання. Як результат, знижується рівень життя та добробуту населення, виникають перешкоди для подальшого розвитку економіки держави. Тому існує потреба у забезпеченні економічної безпеки, яка є невід'ємною частиною системи національної безпеки. Її забезпечення у сучасних умовах має відбуватись не лише на державному, але й на регіональному рівні, враховуючи відмінності у тому, наскільки кожен регіон постраждав від наслідків війни.

Питання економічної безпеки розглядається у контексті національної безпеки держави. Національна безпека є системною категорією права, політичної економії та політології, яка пов'язана з такими категоріями, як територіальна єдність та недоторканність, економічний суверенітет та ін. Тобто, передбачається здатність держави у повній мірі протидіяти впливу наявних або потенційних загроз її існуванню та незалежному розвитку. Забезпечення національної безпеки на сьогодні є особливо важливим для України, будучи невід'ємним атрибутом її зовнішньої, внутрішньої та військової політики. Вперше це питання на законодавчому рівні було закріплено у 1997 році, коли було схвалено Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України, а також у 2003 році, після прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України». Згідно з цими нормативно-правовими актами, стратегічно важливим є забезпечення економічної безпеки держави. Тому економічну безпеку можна вважати основою національної безпеки, оскільки саме вона відповідає за матеріальний добробут нації [1].

Економічна безпека держави в цілому – визначальна домінанта елементів національної безпеки, яка гарантує захищеність національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, створює умови для забезпечення соціально-економічної стабільності країни, достатнього оборонного потенціалу, розвитку продуктивних сил, а також створює нормальні умови життєдіяльності суспільства. Вона покликана зберегти економічну самостійність країни, а також зберегти вже досягнутий рівень життя населення, надаючи можливості для його подальшого підвищення. Враховуючи сучасні виклики, економічна безпека розглядається також і на регіональному рівні, визначаючи здатність регіональної влади створити умови для забезпечення конкурентоспроможності, стабільності, стійкості економіки території, яка має бути органічно інтегрована в економіку всієї країни. З огляду на це, економічну безпеку регіону можна розглядати як підсистему національної економіки, оскільки кожен регіон володіє ресурсами та можливостями для забезпечення його максимального внеску у розвиток економіки держави та забезпечення її економічної безпеки [2].

У контексті стану регіонів України до початку повномасштабної війни, рівень їх економічної безпеки залишався нестабільним та нерівномірним. Після реформи децентралізації було створено кращі умови для розвитку окремих регіонів, оскільки ресурси, які залишались на «місцях», могли бути використані для поліпшення їх розвитку. Якщо порівнювати стан економічної безпеки регіонів України за інтегральним показником на

початку 2000х років та після 2014 року, то здебільшого рівень їх економічної безпеки зростає, однак спостерігалась нерівномірність у значенні показника. Кожен регіоні відрізняється розвитком промисловості та економіки в цілому, тому найвищий рівень економічної безпеки мали ті регіони, які володіли найбільшими ресурсами для розвитку. Зрештою це ставало причиною нерівномірності рівня життя населення та міграції громадян з тих регіонів, які мали низький рівень економічної безпеки. Тому хоча рівень економічної безпеки регіонів України поступово збільшувався, якщо не враховувати тимчасово окуповані частини Луганської та Донецької областей, все ще зберігався її нерівномірний характер [3].

Повномасштабна війна посилила проблеми економічної безпеки регіонів, що загалом негативно впливає на стан національної безпеки. Особливо страждають прифронтові регіони та ті, які частково окуповані ворогом. Через тимчасову окупацію та бойові дії регіони втрачають виробничі потужності та можливості для економічного розвитку. Громадяни вимушено емігрують, рівень добробуту тих, хто залишився, є вкрай низьким. Страждають і інші регіони, що пов'язано з руйнуванням інфраструктури, перебоями в електропостачанні, збільшенням вартості сировини, порушенням ланцюгів постачання, зменшенням кількості малих та середніх підприємств, еміграцією громадян тощо.

Наразі неможливо у повній мірі оцінити поточний стан економічної безпеки окремих регіонів. Однак, розглядаючи сучасні особливості їх економіки, можна побачити, що від наслідків повномасштабної війни погіршується економічна безпека усіх регіонів у тій чи іншій мірі. Тому задля посилення національної безпеки, економічної безпеки України, необхідно створити умови для усебічного економічного відновлення та розвитку усіх регіонів. У роки повоєнного відновлення саме посилення економічної безпеки регіонів та відбудова їх економіки допоможе не лише вирішити регіональні проблеми, але й в цілому забезпечити краще відновлення усієї України.

Список бібліографічних посилань

1. Цвігун Т. В. Економічна безпека в системі національної безпеки України. Економіка і суспільство. 2017. №11. С. 150–156.
2. Бондаревська О. М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. №24 (2). С. 54–57.
3. Іванова Н. Економічна безпека регіонів в системі забезпечення економічної безпеки національної економіки. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. 2018. №1 (68). С. 185–193.

Олександр Сергійович Татарінов,

студент 1 курсу навчально-наукового інституту № 5

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ксенія Миколаївна Гуртова,

доктор філософії,

старший викладач кафедри конституційного і

міжнародного права та прав людини

Харківського національного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ

Конституція є унікальним документом, який володіє історично набутими якостями у вигляді моральних і духовних цінностей, які мають фундаментальне значення для держави та суспільства. Конституційні цінності є також і загальносоціальними, тому носять правовий характер і внаслідок цього здійснюють правове регулювання суспільних відносин. Ці цінності є різноманітними, тому що мають публічно-правовий і приватно-правовий характер, які прив'язані до існуючої системи основних прав і свобод людини, системи публічної влади, та акумулюють в собі конституційну парадигму соціуму [7, с. 15].

Основні цінності Конституції України, такі як людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека (ст. ст. 3, 27, 49 Конституції України), гідність та свобода людини (ст. ст. 21, 28 Конституції України), право на вільний розвиток особистості (ст. ст. 23, 34, 35, 53 Конституції України), правова рівність (ст. ст. 21, 24 Конституції України), верховенство права (ст. ст. 1, 8 Конституції України), демократія (ст. ст. 1, 5 Конституції України), суверенітет та територіальна цілісність України (ст. ст. 1, 2, 17 Конституції України), республіканська форма правління (ст. 5 Конституції України) та інші [3], мають в своїй основі цінності природнього, невід'ємного, універсального та фундаментального характеру.

На сьогоднішній день перед українським суспільством постає питання співвідношення моральних цінностей і юридичних норм в Конституції України, що виникає передусім у ситуаціях, коли правовий простір піддається системній деформації через політичні, ідеологічні, релігійні та інші чинники. Відомо, що конституційні цінності як частина правової культури суспільства виступають не тільки в якості морального імперативу, а й як системна основа правопорядку [6, с. 11].

Ідею Конституції як «суспільного договору» у вій час розглядали Т.Гоббс, Д.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Дж.Мілтон, І.Кант, Д.Медісон. Ця ідея передбачає, що пропозиція укладення договору завжди повинна виходити від суверена – народу: останній відчужує свої суверенні права обраній владі в обсязі, визначеному цим договором, зміст якого виписуватиме сама влада, котру суверен має тимчасово (у подальшому на певний строк) найняти на публічну і прозору роботу для управління державою з метою забезпечення поточних і майбутніх інтересів суверена, тобто народу.

Договірна природа конституції передбачає, що вона є результатом громадянського миру та суспільного консенсусу, соціальної солідарності. З цього приводу свого часу відомий французький вчений Л. Дюгі висловлював думку, що конституція має бути втіленням ідеї солідарності, яка є універсальним законом розвитку суспільства, і будь-який закон набуває обов'язкової сили не завдяки волі правителів, а завдяки відповідності праву соціальної солідарності [1, с. 218].

Також серед сучасних зарубіжних учених панівною на сьогодні є думка про те, що конституція є вираженням спільної волі народу, який формує чи модернізує свою державність для досягнення спільних цілей [2, с. 34]. Не заглиблюючись в історію питання, зауважимо, що свого часу Дж. Локк розглядав конституцію як суспільний договір про правила співіснування народу та про публічну владу. У цьому контексті нагадаємо також висловлення знаного американського мислителя Т. Пейна: «конституція не є документом уряду, а документ людей, що входять до уряду. А уряд без конституції – це влада без права на неї» [5, с. 21].

Відповідно до цього можна зробити висновок, що договірний характер конституції навіть після її офіційного прийняття не вичерпується: після прийняття починається її «реальне» життя і, відповідно, життя суспільства за нею та водночас, всі ті природні цінності конституції направлені на їх використання за призначенням, а саме суспільством, яке на це має беззастережне право, повинні бути використані на благо як індивідуума, так і соціуму в цілому. Тому конституція є тим договірним інструментом суспільства, який дозволяє кожній людині використовувати її постулати як основу свого буття, основу свого життя та основу здорового демократичного суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Дюгі Л. Конституційне право. Загальна теорія держави / Переклад А.Ященко, В.Краснокутський, Б.Сиромятников, П.Новгородцева. – 1908.
2. Ковальчук В. Конституція як основа легітимності публічної влади в правовій демократичній державі / В. Ковальчук // Право України. – 2010. – № 7. – С. 59.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Неформальний конституціоналізм / В. В. Речицький. — Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. С. 79.
5. Пейн Т. Права людини / Т. Пейн; пер. з англ. – Л., 2000. – С. 176.
6. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. Київ: ЮрінкомІнтер, 2016. С. 384.
7. Салей М.І. Цінність Конституції України. Митна справа. 2014. № 5. Ч. 2. Кн. 1. С. 27–31.

Станіслав Ігорович Федоров,

слухач 2 курсу магістратури

Національної академії Служби безпеки України (м. Київ);

Науковий керівник:

Алла Борисівна Борканюк,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Національної академії служби безпеки України (м. Київ)

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Державна безпека як складова національної безпеки охоплює захищеність конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності від загроз невоєнного характеру. В умовах євроінтеграції ця концепція трансформується: запроваджуються механізми демократичного цивільного контролю, підвищується прозорість діяльності силових структур, удосконалюються правові засади функціонування органів безпеки. Концепція державної безпеки набуває нового змісту, орієнтованого на європейські цінності демократії та верховенства права. Такий підхід дозволяє модернізувати систему управління національною безпекою та зробити її більш ефективною у протидії сучасним загрозам.

Інформаційна безпека та кібербезпека стали визначальними напрямками у системі національної безпеки України, особливо в умовах гібридних загроз і кібератак. Організаційно-правові інструменти охоплюють діяльність спеціалізованих органів, зокрема Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Центру кібербезпеки СБУ, підрозділів кібербезпеки інших відомств. Розвивається інституційна система протидії кіберзагрозам: створюються центри реагування на інциденти, впроваджуються міжнародні стандарти та угоди у сфері кіберзахисту. Важливим завданням стає інтеграція українських структур у європейські механізми протидії кібератакам, що дозволяє забезпечити колективну стійкість перед гібридними викликами.

Безпекова культура є важливим фактором функціонування системи національної безпеки. Вона охоплює знання, навички та установки суспільства щодо питань безпеки, формує готовність громадян брати участь у захисті держави та сприяє довірі до інституцій. В умовах євроінтеграції формування безпекової культури передбачає засвоєння європейських підходів до демократичного контролю та прозорості діяльності органів безпеки. Це підвищує ефективність реалізації безпекової політики й консолідує суспільство навколо цілей євроінтеграції. Крім того, розвиток безпекової культури сприяє протидії інформаційним загрозам, поширенню критичного мислення та підвищенню стійкості суспільства.

Особливої ваги набуває питання взаємодії національної та колективної безпеки. Євроінтеграційний курс України забезпечує доступ до спільних європейських програм захисту, а також до механізмів колективного реагування на загрози. Це дає змогу ефективніше протидіяти гібридним викликам, посилювати захист критичної інфраструктури та координувати дії державних і недержавних структур. Співпраця з європейськими інституціями у сфері безпеки стає гарантією поступового наближення України до стандартів НАТО та ЄС.

Таким чином, національна безпека України в умовах воєнного стану й водночас у процесі євроінтеграції потребує комплексного підходу. Він включає правові, інституційні, інформаційні та культурні аспекти, спрямовані на формування стійкої та демократичної системи. Завдяки інтеграції з ЄС Україна отримує нові інструменти протидії загрозам та одночасно зміцнює власну державність і суверенітет. Системна модернізація безпеки сприяє формуванню сучасної моделі захисту, яка відповідає європейським цінностям і забезпечує стабільний розвиток країни.

Список бібліографічних посилань

1. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: філософська рефлексія // Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. – 2020. – № 1 (44). С. 8–22.
2. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / ДННУ «Академія фінансового управління». Київ, 2020. 512 с.

3. Макарчук В. В. Методологія дослідження національної безпеки і оборони // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 8 (36). С. 90–99.
4. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Ризики та загрози національній безпеці: сутність і класифікація. *Бізнес Інформ.* 2024. № 10. С. 6–22.
5. Резнікова О. О. Механізми забезпечення стійкості держави у сфері національної безпеки. *Стратегічні пріоритети.* 2018. № 3–4. С. 15–25.

Мілена Андріївна Цветкова,

курсантка групи ННІ4-305

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6003-571X>

Науковий керівник:

Юлія Олександрівна Загуменна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>

БЕЗПЕКА ДИТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У системі сучасних викликів національній безпеці України особливе місце посідає питання забезпечення безпеки дитини як базової соціальної цінності та стратегічного ресурсу розвитку держави. Стан безпеки дитинства є інтегральним показником гуманітарного потенціалу, ефективності соціальної політики та рівня правової зрілості суспільства. В умовах воєнного стану, спричиненого збройною агресією російської федерації, питання захисту життя, здоров'я, психоемоційного стану та прав дітей набуває не лише соціально-гуманітарного, а й безпосередньо національно-безпекового виміру [1].

Конституція України закріплює фундаментальний принцип пріоритету життя, здоров'я, честі та гідності людини як найвищих соціальних цінностей (ст. 3), а також гарантує охорону дитинства (ст. 51), заборону насильства над дітьми та їх експлуатації (ст. 52), право на освіту (ст. 53). Відповідно, забезпечення безпеки дітей є не лише соціальним, а й конституційно визначеним обов'язком держави, який реалізується через комплекс адміністративно-правових, соціально-економічних і гуманітарних механізмів [2].

У сучасних умовах війни Україна переживає безпрецедентну гуманітарну кризу, наслідком якої є не лише фізичні втрати серед дітей, а й масштабна травматизація дитячої свідомості, розпад сімейних зв'язків, масова депортація та порушення базових прав на захист і розвиток. Це зумовило необхідність формування нового правового інструментарію – від створення реєстрів дітей, постраждалих унаслідок збройної агресії, до розвитку служб психологічної допомоги та систем реінтеграції. З прийняттям Закону України «Про соціальний захист та підтримку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» від 8 жовтня 2024 року № 3999-IX закладено основу для комплексного відновлення інституційної моделі дитячої безпеки [3].

Наукові дослідження вказують на структурну відсутність цілісного законодавчого визначення терміну «забезпечення безпеки дітей», що призводить до фрагментарності правового регулювання та ускладнює реалізацію конституційних прав неповнолітніх [4; 5; 6]. Саме тому науковці (М. Максимова, Т. Симоненко та ін.) акцентують на необхідності закріплення у національному законодавстві категорії «інституту дитячої безпеки» як міжгалузевого правового механізму, спрямованого на превенцію загроз і захист дітей у всіх сферах суспільного життя [4, с.89; 4].

У системі національної безпеки України безпека дитини має багатовимірний характер, що включає фізичний, психологічний, інформаційний, соціальний і правовий виміри. М. Максимова виокремлює дві групи ризиків, що загрожують безпеці дитинства: соціально-економічні, екологічні, побутові, медико-соціальні та правові, пов'язані із загальними

умовами життя та розвитку; духовно-моральні, виховно-педагогічні та соціально-психологічні, що стосуються кризових явищ у сімейному, освітньому та інформаційному середовищі [4, с.92]. Таке розуміння дозволяє розглядати безпеку дитини як індикатор соціальної стійкості суспільства і як фактор, без якого неможливо забезпечити національну стабільність та міжнародну суб'єктність держави.

Водночас, сучасна правова система України характеризується декларативністю норм у сфері охорони дитинства, браком реального контролю за їх виконанням та неузгодженістю дій між органами влади, місцевого самоврядування й інституціями громадянського суспільства [4, с.92; 6, с.18]. Це створює ризик втрати цілісного державного механізму дитячої безпеки, що, у свою чергу, прямо впливає на стан національної безпеки.

Таким чином, у контексті воєнного стану безпека дитини в Україні набуває статусу стратегічного пріоритету державної політики. Її забезпечення має спиратися на принципи верховенства права, міжвідомчої координації, інтеграції адміністративно-правових і гуманітарних заходів, а також міжнародних стандартів, закріплених у Конвенції про права дитини 1989 року. Формування ефективної архітектури дитячої безпеки є не лише соціальною потребою, а й необхідною умовою збереження національної ідентичності, правової державності та стабільності українського суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Максимова М. Безпека дитини як основна детермінанта безпеки нації та національної безпеки країни. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 128–129. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/9986?utm_source
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Закон України «Про соціальний захист та підтримку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, та внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання соціальних послуг та виплат» від 08.10.2024 № 3999-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3999-20?utm_source
4. Максимова М. К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 4. С. 89–94. DOI <https://doi.org/10.32782/3922125>
5. Симоненко Т. В. Право дитини на захист від насильства у системі забезпечення національної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2019 р.). Дніпро: ДДУВС, 2019. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3158?utm_source
6. Бандурка О. М., Бандурка І. О., Загуменна Ю. О. Безпека дитини: соціальноправове забезпечення: науково-популярне видання / Олександр Бандурка, Ірина Бандурка, Юлія Загуменна. Х.: Майдан, 2023. 402 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/21550>

Вікторія Сергіївна Чубань,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту

Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2364-854X>;

Олександра Олександрівна Павлова,

студентка 3 курсу спеціальності 081 «Право»

Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3758-5694>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФОНДУ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Нормативно-правове забезпечення розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту України – це комплексна система законів, підзаконних актів і стандартів, яка регулює

створення, утримання та використання укриттів. На нашу думку, ця система постійно вдосконалюється, особливо у даний період в умовах воєнних загроз.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.25 р. №183-р схвалено Стратегію розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року. Мета Стратегії – перетворити застарілу та несистемну спадщину у сучасну, ефективну та доступну мережу укриттів, готову до будь-яких викликів. Стратегія охоплює кілька ключових напрямів, кожен з яких є критично важливим для її успішної реалізації.

Першим і найважливішим кроком є повна та достовірна інвентаризація існуючого фонду захисних споруд. Це передбачає:

- створення Єдиного електронного реєстру захисних споруд, який буде містити повну інформацію про кожен об'єкт;
- розробку єдиних критеріїв для оцінки стану споруд.

Наступний напрям модернізація та будівництво є найвитратнішим і наймасштабнішим, оскільки він передбачає фактичне оновлення інфраструктури.

Модернізація існуючих укриттів, де це не просто ремонт, а дооснащення споруд сучасними системами життєзабезпечення. Зокрема, йдеться про встановлення фільтровентиляційних установок, автономних джерел живлення, систем зв'язку, а також облаштування пандусів та інших засобів для забезпечення доступу маломобільних груп населення.

Будівництво нових споруд, де Стратегія передбачає спорудження нових укриттів, особливо в густонаселених районах, де їхня кількість є недостатньою, а також на об'єктах критичної інфраструктури. Мова йде не тільки про капітальне будівництво, а й про впровадження інноваційних рішень, таких як модульні та швидкозбірні захисні споруди.

Для ефективної роботи системи необхідні чіткі правила. Стратегія передбачає вдосконалення нормативно-правової бази:

- розробку нових державних будівельних норм (ДБН), які відповідатимуть сучасним стандартам безпеки та технологій;
- створення правового механізму, що регулює питання утримання та доступу до приватних споруд подвійного призначення.

Щоб укриття виконували свою функцію, населення має знати, де вони знаходяться і як ними користуватися. Тому пропонується:

- створення інтерактивної карти укриттів (розробка публічної, доступної онлайн-карти з інформацією про кожне укриття);
- проведення інформаційних кампаній (навчання населення правилам поведінки під час повітряної тривоги, правилам користування захисними спорудами та надання першої допомоги).

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1313-р «Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік» є ключовим державно-управлінським документом, що регулює сферу цивільного захисту. Його основне завдання – це детальне планування та координація заходів, які мають бути реалізовані протягом календарного року, з метою забезпечення системної та ефективної діяльності органів влади та сил цивільного захисту.

План охоплює чотири основні блоки заходів:

Запобігання – цей розділ включає превентивні заходи, спрямовані на мінімізацію ризиків виникнення надзвичайних ситуацій.

Готовність – заходи цього блоку спрямовані на підготовку органів управління, сил та засобів цивільного захисту.

Реагування – це комплекс дій, які здійснюються безпосередньо під час надзвичайних ситуацій. План передбачає алгоритми оповіщення населення, організацію евакуації, розгортання пунктів прийому постраждалих та координацію роботи рятувальних служб.

Ліквідація наслідків, після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відбувається відновлення нормального функціонування об'єктів та систем життєзабезпечення.

Отже, Стратегія розвитку фонду захисних споруд є довгостроковим і концептуальним документом. Вона визначає куди держава рухається, встановлюючи амбітні цілі для модернізації всієї системи фонду захисних споруд цивільного захисту до 2034 року.

Водночас, План основних заходів цивільного захисту є тактичним і практичним інструментом. Він детально вказує як та, що саме потрібно зробити протягом одного року для досягнення цілей, визначених у Стратегії.

Таким чином, Стратегія є фундаментом, що задає вектор розвитку, а План – це інструмент реалізації, що забезпечує виконання конкретних кроків на цьому шляху.

Список бібліографічних посилань

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.25 р. №183-р «Стратегія розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2025-%D1%80#Text>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1313-р «Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313-2024-%D1%80#Text>.

Сергій Олександрович Шатрава,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач науково-дослідною лабораторією з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>;

Ольга Андріївна Міллер,

слухач магістратури групи ІПОтаЗН-25-102мПД

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

У сучасних умовах загострення внутрішніх і зовнішніх викликів, пов'язаних із збройною агресією, гібридними загрозами, кіберзлочинністю та корупцією, питання ефективності системи забезпечення національної безпеки набуває особливого значення. Важливу роль у цьому процесі відіграють правоохоронні органи, які через систему адміністративно-правових інструментів реалізують державну політику у сфері охорони правопорядку, боротьби зі злочинністю та захисту прав і свобод громадян. Дослідження адміністративних інструментів дозволяє визначити оптимальні шляхи підвищення результативності діяльності правоохоронних структур, сформулювати теоретичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання й організації цієї діяльності.

Тема має не лише наукове, але й практичне значення, оскільки результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення адміністративного законодавства, оптимізації управлінських процесів у МВС, Національній поліції, СБУ, ДБР та інших правоохоронних органах, а також для формування ефективної системи реагування на сучасні загрози національній безпеці України.

Вагомий внесок у розвиток вітчизняної теорії адміністративного права належить І. В. Патеріло. У своїх працях дослідниця обґрунтовує необхідність трансформації інституту форм державного управління в інститут інструментів діяльності публічної адміністрації. На її думку, інструменти діяльності публічної адміністрації – це сукупність засобів і прийомів, які застосовуються суб'єктами публічної влади для регулювання суспільних відносин у сфері публічного управління [1, с. 288]. Учена також виступає проти поділу на «правові» та «неправові» форми державного управління, вважаючи таку класифікацію застарілою та такою, що не відповідає сучасним підходам до співвідношення понять «право» і «закон». На переконання І. В. Патеріло, до основних елементів інституту інструментів діяльності публічної адміністрації слід відносити: підзаконні нормативні акти, адміністративні акти, адміністративні договори, адміністративні акти-дії та акти-плани [1, с. 175].

Розглядаючи інструменти публічного адміністрування у межах конкретної сфери, варто зазначити, що В. А. Медяник під інструментами адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики розуміє сукупність різних засобів, методів, прийомів політичного, правового, економічного, фінансового та іншого характеру, за допомогою яких державна соціальна політика реалізується на практиці [2, с. 45].

Р. С. Мельник визначає цю категорію як комплекс адміністративно-правових заходів, що використовуються суб'єктами публічного адміністрування для забезпечення (охорони) прав, свобод і законних інтересів приватних осіб, а також публічного інтересу держави й суспільства загалом [3, с. 203]. До таких інструментів, на думку Р. С. Мельника, належать нормативні акти публічної адміністрації, адміністративні акти та адміністративні договори [3, с. 253–296].

У свою чергу, О. С. Нижник визначає адміністративно-правові інструменти реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти як зовнішньо виражену діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що здійснюється у межах їх компетенції шляхом використання визначених законом прийомів і засобів, застосування яких має юридичні наслідки та спрямоване на досягнення поставлених цілей і завдань [4, с. 108].

Слушною є наукова позиція М.О. Щирука, який наголошує, що правовий інструментарій органів публічної адміністрації, направлений на реалізацію будь-якої державної політики, й слід розглядати як сукупність форми адміністративно-правового регулювання та конкретних методів публічної адміністрації, які мають виконуватись у певній послідовності. Що стосується правоохоронних органів, то їх діяльності як одного з суб'єктів забезпечення державної політики у сфері національної безпеки, хоча й притаманні дії, які знаходять своє практичне відображення у адміністративно-правових інструментах, властивих органам публічного адміністрування, проте мають при цьому певні особливості, що зумовлені законодавчо-визначеними функціями та компетенцією кожного окремо взятого підрозділу, а також особливостями вищезазначеної державної політики [5, с. 63]. На думку М.О. Щирука під адміністративними інструментами у сфері забезпечення національної безпеки правоохоронними органами розуміти сукупність правових форм та методів діяльності державних органів, які на законодавчому рівні визначені як правоохоронні, або не маючи такого статусу наділені правоохоронною функцією, метою застосування яких є забезпечення належного виконання зазначеними органами встановлених законом завдань, функцій та повноважень щодо захисту національних інтересів держави, суспільства і окремої особи від внутрішніх та зовнішніх загроз у оборонній, політичній, соціальній, зовнішньополітичній, економічній, інформаційній, екологічній сферах [5, с. 64].

У результаті дослідження встановлено, що адміністративні інструменти є ключовими механізмами реалізації функцій держави у сфері забезпечення національної безпеки. Вони охоплюють систему правових, організаційних, управлінських та контрольних засобів, які дозволяють правоохоронним органам ефективно виконувати свої завдання.

Застосування адміністративних інструментів забезпечує: чітке розмежування компетенції між різними правоохоронними структурами; належний рівень координації дій у сфері протидії загрозам безпеці; законність і прозорість управлінських рішень; захист прав і свобод громадян у процесі реалізації безпекових функцій.

Ефективне використання адміністративних інструментів у діяльності правоохоронних органів є необхідною умовою зміцнення національної безпеки України, посилення довіри суспільства до державних інституцій та забезпечення стабільності у державі.

Список бібліографічних посилань

1. Патерило І. В. Інститут інструментів діяльності публічної адміністрації у системі адміністративного права України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. Вип. 1. С. 283–289.
2. Медяник В. А. (2021). Поняття та види інструментів адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 38. С. 44–48.
3. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Вид. 4-е. Херсон, 2021. 656 с.

4. Нижник О. С. Адміністративно-правові засади реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 220 с.

5. Щирук М.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення національної безпеки правоохоронними органами: дис. ... канд. Юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 276 с.

Юрій Вадимович Шеляженко,

доктор філософії у галузі права,

директор Приватної наукової установи «Інститут миру і права»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3101-3878>

ПРАВО НА СУМЛІННУ ВІДМОВУ І БЕЗПЕКОВІ МІРКУВАННЯ

У пошуках балансу між інтересами безпеки та чистим сумлінням останнє нерідко поступається першим, про що свідчить повторюване у вітчизняній юриспруденції з часів тоталітарного комуністичного режиму досьгодні формулювання, що релігійні переконання не можуть бути підставою для «ухилення» від призову на військову службу. Незалежно від того, чи зміниться це в результаті планованої в контексті євроінтеграції законотворчості та очікуваних рішень Конституційного Суду України і об'єднаної палати ККС ВС з урахуванням висновку Венеційської комісії, – питання досягнення балансу, а краще й узгодження антагоністичних позицій, заслуговує на увагу дослідників.

Оскільки К. Холмс [1] та інші науковці пов'язують виникнення сучасного дуету національної та міжнародної безпеки із Вестфальським миром 1648 р., доцільно звернути увагу, що у відповідній угоді між імператором та королем і їх союзниками було вшановано обидві цінності: сторони домовилися поважати свободу совісті та розпустити всі армії, які вели тридцятирічну війну в Європі, залишивши на службі тільки таку кількість людей, яку сторони вважають необхідною для своєї безпеки.

Ідея озброєної до зубів національної безпеки знайшла максимальне відображення у 2-й поправці до Конституції США у 1791 р., де проголошувалося право кожного носити зброю. Однак об'єднання американських колоній на засадах особистої свободи, включаючи релігійну, сталося великою мірою завдяки ідеям таких далекоглядних державників, як квакер Вільям Пенн, що пропонував створити європейський парламент для зміцнення миру і безпеки та дружніх зв'язків між людьми і правителями, а також заснував штат Пенсільванія, де колоністи не воювали, а домовлялися про мирне сусідське життя з корінними народами. Пенн міркував, що справжня турбота про свою безпеку потребує турботи про безпеку інших, і не можна слідувати прикладу вбивці Каїна, який казав “хіба я сторож мого брата?”. Квакери і зараз переконані, що любов і правда, а не зброя, приносять справжню безпеку, і це «мирне свідчення» історично вплинуло на формування європейського конституціоналізму [2]. Десятки тисяч сумлінних відмовників, включаючи квакерів, були звільнені від призову у Сполученому Королівстві під час двох світових воєн, під час Фолклендської війни навіть не було призову, і країна перемогла в усіх трьох, тоді як Німеччина, де сумлінних відмовників розстрілювали як “дезертирів” (тепер їм споруджують пам'ятники), – зазнала поразки в обох світових війнах, як прогнала війну і Аргентина, де був призов. У зв'язку із ескалацією російської агресії А. Янгер, директор МІБ у відставці, наголосив, що можлива національна служба, створення якої обговорюється, має включати невійськові обов'язки для сумлінних відмовників, які не можуть воювати [3].

С. Рабінович у ґрунтовному дослідженні з питання позитивних зобов'язань держави створити альтернативну невійськову службу під час війни слушно зазначає, що з міркувань національної безпеки не можна обмежувати право на сумлінну відмову [4]. Однак поза його аналізом залишилося питання того, чи повною мірою розуміють інтереси національної безпеки суди, коли на перше місце ставиться інтерес у комплектуванні армії. Мало того, що в даному контексті цей інтерес завідомо не задовольняється, бо стійкі у вірі люди скоріше стануть мучениками, ніж солдатами. Як детально обґрунтовано у юридичному висновку (*amicus curiae*) автора для Конституційного Суду України [5], сумлінні відмовники можуть бути корисні для захисту України мирним шляхом.

При реформуванні інституту альтернативної невійськової служби в Україні відповідно до міжнародних стандартів прав людини доцільно було б дозволити тим сумлінним відмовникам, які готові всерйоз захищати мир і безпеку України та світу мирним шляхом, долучитися до створення системи цивільно-орієнтованого захисту у розумінні Джина Шарпа, ненасильницького спротиву російській агресії та беззбройного захисту цивільних. Серед релігійних громад вже є люди з відповідним досвідом (наприклад, адвентисти евакуювали цивільних з окупованої Бучі у перші місяці російського вторгнення, квакери проводили мітинги проти окупації у Херсоні, Свідки Єгови долучалися до робіт з відбудови після руйнувань), але не слід забувати, що сумлінна відмова може бути сформована і у нерелігійних пацифістів і гуманістів, адже один з перших планів захисту країни без зброї від агресії був опублікований у 1915 році атеїстом Бертраном Расселлом, і з того часу було розроблено наукові моделі невійськової системи світової безпеки та каталоги сотень успішних ненасильницьких дій.

Отже, захист права людини на сумлінну відмову від військової служби може бути не тільки узгоджений із безпековими міркуваннями, але й доповнити їх новими конструктивними баченнями та підходами. Приклад здорового прагматизму в цьому аспекті показав Президент України Володимир Зеленський, коли зазначив у публічному виступі, що на одного воїна має припадати 6-8 цивільних і мирна праця та сплата податків теж є способами захисту України, її економічної безпеки і стійкості у тривалій війні на виснаження.

Список бібліографічних посилань

1. Kim R. Holmes. What Is National Security? The Heritage Foundation. URL: https://www.heritage.org/sites/default/files/2019-10/2015_IndexOfUSMilitaryStrength_What%20Is%20National%20Security.pdf.
2. Yurii Sheliashenko. Quaker Peace Testimony Shaped European Constitutionalism // *Among Friends*. № 162. Spring 2025.
3. US military back-up no longer exists - young Brits may need to be forced to fight Putin // *The Sun*, 7 April 2025, URL: <https://youtu.be/DZ6H-o3wghg>.
4. Рабінович С.П. Заміна виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою як позитивне зобов'язання держави в умовах воєнного стану: pro et contra. *Український часопис конституційного права*. № 2/2025 (35). 2025. С. 45–76.
5. Юрій Шеляженко. Юридичний висновок (amicus curiae) до Другого сенату Конституційного Суду України у справі за скаргами В. Алексеєнка та С. Івануценка. URL: <https://www.researchgate.net/publication/395964940>.

Володимир Володимирович Шипп,

курсант 201 навчальної групи

навчально-наукового інституту поліцейської діяльності

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ірина Анатоліївна Ботнаренко,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник науково-дослідної

лабораторії з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту поліцейської

діяльності Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4697-3767>

МОДЕРНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ МЕРЕЖІ МИРОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

У контексті глобальних і регіональних безпекових викликів громадська думка стоїть на передовій захисту державної стабільності. Активне втручання вороже налаштованих суб'єктів через соціальні мережі й цифрові платформи – застосування ботів, алгоритмічних маніпуляцій, дезінформаційних кампаній – здатне формувати сепаратистські настрої або

підтримку квазі-республік, підриваючи територіальну цілісність, легітимність державних інститутів та громадську довіру.

Емпіричні дані підтверджують такі явища. Наприклад, у дослідженні Geissler, Bär, Pröllochs та Feuerriegel (2023) встановлено, що з 349 455 повідомлень із проросійським контентом у Twitter під час російського вторгнення в Україну понад 20,28 % акаунтів-поширювачів були класифіковані як боти, багато з них створені на початку конфлікту. Ці повідомлення отримали близько 251 000 ретвітів і охопили приблизно 14,4 млн користувачів [1, с. 2–3; 5].

В умовах гібридної війни інформаційний простір стає не менш важливим полем бою, ніж реальний фронт. Тому підвищення ефективності системи цивільного захисту вимагає комплексних кроків у сфері протидії дезінформації та інформаційним атакам [2].

По-перше, одним із стратегічних напрямів є створення інтелектуальних систем моніторингу й аналізу інформаційного простору, що базуватимуться на методах машинного навчання та обробки природної мови. Такі системи дозволяють виявляти бот-мережі, відстежувати тенденції маніпуляцій та ідентифікувати джерела дезінформації ще на ранніх етапах поширення [3, с. 118].

По-друге, актуальним завданням є удосконалення законодавства щодо відповідальності як платформ, так і авторів контенту. Мова йде про норми, які забезпечують швидке реагування на дезінформаційні матеріали, їх чітке маркування та видалення у разі істотної шкоди для безпеки держави чи громадян [4].

Третім важливим напрямом є впровадження програм медіа- та інформаційної грамотності на національному рівні. Їхня інтеграція в освітні заклади, громадські ініціативи та програми неформального навчання сприятиме формуванню критичного мислення й підвищенню стійкості суспільства до маніпуляцій [5].

Довіра до державних інституцій значною мірою залежить від прозорості урядової комунікації. Відкритість, швидкість і достовірність офіційних повідомлень зменшують ризик поширення фейків і сприяють консолідації суспільства навколо державних рішень [6].

Окремим блоком стоїть міжнародна співпраця. Ефективне партнерство з технологічними компаніями, міжнародними організаціями та іноземними державами дозволяє відстежувати, блокувати й документувати інформаційні атаки, що мають транскордонний характер [4].

Таким чином, реалізація цих рекомендацій створює передумови для формування багаторівневої системи захисту, яка одночасно поєднує технічні, правові та освітні інструменти.

Список бібліографічних посилань

1. Geissler D., Bär D., Pröllochs N., Feuerriegel S. Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. *EPJ Data Science*. Vol. 12, Article 35, 2023. С. 2–3, 5. DOI: 10.1140/epjds/s13688-023-00414-5.
2. European Commission. The 2022 Code of Practice on Disinformation. Brussels: European Commission, 2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>.
3. EDMO. EDMO and the Code of Practice on Disinformation. URL: <https://edmo.eu/areas-of-activities/policy-analysis/edmo-and-the-code-of-practice/>.
4. Papadogiannakis, E., Papadopoulos, P., Kourtellis, N., Markatos, E. «Before & After: The Effect of EU's 2022 Code of Practice on Disinformation» arXiv preprint, 15 жовтня 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2410.11369>.
5. Hartwig, K. Misleading Information in Crises: Exploring Content-specific Indicators. *Journal article*, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0144929X.2024.2373166>.
6. Carnegie Endowment for International Peace. Emergency Management and Information Integrity: A Framework for Crisis Response. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2023/11/emergency-management-and-information-integrity-a-framework-for-crisis-response?lang=en>.

Вадим Олександрович Ясінський,

ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки

Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6486-9711>

ВИЯВЛЕННЯ НАРКОЗЛОЧИНІВ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У теперішній час поряд із зовнішніми загрозами національній безпеці продовжують існувати і внутрішні. До найгостріших з них належить наркозлочинність. Її небезпека полягає у тому, що злочини передбачені статтями 305–320 КК України сприяють руйнуванню генофонду нації та поступовій деградації частини українського суспільства. Крім того ці кримінальні правопорушення зумовлюють неадекватну поведінку споживачів, які під дією наркотичних засобів та психотропних речовин вчиняють злочини проти безпеки дорожнього руху, життя та здоров'я особи, громадської безпеки тощо. З часом все більш витонченими і конспіративними стають способи збуту наркотиків, усе частіше їх розповсюджують з використанням сучасних інформаційних технологій, а оплату отримують у крипто валютах. Це зумовлює труднощі їх виявлення.

Найпоширенішим та найбільш елементарним засобом виявлення наркозлочинів є отримання публічно доступної інформації з мережі Інтернет. Активність застосування цього засобу зумовлена інтенсивним використанням кіберпростору для рекламування та збуту наркотиків, залучення до незаконного наркобізнесу усіх бажаючих в якості оптових та роздрібних збувачів, кур'єрів, охоронців, виробників тощо. Разом з тим, будь-який з Інтернет-ресурсів є ефективним засобом виявлення та документування наркозлочинів, оскільки кожна дія у кібернетичному просторі залишає цифрові сліди.

Виявлення ознак наркозлочинів у мережі Інтернет, як правило, здійснюється оперативним працівником шляхом особистого пошуку оголошень або інформаційних повідомлень у мережі Інтернет з використанням різного роду пошукових систем. У ході його проведення виявляються Інтернет-ресурси, що містять заборонений контент. Стандартні пошукові сервіси можуть використовуватися також для отримання додаткової інформації про користувача або групу користувачів Інтернет-мережі.

Опитування працівників оперативних підрозділів дозволило С. О. Павленку визначити, що окрім отримання публічно доступної інформації з мережі Інтернет до оперативного пошуку інформації щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів вони відносять і низку інших заходів. У найбільш загальному вигляді цей список такий: пошук первинної інформації про наркозлочини у мережі Інтернет та її подальша фіксація; отримання довідкових відомостей з відкритих Інтернет-ресурсів; установлення провайдера Інтернет-послуг та IP-адреси комп'ютера; встановлення особи (осіб), яка (які) безпосередньо передавала (передавали) інформацію; установлення контактників та способів оплати; встановлення IP-адреси користувача електронних платіжних систем; створення облікового запису на сервісі лічильника відвідувань; запити щодо надання інформації про користувачів Інтернет-сайтів; запит до провайдера, який надає послуги власникові сайту; запит до компанії, яка надає власникам сайту послуги хостингу [1, с. 430]. Технологію та окремі деталі проведення кожного з цих заходів детально розкрито у відкритій методичній літературі [2].

Комплексне застосування різноманітних заходів з виявлення наркозлочинів майже завжди супроводжується застосуванням конфіденційного співробітництва. Таке співробітництво може передувати виявленню наркозлочинів у мережі Інтернет (у випадку коли конфіденти повідомляють адреси та шляхи доступу до Інтернет-ресурсів, що становлять оперативний інтерес тощо); може слідувати за ним, (коли негласні співробітники отримують

інформацію з ресурсів, вказаних оперативним працівником, спілкуються у мережі з наркодилерами); може здійснюватися паралельно, виконуючи декілька завдань.

Вагомим доповненням до конфіденційного співробітництва та пошуку первинної інформації про наркозлочини у мережі Інтернет є використання традиційних, вироблених практикою, заходів виявлення наркозлочинів, як от опитування осіб за їхньою згодою; огляд публічно доступних місць та предметів;

обстеження публічно недоступних об'єктів за згодою особи, у розпорядженні чи користуванні якої вони перебувають; елементи кримінального аналізу; візуальне спостереження у публічно доступних місцях за річчю та місцем тощо [].

Отже у сучасних умовах трьома основними засобами виявлення (оперативного пошуку) наркозлочинів потрібно вважати: 1) отримання публічно доступної інформації з мережі Інтернет (та з будь-яких інших відкритих джерел) та суміжні заходи; 2) використання конфіденційного співробітництва, 3) використання традиційних, вироблених практикою, заходів оперативного пошуку, передбачених відомчими нормативно-правовими актами. Усі ці засоби доцільно використовувати комплексно, оскільки вони органічно доповнюють один одного.

Список бібліографічних посилань

1. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.
2. Запобігання підрозділами ювенальної превенції вчиненню неповнолітніми особами правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів : навч.-практ. посіб. / А. Є. Фоменко, Л. Р. Наливайко, К. В. Бахчев, О. В. Бочковий та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 200 с.
3. Князев С., Чернявський С., Грібов М., Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 20 (2). С. 8–20. DOI : <https://doi.org/10.33270/04202002.8>.

Олександра Сергіївна Яценко,

науковий співробітник науково-дослідної

лабораторії з проблем досудового розслідування

навчально-наукового інституту № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5096-5680>;

Юлія Сергіївна Маркіна,

слухач другого магістерського рівня

за спеціальністю К9 «Правоохоронна діяльність»

групи ІПОтаЗН-25-104мПД

Харківського національного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

В сучасних умовах збройної агресії проти України проблема підтримання публічного порядку та безпеки в державі набуває особливо важливого значення. Актуальність цієї проблема зумовлена тим, що в умовах військового стану саме підтримання правопорядку в державі забезпечує стійкість її внутрішнього фронту, створює умови для ефективної оборони та функціонування економіки.

Воєнний стан в країні створює низку специфічних викликів для системи правоохоронних органів оскільки посилюється ризик правопорушень, диверсій, терористичних загроз, зростання рівня соціальної напруги, а також з'являються нові небезпеки, пов'язані з переміщенням великої кількості населення та мілітаризацією суспільного життя.

Порушення правопорядку в країні може призвести до таких негативних та незворотних наслідків, як високі темпи зростання злочинності, соціальної та економічної нестабільності, ослаблення державних інституцій, порушення прав і свобод людини, зниження обороноздатності, хаосу та втрати довіри громадян до влади в цілому.

Таким чином, підтримання правопорядку під час воєнного стану є одним із визначальних чинників національної безпеки України, адже від нього залежить не лише спокій у суспільстві, а й здатність держави протистояти зовнішній агресії та зберегти демократичний лад.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (1).

Правовий статус Національної поліції України – це її юридичне становище (положення) у державному механізмі та системі суспільних відносин, визначене відповідними нормами права. Сутність правового статусу поліції (як і будь якого іншого органу влади) полягає у тому, що він визначає її соціальне призначення, а також коло тих юридичних прав, якими вона користується, та обов'язків, які виконує під час здійснення свого призначення. Правовий статус є тим фактором, що встановлює межі та основні вектори діяльності Національної поліції, а також прядок її здійснення (2, с. 134).

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

До повноважень Національної поліції, які спрямовані на протидію загрозам національній безпеці відноситься: застосування заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості (3, с. 125).

У своїй повсякденній діяльності поліція виконує, порівняно з іншими суб'єктами, найбільшу кількість завдань щодо охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки, підтримує стан захищеності національних інтересів, прав і свобод людини та громадянина від значної кількості загроз (5, с. 268).

Ключовою функцією в забезпеченні публічного порядку та безпеки є: охорона громадського спокою, попередження та припинення правопорушень, протидія злочинності, а також охорона правопорядку під час масових заходів. Важливе місце займає превентивна діяльність, яка орієнтована на недопущення правопорушень шляхом патрулювання, інформаційно-роз'яснювальної роботи, співпраці з місцевими громадами та впровадження сучасних технологій моніторингу і аналітики.

Тобто, Національна поліція є одним із головних суб'єктів, який забезпечує національну безпеку, що визначено її повноваженнями, напрямками діяльності, якими вона користується здійснюючи протидію злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, забезпечення прав та свобод громадян та безпеки у суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>).
2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>).
3. Падалка О. А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип.3(9). Т. 2. С. 132–135).
4. Безега В. В. Характеристика адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Підприємництво, господарство і право. 2020. №3. С. 121–127. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020/3/20>).
5. Братель С. Г. Національна поліція як суб'єкт забезпечення національної безпеки, теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної безпеки, 2023. С. 267–269. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.46>).

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Тези доповідей учасників круглого столу
(м. Вінниця, 31 жовтня 2025 року)

Частина II

Відповідальні за випуск: *Загуменна Ю. О.*
Комп'ютерне верстання: *Труш В. Ю.*

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
вул. Василя Стуса, 2, м. Вінниця